

Barnens tid och framtid

En studie av den
svenska asylbyråkratin
efter 2015

Barnens tid och framtid: En studie av den svenska asylbyråkratin efter 2015

En studie av Anna Lindberg, Anna Lundberg och Mehek Muftee

ISBN 978-91-7929-462-5
<https://doi.org/10.3384/9789179294625>

Förord	4
Kapitel 1 Inledning	6
Vad är tid?	8
Barndom, tid och flykt	13
Den våldsamma asylbyråkratin	14
Det asylbyråkratiska fältet	17
Kapitel 2 Asylakterna	21
Kapitel 3 Presentation av familjerna	25
Familjen Malekzada (1)	25
Familjen Ahmad (2)	25
Familjen Mohammadi (3)	26
Familjen Karzan (4)	27
Familjen Zamami (5)	27
Familjen Rashid (6)	28
Familjen Karimi (7)	28
Familjen Hadid (8)	29
Familjen Hashimi (9)	30
Familjen Sadiqi (10)	30
Kapitel 4 Tidsstyrningens praktiker	33
Tema 1: Jakten på den exakta kronologiska berättelsen	33
”Jag får inte heller ihop tidslinjen.”	33
Tema 2: Tidskontroll som misstänkliggörande	41
”Exakt när hände det?”	41
”Även om du är analfabet antar jag att du ändå har en tidsuppfattning som alla andra.”	41
Tema 3: Tidshets kontra väntan	53
”Vi bad om ett beslut från Migrationsverket, även om det skulle bli ett negativt sådant, så att vi kunde planera våra liv.”	54
”Lämna in det inom två veckor.”	55
Tema 4: Ohälsa och utdragen väntan	64
”Innan jag kom till Sverige var jag helt frisk.”	64
Fysisk och psykisk ohälsa vid rätt tidpunkt	66
Tema 5: Barnens anknytning och framtid	69

”Vad menar du med att din framtid skulle bli förstörd?”	69
Anknytningen, åldern och utvisningsbarheten	77
Kapitel 5 Avslutande reflektioner	81
Referenser	89
Metodappendix och etiska överväganden	100
Sammanfattning	103

Tack till familjerna som har delat med sig av Migrationsverkets asylakter.

Tack till Åke Wibergs stiftelse för ekonomiskt stöd.

Förord

I april 2021 meddelas 13-åriga Hadicha att hon ska utvisas från Sverige, landet hon är född i och där hon levt hela sitt liv. Även om det vore bäst för henne att stanna i Sverige, menar man i beslutet, ska Hadicha utvisas (Mossige-Norheim 2021). Det är för 'den reglerade invandringens' skull.

Meddelandet om Migrationsverkets utvisningsbeslut kommer några veckor efter att Migrationsöverdomstolen, som är högsta instans i den svenska asylprocessen, har fattat beslut i ett annat ärende, där barnets bästa och den begränsade invandringen också stod emot varandra. I det avgörandet menade domstolen att uppehållstillstånd på 13 månader skulle beviljas barnet, som även i detta fall var en flicka i sina tidiga tonår, eftersom hon hade tillbringat sina formative år i Sverige och var i "en identitetsskapande ålder med sociala relationer utanför den egna familjen". Enligt domstolen vägde dessa omständigheter tyngre än intresset av att upprätthålla en reglerad invandring, även om det var så att familjen under långa perioder levt i Sverige utan formellt tillstånd. Domstolen menade också att barns "bristande möjligheter att påverka sin egen situation" bör beaktas i den sammantagna bedömningen av barnets bästa (MIG 2020:24).

Hadicha, som nekas uppehållstillstånd några veckor senare, får däremot ett utvisningsbeslut. Hennes identitetsskapande tidsperiod i Sverige beaktas inte eftersom hon varit i Sverige utan formella tillstånd. Hadichas mamma är samtidigt övertygad om att det skulle vara förenat med livsfara för familjen att åka till det anvisade utvisningslandet. Familjen har därför stannat kvar i Sverige trots att de meddelats utvisningsbeslut.

På samma sätt argumenterar Migrationsverket i en av de familjers ärenden som vi berättar om i denna rapport: Arman, 16 år gammal. Han har levt i Sverige sedan han var 11 år, det vill säga under en stor del av sin identitetsskapande ålder. Inte desto mindre bestämmer Migrationsverket att tiden Arman levt i Sverige ska lämnas utan hänsyn, eftersom familjen vistas i landet utan formellt uppehållstillstånd. Arman och hans familj har, enligt svenska myndigheters sätt att se på saken, inte rätt att stanna.

Arman är ett av 38 skyddssökande barn och unga i en av 10 familjer, vars ärenden vi har studerat. De enskilda personerna kommer från olika länder och har olika familjeförhållanden och olika livserfarenheter. Gemensamt för familjerna är att de har korsat nationsgränser för att undvika konflikter och förtryck samt sökt skydd i Sverige. Samtliga föräldrar i familjerna har velat skapa en bättre framtid för sina barn än vad som varit möjligt i det tidigare hemlandet. Medan barnen har väntat på asyl har de lärt sig svenska, deltagit i fritidsaktiviteter, fått vänner och skapat drömmar om framtiden – allt i en osäker tillvaro som präglas av väntan.

För den som söker skydd är asylprocessen en tid av väntan, förväntan, osäkerhet och i många fall maktlöshet, men det är också en tid av ansträngningar att inte mista kontrollen över tillvaron och tappa hoppet. Shahram Khosravi (2020:205) skriver om hur ordet väntan motsvaras av två ord på persiska, dari och arabiska: entezar och sabr. Medan sabr handlar om väntan som en form av lidande eller tålamod och uthållighet översätts entezar med förväntan och hopp. I familjerna vars akter vi har analyserat syns denna dubbla betydelse av väntan. De möter samtidigt aktörer och specifika (invandringsbegränsande) logiker som avgör vilka barn som beviljas uppehållstillstånd och vilka som meddelas utvisning till ett land de flytt ifrån. Det är dessa aktörer och praktiker som står i fokus för denna undersökning. Vi är intresserade av hur tid används som ett verktyg och vilka perspektiv på tid som tonar fram i asylprövningen, hur makten över tiden fördelas – mellan dem som fattar beslut och de skyddssökande familjerna vars framtid står på spel – och vilken betydelse som tiden får för utfallet av asylprocessen.

Den här rapporten blottlägger något av den temporala styrning som tidigare inte har undersökts eller diskuterats i offentligheten. Rapporten är en delstudie i Asylkommissionens arbete med att granska förskjutningar i restriktiv riktning i den svenska asylprocessen efter 2015 och dess konsekvenser. Kommissionen, som är ett samarbete mellan Institutionen för kultur och samhälle vid Linköpings universitet och Flyktinggruppernas riksråd, involverar 65 personer. Det är forskare, personer som själva har sökt asyl i Sverige samt yrkesprofessionella och stödpersoner. Den här rapporten har skrivits av Anna Lindberg, historiker och aktiv i asylrättsrörelsen, Anna Lundberg som är migrationsforskare och forskningsledare för Asylkommissionen, och Mehek Muftee som är barn- och rasismforskare. Vår förhoppning är att systematiska orättvisor i vår samtid och asylsökande familjers tillvaro och framtid ska uppmärksammas genom denna rapport.

Kapitel 1 Inledning

Syftet med denna studie är att analysera asylbyråkratins tidssyn, tidsanvändning och tidsstyrning samt peka på konsekvenserna av detta för skyddssökande familjer och rätten till asyl:

- Hur används tid och vilka perspektiv på tid tonar fram i asylprövningen på Migrationsverket, den myndighet som genomför svensk asylpolitik?
- Hur fördelas makten över tiden, mellan myndigheter och domstolar som fattar beslut i asylärenden, å ena sidan, och de skyddssökande familjerna vars framtid står på spel, å den andra?
- Vilka rättigheter följer med tiden?
- Vilken betydelse får tiden som barnen och deras föräldrar fått vänta för utfallet i ärendena?
- Hur samspelar tidsanvändningen och dess konsekvenser med barns rättigheter, så som i de inledande fallen, nu när FN:s barnkonvention blivit svensk lag?

Dessa frågor om funktionen av tid i den svenska asylprocessen eller svensk förvaltning generellt har inte diskuterats i någon stor utsträckning i tidigare forskning (se dock Bhatia & Canning 2021 (red.), Djampour 2018, Gustafsson 2021, Mulinari 2020 samt Sellerberg 2008 som behandlar temporal aspekter i närliggande sammanhang). Paula Mulinari analyserar i en artikel baserad på fältarbete med invandrade kvinnor i arbetsmarknadsprojekt hur tid fungerar som central nod kring vilken erfarenheter av gränser och kontroll begripliggörs. På samma sätt som de gränsdragningar Mulinari identifierar – att försättas i väntan, placeras i kö eller uteslutas eftersom ens tid betraktas som överflödigt – kommer vi i denna studie att påvisa några effekter av asylbyråkratins tidslogiker (se Mulinari 2020).

Vår undersökning inspireras av Saulo B. Cwerners argument att tid är en helt central del i staters migrationshantering och ett verktyg för att kontrollera människors tillvaro, såväl före som efter uppehållstillstånd (Cwerner 2001:10). Även sociologen Bridget Anderson har framhållit

betydelsen av gränsdragningar gällande tid kombinerat med kontroll av rörelse, som ett viktigt statligt styrinstrument (Anderson 2019).

Internationellt har tidsmässiga dynamiker i gränskontroll och migration rönt ett växande intresse under senare år. Ibland beskrivs denna utveckling som en temporal vändning med vilken avses att tidens multipla natur har kommit att analyseras djupare och av fler forskare (Eule m.fl. 2019:150, se även Jacobsen m.fl. 2020 och Bendixsen & Eriksen 2018). Att betrakta rörelse genom en tidslins synliggör andra dimensioner än när migrationen i huvudsak betraktas som en rumslig process där tid framträder som något linjärt eller som en procedurfråga; detta senare synsätt har tidigare varit dominerande i forskningen. Med ett rumsligt perspektiv står transitionsprocessen i fokus, det vill säga erfarenheter från den tidpunkt när beslutet att lämna hemmet fattas tills dess att uppehållstillstånd beviljas (Andersson m.fl. 2010:20). Genom att flytta fokus till temporala aspekter inom migrationsbyråkratin, eller till ”den temporala styrningen”, för att låna Melanie Griffiths begrepp (Griffiths m.fl. 2013, Griffiths 2017), kan tidigare dolda aspekter i asylprocessen komma fram, samt hur barns förflutna, nutid och framtid hanteras inom denna. Akterna som vi analyserar ger också kunskap om hur genomförandet av individuella (asyl-)rättigheter i Sverige i dag går till i praktiken.

Barnkonventionen införlivades som lag i Sverige 2020. Samtidigt som konventionens rättigheter omfattar även asylsökande barn har asylpolitiken inte varit så restriktiv som nu på över 40 år. En annan utveckling de senaste årtiondena är att det skett åtstramningar i välfärden generellt. Dessa har lett till ökad ojämlikhet och står därmed i kontrast till de löften som manifesteras i barnkonventionen. I dag har Sverige de snabbast ökande klyftorna vad gäller inkomst bland alla OECD-länder (Kamali & Jönsson 2018, Scarpa & Shierup 2018, Therborn 2018).

Beviljandegraden för asylsökande, det vill säga andelen som får bifall på sin asylansökan, var 60 procent 2016 men endast 27 procent 2019 (SOU 2020:46:488).¹ Parallellt med en stram asylpolitik och hårdare tag sker neddragningar i välfärden. Baharan Kazemi har visat att om asylsökande får det sämre så drabbar det även andra i utsatta situationer (Kazemi 2021, se även

¹ Migrationsverkets statistik, angiven i SOU 2020:46:488. Avgjorda ärenden, respektive årgångar. Beviljandekvoten beräknas som antal bifall per totalt antal ansökningar; här ingår alltså Dublinärenden och övriga oprövade ärenden.

Lundberg & Kjellbom 2020). I en polariserad debatt ställs gruppen asylsökande och medborgare som är i behov av stöd från välfärdsstatens institutioner emot varandra.

Sociologen och antropologen Loïc Wacquant har pekat på att det repressiva offentliga samtalet sker i samspel med införandet av marknadsmässiga effektivitetsmodeller. Mer specifikt identifierar Wacquant ett skifte under senare årtionden som innebär att allt fler sociala frågor behandlas som rättsliga och polisiära frågor och därmed får en starkt disciplinerande verkan (Wacquant 2019). Ett tydligt exempel på disciplinerande och närmast bestraffande reglering av människors tid i vår egen undersökning är tillfälliga uppehållstillstånd som omprövas gång på gång; det finns numera i Sverige ingen borte gräns för hur länge en person kan ha tillfälligt villkorat uppehållstillstånd. Detta illustrerar hur kontrollfunktionerna blir fler och mer ingripande för enskilda, och då drabbas marginaliserade grupper särskilt (se även Gren 2020).

Detta inledande kapitel fortsätter med en presentation av våra teoretiska utgångspunkter: vad som är kännetecknande för den västerländska kapitalistiska tiden, relationen mellan tid och barndom samt asylbyråkratin som fält. I kapitel 2 beskrivs kortfattat asylakterna samt hur vi gått till väga i arbetet med studien; en mer detaljerad beskrivning av urvalsprocesser, analysmetoder och arbetsfördelning har placerats i en bilaga för den som i detalj vill sätta sig in i hur arbetet gått till. I kapitel 3 presenteras familjerna i studien och i kapitel 4, som är rapportens viktigaste del, presenteras våra resultat. Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion i kapitel 5. I de fall där kursiverad text förekommer i citat är det vi författare som kursiverat för att understryka betydelsen av särskilda ord eller sekvenser.

Vad är tid?

Denna studies tidsförståelse är den sociala. Vår utgångspunkt är att tid definieras och uppstår genom människors erfarenheter och praktiker. Med andra ord handlar tid om uppfattningar och förhållningssätt, hur tiden ses som resurs respektive bristvara, hur den indelas och förhandlas, vem som vinner och förlorar tid samt hur olika rytmer och hastigheter påverkar människors liv (Heidegren 2014:7). Denna förståelse av tid som något mänskligt skiljer sig från biologisk eller astronomisk tid (Bourdieu 2000:206).

Genom ett socialt tidsperspektiv betraktas handlingar och erfarenheter inte som skeenden *i* tiden, utan dessa *gör* tiden. Tiden blir med andra ord en social konstruktion som varierar med sitt sammanhang (Heidegren 2014:45, 2017).

Sociologen Barbara Adam (1990:149) beskriver den moderna västerländska tidssynen i fem punkter:

1. klocktid som linjär, kvantitativ och oberoende av kontext
2. tid som motsvarar pengar, det vill säga att det gäller att hushålla med tiden
3. kompression, som innebär att tiden kan pressas ihop med ökad hastighet
4. kolonisering, vilket betyder att klocktiden inkräktar på andra rytmer som har en annan tidsstruktur; ett exempel på kolonisering är bestämda tidszoner
5. kontroll och disciplinering, det vill säga livets föränderliga, rytmiska tider som regleras och disciplineras för att överensstämma med enhetliga, konstanta tidsmönster (Adam 1990).

En linjär tidssyn, det vill säga den första punkten i Adams lista, innebär att tiden föreställs som en rak linje. Det leder fram till ett antagande om en ännu oklar framtid som kommer att fyllas av händelser. Tid är alltså en rad sekvenser i en viss ordning. Tanken om den linjära tiden är starkt kopplat till framväxten av nationalstater (Anderson 1992). När idén om linjär tid spreds över världen var det ett led i västvärldens moderniseringsprojekt. Genom den gregorianska kalendern, som uppstod i samband med europeisk imperialism och befästes som ett resultat av global handel och överenskommelser om standardtid, kom det västerländska tidssystemet att framstå som naturligt och neutralt (Duncan 1998:312 ff.).

Pierre Bourdieu har beskrivit en annan syn på tiden än den linjära, vilken han fann under sina fältarbeten hos algeriska bönder i slutet av 1950-talet. Deras tidssyn var inte linjär utan innebar en cyklisk rytm förankrad i arbete och ritualer. Det var en tidsuppfattning som gav förväntningar inför framtiden baserade på erfarenheter i det förflutna, men den innebar inte långsiktiga projekteringar av framtiden (Atkinson 2019:953). Framför allt präglades inte denna tidssyn av en strävan efter att effektivisera tillvaron. En liknande tidsuppfattning finner vi exempelvis på den afghanska landsbygden, vilket också kommer fram i de svar skyddssökande ger på frågor om tid

i asylutredningen. Att veta exakt när man är född har till exempel inte någon stor betydelse (se t.ex. Birth 2016:74).

I Adams andra punkt finns den relation mellan tid och pengar som präglar en västerländsk tidssyn (se även Griffiths m.fl. 2013:5). Denna tidssyn bygger på föreställningen att tid är något homogent och standardiserat som kan delas upp i enheter och kommodifieras. Ju mer som kan produceras inom en viss tidsenhet, desto bättre; detta är också Adams tredje punkt. I ett sådant system inger snabbhet förtroende medan långsamhet skapar misstroende (Heidegren 2014:15, 2017), och genom sitt ekonomiska värde blir tid en statusfråga. Att ha ont om tid kan därmed signalera att man är behövd eller en resurs (Adam 1994:114). Ett uttryck för inställningen att tidsbrist fått hög status är de höga hastigheter som karaktäriserar en globaliserad tidsålder (Heidegren 2017). Fler reser allt oftare och allt längre i denna värld. En utveckling där hastigheterna blir allt mer svindlande har enligt medieforskaren Robert Hassan lett till en ”distraktionens tidsålder” som påverkar alla sfärer av mänsklig tillvaro – i den offentliga debatten finns exempelvis inte så mycket utrymme för eftertanke och tankeutbyte (Hassan 2012 citerad i Heidegren 2014:135ff., se även Heidegren 2017).

Vad innebär detta samhälle och denna tidssyn för skyddssökande människor som inte på laglig väg kan ta sig till väst för att söka skydd (om de inte tillhör den minimala grupp som blir klassificerad som kvotflyktingar inom FN:s ram)? Vi känner igen beskrivningen i de snabba besluten i den svenska asylnpolitiken under senare år, vilka hastigt förändrade regleringen av asylrätten. Rätten att beredas en fristad har kommit i skymundan av debatter om hur nationsgränserna ska skyddas från asylsökande.

Ett annat uttryck för den aktuella tidssynen är alla samtal och beslut om kortare handläggningstider i asylprocessen (Sontowski 2018, Eule m.fl. 2019). Asylprocessen ska gå snabbt för att det är mest effektivt och för att de som söker skydd slipper att vänta. Inte desto mindre får asylsökande vänta, ofta många år, innan de vet om de kommer kunna skapa en trygg tillvaro. Under denna väntetid är de mottagliga för exploatering, bland annat i form av underbetalda arbeten. Detta är bland annat ett utnyttjande av det faktum att de antas ha ett överflöd av tid (De Genova 2002). Vi har i vår forskning mött asylsökande som arbetat med hårt

fysiskt arbete för 10–20 kronor i timmen. Deras tid är följaktligen värdefull ur ett ekonomiskt perspektiv men enbart instrumentellt. Tiden har inget *eget* värde, eftersom värdet enbart består i att kunna exploateras för vinst.

Det moderna höghastighetssamhället innebär att vidare att produktionshets, strävan efter allt fler antal beslut per tidsenhet, inom byråkratier för med sig en form av fartblindhet. Tiden för eftertanke och omdöme begränsas därmed också. Vid svåra avvägningar, som i Migrationsverkets bedömningar om asyl, kan konsekvenserna bli allvarliga och i värsta fall leda till felaktiga utvisningsbeslut. För de skyddssökande kan tidspressen ofta uppstå i korta ögonblick i en annars utdragen väntan som kan liknas vid ett kroniskt sjukdomstillstånd. Det plötsliga beslutet innebär att väntan på asyl går in i en akut fas och en situation av intensiv närvaro uppstår där varje detalj blir viktig och varje ögonblick kan kännas smärtsamt långt (se Heidegren 2014:18).

Även i arbetsfördelningen inom asylbyråkratin kan vi ana en fartblindhet. Ett uttryck för detta på organisatorisk nivå är det så kallade lean-systemet. Ordet lean är inte en förkortning utan ska hänföras till det engelska ordet för mager, och det är ett koncept hämtat från den japanska bilindustrin för att skapa effektiva processer och flöden (Sandholm Associates 2014). Sedan 2008 tillämpas lean i asylprocessen. Det innebär att flera olika handläggare eller arbetslag är involverade i varje asylärende. Samtidigt som varje persons ärende behandlas individuellt har alltså standardiserade delprocesser skapats med olika arbetslag. Dessa arbetslag har möten och interna datasystem, olika protokoll och rutiner. Genom återkommande sammanträden mellan olika arbetslag med liknande uppgifter ska olika så kallade funktioner få en bild av ”flöden”, som det kallas. Varje arbetslag har en arbetsledare som ska styra flödet, där olika steg i asylprocessen knyts samman:

- En handläggare genomför asylutredningen.
- En annan fattar beslut om uppehållstillstånd.
- En tredje person meddelar den sökande beslutet.

Om ärendet går vidare till domstol bygger domstolens beslut i sin tur framför allt på Migrationsverkets utredning, det offentliga biträdets inlagor samt en analys av tillämplig lagstiftning (Johannesson 2017). Mycket få ärenden går upp till prövning i Migrationsöverdomstolen, som är högsta instans. Slutligen verkställs ett eventuellt utvisningsbeslut av ytterligare andra personer inom Migrationsverket eller Polisen.

Med denna arbetsdelning skapas en uppenbar risk för att en helhetsförståelse för en asylsökandes situation och behov av skydd går förlorad, och i förlängningen kan det leda till att människor avhumaniseras. En individ som en handläggare inte har träffat, och därmed inte har ett ansikte på, blir ett ärende – inte en människa och medskapare av sin tillvaro och framtid.

Fjärde och femte punkten i Adams lista över den västerländska tidsregimen handlar om kolonisering och disciplinering. Michel Foucault (1993 [1975]) har beskrivit att det disciplinära samhällets framväxt var en kraftfull disciplineringsprocess som i hög grad upptogs av att styra människors tid. Genom att kontrollera olika handlingsförlopp kunde en viss typ av människor frambringas inom byråkratin men också i samhällslivet i stort: ”Punktlighet och flit är jämte regelbundenhet den disciplinära tidens grundläggande dygder” (Foucault 1993 [1975]:177). Dessa disciplineringsprocesser tar sig särskilda uttryck i asylbyråkratin, organisatoriskt såväl som i den enskilda handläggningen, bland annat genom hur arbetet på Migrationsverket organiseras (se tema 1 nedan).

Tid och makt är nära sammankopplade, såväl på individ- som på samhällsnivå. Medan vissa skapar och återskapar samt begränsar och inskränker tid för sig själv och andra, saknar andra inflytande över tiden. När någon får vänta är det inte sällan för att någon annan har bestämt det. På samhällsnivå används tid ofta för att reglera människors tillvaro: Under en viss tid kategoriseras du som nyanländ, efter ett visst antal år kan du bedömas ha utvecklat en anknytning, och efter ett visst antal år kan du söka medborgarskap i Sverige. Till varje tidsperiod knyts olika rättigheter. Det gör att tid används för att fördela tillgången till rättigheter.

Genom att reflektera över vem som förnekas respektive erkänns möjligheten att bestämma över sin tid kan man få syn på ojämlikheter i samhället och vart samhället är på väg. Vad betyder det

exempelvis när skyddssökande får vänta länge på beslut eller meddelas tillfälliga villkorade uppehållstillstånd, och därmed förhindras att planera sin tillvaro och framtid?

Talande för den sociala tiden i asylbyråkratin, som vi återkommer till, är att den ena aktören – byråkraten – beslutar över de sökandes tid och att tidsrymden för denna väntan är obestämd. Med andra ord vet inte den part vars hela framtid står på spel hur länge hen ska få vänta på beslutet om uppehållstillstånd eller utvisning. Tid har därmed en nyckelroll i byråkratins maktutövande. Bourdieu beskriver detta som en form av absolut maktutövande:

Absolut makt är makten att göra sig själv oförutsägbar och neka andra människor någon rimlig förväntan, att placera dem i total osäkerhet genom att inte ge utrymme för deras förmåga att förutsäga. (Bourdieu 2000:228, vår översättning.)

Barndom, tid och flykt

Den sociala tiden i västvärlden som vi beskrivit ovan samspelar med synen på barn i västerländska samhällen, det vill säga barn som autonoma och kompetenta men även behövande och sårbara (Lindgren & Halldén 2001). Barndomsforskarna Alan James och Allison Prout (2003) har visat på tidens centrala betydelse för hur barns liv och tillvaro organiseras. Nutiden, som är viktig ur barnets perspektiv, tenderar att trängas bort av vuxnas fokus på det (egna) förflutna å ena sidan och hopp om barnets framtid å den andra. Detta dominerande perspektiv på tidigare erfarenheter i kombination med en framtidsorientering innebär att barns (nu)varande kommer i skymundan i det offentliga samtalet. I stället får ett starkt utvecklingsfokus på barns framtid bestämma hur barn behandlas i samhället (James & Prout 2003). Denna framtidsorientering har betydelse för vilka frågor (vuxna) migrationsbyråkrater ställer till barn som söker asyl, vilket i sin tur får konsekvenser för de berörda barnens tillvaro och framtid.

Man kan förmoda att tendensen att blicka framåt förstärks ytterligare av den omständigheten att asylbedömningar ska vara framtätsyftande. Det är framför allt risken att fara illa i framtiden, vid ett eventuellt återvändande, som allt utreds i asylprocessen, även om anknytning också har en viss betydelse – särskilt i barns ärenden.

Även ur de skyddssökande familjernas perspektiv är barnens framtid viktig. Som nämns i inledningen är en gemensam nämnare i samtliga familjer vars akter vi studerat att de önskar en bättre framtid för sina barn än vad som är möjligt i det tidigare hemlandet. Att i en svår situation sträcka sig aktivt in i framtiden genom fantasi och handling är att skapa och ta makten över framtiden. Khosravi beskriver att drömmar om det som ännu inte inträffat är en aktiv motståndshandling och ett anspråk på att få vara delaktig i bestämmandet av sitt liv (Khosravi 2021:206).

I våra akter framgår som sagt att barnens framtid ofta är den viktigaste orsaken till att familjerna lämnade sina hem och sökte skydd i Sverige. Barnen i familjer som tvingas på flykt är därför nyckelpersoner. Detta innebär också att barn ofta får axla ett vuxenansvar. Men trots att barnens framtid ur föräldrarnas synvinkel är det kanske viktigaste skälet till flykten, så är den gängse erfarenheten att barn inte får komma till tals och bli lyssnade på för egen del i asylprocessen, vilket också har slagits fast i flera studier (se t.ex. Lundberg 2009; Muftee 2014).

Den våldsamma asylbyråkratin

I den här studien definierar vi asylbyråkrati som de aktörer, praktiker och specifika logiker som avgör vilka skyddssökande barnfamiljer som formellt beviljas uppehållstillstånd och vilka som meddelas utvisning till ett land som de flytt ifrån. Begreppet byråkrati förknippas ofta med Max Weber som 1922 utvecklade teorin om den ideala byråkratin. Denna skulle bemannas av välutbildade och opartiska individer, rekryterade på basis av meriter, med väldefinierade arbetsuppgifter och med en strikt arbetsdelning. I en ideal byråkrati skulle förutsebara regler skapa objektivitet och beslutsfattande skulle frigöras från känslor. Ämbetsmännen skulle förstå sig själva som ”i tjänst hos en objektiv uppgift” (Weber 1987:61).

Weber liknade en fullt utvecklad byråkratisk apparat vid en effektiv maskin (Weber 1987:72). Hans beskrivning av byråkrats precision, snabbhet, entydighet, minskade friktioner och minskade materiella och personella kostnader gav hans ideala modell många fördelar. Så länge opartiskhet råder är byråkrati något önskvärt, och eftersom byråkratin gynnar opartiskheten så är

byråkratin lösningen. Det är emellertid lätt att förbise att byråkraterna i sin opartiskhet inte kan vara bättre än det system de verkar i. En utvecklad effektiv byråkrati är inte samma sak som att demokratin upprätthålls eller att det finns ett effektivt skydd av mänskliga rättigheter.

Wacquant har i sin kritik av nyliberala byråkratier (2019) identifierat en konflikt mellan å ena sidan en strävan efter ekonomisk och marknadsmässig disciplin, och å andra sidan minskat socialt skydd för marginaliserade grupper. Nyliberala byråkratier kännetecknas härvidlag av en dubbelhet i bemärkelsen en parallell prioritering och bortprioritering. Medan staten drar sig tillbaka från den ekonomiska arenan via en åtstramning av sociala åtaganden så utvidgas den kontrollerande verksamheten och straffen skärps. I Sverige känns detta igen i talet om att ”invandrare lever på bidrag” och behovet av tuffa tag för att ”ta kontrollen”. Denna vidare samhällskontext har under senare tid alltmer kommit att präglas av rasistiska uttalanden i samhällsdebatten som väcker misstro gentemot invandrare, och då i synnerhet muslimer (Hjärpe 2020). Men den hårdföra debatten riskerar att öka misstron mot all potentiell invandring i framtiden och skymmer sikten för viktiga samtal om hur människor på flykt ska kunna beredas en fristad.

I sin bok *Om våld* (2008 [1970]) framhåller Hannah Arendt att ett problem i en modern byråkrati är svårigheterna att kunna ställa någon till svars. Skälet till det är, menar Arendt, att byråkrati är en mycket specifik form av styre:

... där ett komplicerat system av administrativa organ härskar och där ingen enskild, varken en enväldig eller en medlem av en elitgrupp, varken få eller många, kan ställas till ansvar, och som därmed strängt taget borde kallas för nullokrati, ingenmansvälde.
(Arendt 2008:40.)

Ansvarsutkrävande är alltså närmast omöjligt i en välutvecklad effektiviserad byråkrati. Samtidigt sker beslutsfattande alltid via enskilda byråkrater. I jämförelse med dem som berörs av besluten har dessa enskilda personer ett stort maktövertag, och i denna rapport kommer vi att peka på den extrema obalans mellan en skyddssökande individ och en (enskild) byråkrat med makt över ett tolkningsutrymme som har institutionaliserats. Det är i dessa förhandlingar med de

asylsökande och i juridisk-politiska överväganden, som betydelser, förväntningar och stödstrukturer ges verklig effekt.

För att analysera dessa möten på individnivå behöver vi också förstå de vidare strukturerna. En del av dessa strukturer, som vi också belyser i studiens resultatdel, är riktlinjer som tas fram inom Migrationsverket för att skapa likformighet och ett bra beslutsfattande. Andra yttre strukturer utgörs av Sveriges plats i världen och Europeiska unionen. På internationell nivå har EU:s gränsbyrå Frontex arbetet aktivt sedan 2005 för att hålla människor på flykt utanför unionens gränser.

Sedan 2019, när en ny förordning (EBCG-förordningen 2019/1896) trädde i kraft, har Frontex ett utökat mandat vad gäller samarbete med länder utanför EU, för att hålla flyktingar borta från unionens gränser, och genom avtal med Turkiet och Libyen har EU förstärkt unionens gränser. Närmare 17 000 migranter dog på Medelhavet mellan 2014 och 2019 (International Organisation for Migration 2021). Mörkertalet antas dessutom vara stort eftersom siffrorna bygger på beräkningar gjorda av myndigheter och medier. Många dör också innan de kommer till Medelhavets kust, på sin väg genom Saharaöknen. De allra flesta människor på flykt har i dag inga lagliga vägar för att kunna söka skydd i Europa. Undantagen är den lilla minoritet som klassificeras som kvotflyktingar, i Sverige ungefär 5 000 personer per år.

Denna politik som Sverige är del i att besluta om underblåser invandringskritiska vindar och avhumaniseringen av asylsökande. Mehek Muftee har i sin doktorsavhandling beskrivit föreställningar om att flyktingar ses som ociviliserade, opålitliga och okunniga (Muftee 2014). I praktiken kan den invandringskritiska tidsandan också ta sig rasistiska uttryck på insidan av asylbyråkratin. Det är dock viktigt att poängtera att den rasistiska logik som vi ser på EU-nivå och i samhällsdebatten inte betyder att enskilda handläggare har andra avsikter än att fullgöra sina byråkratiska uppdrag; vi återkommer senare till de dilemman och försök till sakliga bedömningar av skyddsbehov som vi har sett i akterna. Poängen här är att lyfta fram de yttersta premisserna för de asylbyråkratiska praktikerna i vår studie.

Nicholas De Genova beskriver hur de kriterier som västländer har utvecklat för att bevilja asyl är så strikta, så fullständigt grundade på misstanke, att det är fullt rimligt att hävda att det som asylregimer verkligen producerar är en massa av påstått falska asylsökande. Asylbyråkratier berövar därför oproportionerligt många asylsökande rätten till skydd. De asylsökande omvandlas till förmodat olagliga och utvisningsbara. Följden blir stigma och ihållande social förödmjukelse som måste förstås som en del av en större sociopolitisk produktion av migranternas förmodade olaglighet (De Genova 2013). Inom ramen för det tolkningsutrymme som alltid finns när rätten omsätts i enskilda beslut får dessa premisser betydelse. Den allmänna uppfattning som omger fältet och som är likt en naturlag – att Sverige är rättssäkert – står däremot orubbad.

Tidigare studier av den svenska asylprocessens praktiker och antaganden, det vill säga dess habitus, har beskrivit en misstroendekultur på Migrationsverket (Hedlund 2017, Khosravi 2010, Norström 2004, Sager 2011:179). En av de forskare som tydligast formulerat hur denna kultur befästs på Migrationsverket är Eva Norström (2004). Hennes studie genomfördes efter att hon själv hade arbetat med asylmottagande under många år. I en intervju om sitt fältarbete berättar Norström om en handläggare inom myndigheten som i början av sin tid som anställd på Migrationsverket fick ont i magen när avslag skulle meddelas men att detta förändrades successivt; efter några års arbete med att fatta beslut i asylärenden hade hon i stället magont när det blev aktuellt att bevilja uppehållstillstånd.

Vi tolkar beskrivningen som ett uttryck för ångest som gränsvaktare för att man upplever sig ha blivit alltför frikostig, att man har socialiserats in i en specifik habitus inom det migrationspolitiska fältet, och att det är obekvämt att agera mot detta. Relationen mellan institutionell habitus och en persons mer individuella habitus kan då komma i otakt och bli osynkroniserad, och då återstår det för individen att lämna fältet, låta sig påverkas av det och anpassa sig eller stanna kvar som ett slags avvikare.

Det asylbyråkratiska fältet

Vad betyder det asylbyråkratiska fältet mer specifikt? Fältbegreppet introducerades av Pierre Bourdieu för att definiera en grupp av människor med gemensamma intressen och med inbördes

hierarkier och konkurrens som baseras på individers tillgång till och konstellation av kulturellt, ekonomiskt, symboliskt eller socialt kapital (Månsson 1991:357; Thomson 2008:67–81).

För att begripliggöra innebörden av ett fält använde Bourdieu sig ofta av fotbollsplanen som en metafor för det sociala livet. Detta liv har sina regler som nya spelare måste lära sig. Hur individer kan agera beror på deras position på planen (Thomson 2008:68). På ett specifikt fält, till exempel det medicinska, juridiska, kulturella eller akademiska, formas närmast naturliga föreställningar eller ordningar, så kallade doxor (Bourdieu 2000:15, Deer 2008). En doxa på ett fält framstår alltså som både självklar och neutral (Bourdieu 1977:164).

När Bourdieu använde termen ”det byråkratiska fältet” var det ofta som ett substitut för staten, som han såg som ett metafalt med metakapital att påverka ett antal subfalt under sig (Schinkel 2015:68–69). Vårt asylbyråkratiska fält kan med Bourdieus terminologi sägas vara en form av subfalt där uppgiften från statens sida att utreda och bedöma asylansökningar implementeras. Vårt fält är med andra ord en arena för (sam)spel mellan Migrationsverkets handläggare, beslutsfattare, interna regelverk, normer, rutiner och migrationsdomstolarna, men också de begränsningar som dessa omgärdas av i form av lagstiftning och övergripande regelverk. Dessa ofta detaljerade riktlinjer kan förstärka tendenser till att avsäga sig ansvar för resultatet av myndighetsutövningen och därmed också från att ha egna moraliska reflektioner (Bauman 1991; Arendt 2008).

I ljuset av Webers opartiska tjänstepersonsideal kan man tänka sig att det tolkningsutrymme som faktiskt finns ignoreras och att byråkrater begränsar sitt eget handlingsutrymme (Lundberg 2009).

Något av en doxa i Sverige är att handläggare på Migrationsverket företräder en stat som präglas av rättssäkerhet. Mycket sällan lyfter politiker och myndighetsföreträdare rättssäkerhetsbrister i den svenska förvaltningen. I den parlamentariska utredningen *En långsiktigt hållbar migrationspolitik* (SOU 2020:54) som tog fram förslag till den nya utlänningslagen (SFS 2005:117) problematiseras exempelvis inte på något sätt rättssäkerhetsbegreppet. Trots många vittnesmål från civilsamhället, inte minst från personer som själva har erfarit asylprocessen

(Elsrud, Gruber & Lundberg 2021), bygger utredningen på ett antagande om att asylprocessen är rättssäker (se även Lundberg & Neergaard 2020), och doxa – att svensk förvaltning är rättssäker – skyddas av de strukturer som omgärdar asylprocessen och som är legitimerade av metafältet staten och dess gränskontroller.

Ett annat av Bourdieus begrepp är habitus vilket, till skillnad från doxa, knyts mer direkt till aktörerna på fältet. Habitus påminner om social bakgrund eller vad en individ socialiseras in i samt mellanmännsliga relationer på fältet (Maton 2008:63). Habitus är erfarenheter och benägenheter som ackumuleras som olika sätt att tänka och agera på ett visst sätt, vilka reproduceras av aktörerna och är bestämmande för framtiden (Bourdieu 1977:72). Varje individ har ett habitus som är format av dess förflutna och som genererar uppfattningar, tänkande, smak och handlande (Maton 2008:51–65). Individerna som bär på varierande individuella habitus anpassas till och omformas av själva fältets habitus, där de anammar och utvecklar gemensamma vanor som institutionaliseras (Maton 2008:51; Wacquant 1992:18; Bourdieu 1990:55). Habitus kan förstås som en känsla för ”spelet” (Maton 2008:56; Bourdieu 1993:86).

I den här rapporten kommer institutionell habitus till uttryck i språkanvändningen, både i det som uttryckligen står att finna i akterna men också i det mer underförstådda i form av outtalade normer och mönster som anses vara *sunt förnuft*. Habitusbegreppet är således viktigt för vår analys eftersom det ger en djupare förståelse av hur asylbyråkratin fungerar. Den individuella agentens habitus står alltid i relation till det strukturella som förefaller som objektivt och opartiskt (Bourdieu 1990:53).

Den viktigaste skillnaden mellan asylbyråkratin och andra förvaltningar är att myndighetsutövningen i den förstnämnda huvudsakligen gäller icke-medborgare. Detta innebär ett demokratiskt underskott som tar sig uttryck på flera nivåer, i såväl enskilda bedömningar som när regelverket utformas och tolkas av exempelvis högsta instans, i vårt fall Migrationsöverdomstolen. I enskilda beslut är det byråkraterna som har makten över tolkningsutrymmet; de har ett tolkningsföreträde i att översätta reglerna och, när vilka sakomständigheter som görs relevanta inför att beslutet om uppehållstillstånd eller avslag fattas.

Migrationsverket har också en mängd juridiska specialister knutna till sig, vilket gör deras övertag ännu större (Johannesson 2017).

I utformningen av regelverket framträder det demokratiska underskottet genom att de som är berörda av lagstiftningen är uteslutna från möjligheterna att påverka lagreglernas innehåll. Asylsökande kan inte rösta bort politiker som inte förmår skapa bra regelverk. Detta är ett skäl till att åtaganden om mänskliga rättigheter är så viktiga i asylbyråkratin, eftersom de ska skydda mot maktutövning som får orimliga konsekvenser.

En annan möjlig effekt av att asylbyråkratin riktar sig till människor som inte har svenskt medborgarskap är att allmänhetens, och därmed också medias, intresse för myndighetens aktiviteter kan vara lägre än för myndigheter som handhar till exempel sjukvård eller skola, som rör flera människor i samhället.

Samtidigt kan denna särart innebära ett ökat intresse genom att det kan finnas misstankar att resurser som skulle kunna användas för medborgares välfärd går förlorade. Detta beror på graden av populism och rasism i det offentliga samtalet. Antaganden om att asylbyråkratin har en uppgift att vakta välfärden och infödda svenskars rätt till densamma är en spänning som har visat sig i den politiska debatten – inte minst sedan 2015 och det återkommande talet om andrum som har fortplantat sig och bidragit till föreställningar om asylbyråkratins gränsvaktande funktion (se t.ex. Kazemi 2021:22 ff.). Flyktningmottagande diskuteras i dag främst som en kostnadsfråga. Den andra sidan av saken, där forskare med hänvisning till empiri och teoretiskt förankrade undersökningar belägger att invandring och välfärd i själva verket är nära sammanlänkade, har kommit i skymundan (se t.ex. Hansen 2021, Scocco 2019).

En utgångspunkt i denna rapport är att byråkrater också påverkas av tidsandan, utöver ett specifikt institutionellt habitus samt de regelverk och lagar som styr deras arbete, när de fattar beslut i enskilda ärenden. När vi färdigställer den här rapporten sommaren 2021 har talibanerna tagit över makten i Afghanistan och människor som utvisats dit efter att ha bott länge i Sverige försöker i desperation lämna landet. Den dåvarande statsministerns svar på den rådande situationen är att med enfaset betona att vi inte ska tillbaka till 2015.

Migrationsverkets tjänstepersoner verkar sammantaget inom ramen för en våldsam asyllagstiftning, en våldsam politik på internationell nivå och en debatt som bygger på och frammanar missnöje. Människor på flykt är i alla dessa sammanhang underförstått en börda. Vad händer i den svenska asylbyråkratin? Vad gör den och vad betyder det? I det som följer synliggör vi såväl handläggningen av asylärenden som de stödstrukturer som omgärdar den. Vi vill därutöver också, när så är möjligt, synliggöra familjernas förhandlingar med byråkratin och hur familjerna försöker ta vara på sin tid och sina liv, i den mån vi kunnat utläsa detta.

Kapitel 2 Asylakterna

”Om det inte finns i akten existerar det inte” skriver Akhil Gupta i artikeln *Låt tåget drivas av papper* (2019). Den stora betydelse som akten har i en byråkrati – enligt Gupta lever den ett eget liv och kan ha större betydelse för utfallet i ett beslut än uppfattningar och idéer hos beslutsfattaren – beror på dess centrala funktion ”i organiseringen av det byråkratiska livet” (Gupta 2019:54). Det är i akten som alla papper binds samman, och i vårt fall har pappren stor – för att inte säga all – betydelse för de berörda barnen och deras familjers framtid.

I den här studien har vi genom fullmakt fått tillgång till akterna gällande tio barnfamiljer som sökte asyl 2015 eller 2016. Totalt rör det sig om cirka 5 000 sidor, fem fulla papperskassar. Det är ett material som representerar ett omfattande skrivande (och tidsåtgång) för olika aktörer i asylprocessen.

Varje akt innehåller till att börja med ett eller flera så kallade dagboksblad. Dessa är en förteckning över innehållet, ofta flera sidor långt. Därefter följer ett stort antal dokument organiserade i kronologisk ordning: registrering av asylansökan, beslut om omhändertagande av pass, olika identitetshandlingar, ansökningar om rätt att arbeta under asylprocessen, dokumentation efter att fingeravtryck tagits, minnesanteckningar om delgivningar och brev som skickats, olika justeringar av felaktigheter, beslut om ersättning, förordnande av offentligt biträde, protokoll från utredningssamtal, landinformation om situationen i medborgarskapslandet, överklaganden, domar, intyg gällande utbildningar och hälsointyg,

protokoll från återvändandesamtal, ansökningar om verkställighetshinder, beslut om att inte bevilja uppehållstillstånd på grund av verkställighetshinder, tjänsteanteckningar om överlämnande till polis, personliga brev, med mera.

Vi har först läst akterna i sin helhet och i nästa steg gjort ett urval för den kvalitativa analysen, där vi fokuserade på protokollen från asylutredningarna, inlagor från familjernas offentliga biträden, Migrationsverkets beslut samt domstolsavgöranden. Vidare har vi läst interna skriftliga riktlinjer som Migrationsverket har utarbetat till sina handläggare, så kallat handläggningsstöd. Detta stöd synliggör hur det är tänkt att gå till när asylutredningar genomförs.

I akterna framkommer att varje asylutredning inleds på liknande sätt med information om att de närvarande tjänstepersonerna och tolken har tystnadsplikt samt att den asylsökande omfattas av sanningsplikt, har straffansvar och att oriktigt lämnade uppgifter kan leda till återkallande av uppehållstillstånd. Vidare framför handläggarna att det kan vara det enda tillfället som den asylsökande får möjlighet att muntligen lägga fram asylskäl och att det är den sökandes skyldighet att lägga fram alla skäl som hen vill att Migrationsverket ska ta ställning till. Från den vanligtvis långa tid som gått mellan registreringen av asylansökan och denna intervju blir det plötsligt uppenbart att det är nu, och troligtvis endast vid just detta tillfälle, som den sökande har chansen att föra fram sina argument.

Handläggaren skriver i de flesta fall på sin dator under tiden som intervjun pågår. Hen förklarar ofta detta i protokollet genom egencitat så som att ”om jag inte kollar på dig när du pratar så är det för [att jag protokollför]. Men jag lyssnar ändå på allting som du säger.” (Familj 5, asylutredningsprotokoll.)

Längden på den första asylintervjun varierar. Om det är minderåriga barn som intervjuas är det oftast en kort intervju, mellan tio och trettio minuter, med en tendens att ju äldre barn, desto längre tid för intervjuerna. För barn under 12 år görs intervjuerna oftast med alla syskonen tillsammans. För barn i de övre tonåren kan intervjun i undantagsfall pågå i drygt två timmar. Intervjuerna är vanligen strukturerade på samma sätt som vid vuxnas utredningar. För vuxna pågår den första intervjun i två–tre timmar men det förekommer också väldigt utdragna

asylutredningar. Den längsta vi kunnat identifiera bland de tio familjerna är en afghansk familj, där mannens och hustruns första asylutredning pågick i över sju timmar tillsammans, plus en kompletterande utredning två månader senare som pågick nästan lika lång tid.

I vår analys utkristalliserades tidsaspekten omedelbart som en viktig aspekt i handläggningen. Det var också uppenbart att olika människors tid hade olika värde och att tidsuppfattningen skilde sig åt beroende på position, att vara den som söker skydd eller den som i sitt arbete bedömer skyddsbehov. Det senare visade sig bland annat genom att den som väntar på ett beslut från Migrationsverket för att kunna återförenas med sina barn har en helt annan erfarenhet av tid än den som fattar ett beslut som ska göra en sådan familjeåterförening möjlig. Samtidigt är det i asylprocessen den senare, byråkraten, som i hög grad bestämmer när beslutet fattas, när det skrivs och när det meddelas. Det är också byråkratin som bestämmer hur tillgodoräkningsbar tid får betydelse för utfallet i asylärendet.

Protokollen från utredningarna är inte exakta transkriberingar av utredningen men ändå tydliga och omfattande transkriberingar som handläggaren har gjort av stora delar av asylintervjun. Vårt material kan därmed inte med säkerhet sägas avspegla exakt vad som har sagts utan ett urval har gjorts. Om något sagts som inte skrivits ner syns det alltså inte i studien. Dessa omständigheter är i sig intressanta, eftersom våra akter på så sätt ger en bild av asylbyråkratins urvalspraktiker:

- Vad skrivs ner i samband med asylutredningarna?
- Vilka reflektioner (ofta i parentes) nedtecknar protokollföraren?
- Vilka egencitat transkriberas i protokollet?

När det gäller advokaternas inlagor har vi särskilt studerat de inlagor där ombuden vill ändra uppgifter i protokollet från asylutredningarna, vanligtvis efter en genomgång av protokollet tillsammans med den sökande och med en annan tolk än den som var med vid asylutredningen på Migrationsverket. Ibland godkänns protokollet vid själva asylutredningen, men lika vanligt är att det finns en anteckning om att protokollet inte har lästs upp på grund av tidsbrist. Även om protokollet har godkänts vid utredningstillfället kan den sökande fortfarande begära korrigeringar

och tillägg. I de akter vi studerat förekommer det i hälften av utredningarna att ombudet velat ändra i protokollen och oftast var dessa ändringar inte av substantiell karaktär.

Där ingen begäran om ändring har inkommit kan vi därför inte veta om ombudet faktiskt läste upp protokollet för den sökanden. Det kan alltså finnas situationer där den sökande varken har fått protokollet uppläst för sig av handläggaren eller av ombudet, och således inte själv vet vad som står i protokollet. Av samtliga asylutredningsprotokoll vi har gått igenom fanns endast ett fall, familjen Mohammadi (familj 3), där ombudet begärde mycket omfattande förändringar eller förtydliganden på grund av missförstånd under själva utredningen. Det materialet omfattar cirka 25 sidor för makarna tillsammans.

Akterna som helhet ger en god inblick i asylprocessen. En återkommande iakttagelse är att den som söker skydd befinner sig i ett förhandlingsmässigt underläge redan från början och att detta håller i sig genom hela processen, även om ett offentligt biträde finns vid familjernas sida. Samtidigt har lagstiftningen placerat bevisbördan på den som söker skydd: Det är den asylsökande som ska göra sannolikt att ett återvändande skulle innebära risk för förföljelse eller andra allvarliga svårigheter. Språkmässigt och kunskapsmässigt i förhållande till regleringar är de skyddssökande familjerna i en underordnad position gentemot asylbyråkratin som har en mängd juridiska specialister bakom sig.

Ett annat centralt tydligt inslag i materialet är återvändande som prioritet. Redan i samband med registreringen av ansökan kan det exempelvis komma frågor kring återvändande. En dominerande avslagslogik syns dessutom i materialet som helhet vilken präglar varje del i processen. I flera av våra familjers ärenden ser vi hur en handläggares misstro präglade det inledande mötet och därefter fortsatte genom prövningen och beslutet på Migrationsverket. Vi menar att det, bland annat genom denna misstänksamhet, finns en informell maktutövning i byråkratin, som inte är så enkel att identifiera men som framträder vid en läsning av akterna som helhet.

Kapitel 3 Presentation av familjerna

I detta kapitel presenterar vi kortfattat de familjer som delat med sig av sina akter till projektet. Framställningen bygger både på återkommande samtalsintervjuer med familjerna och på innehållet i deras asylakter. De äldre barnen och föräldrarna har tagit del av beskrivningarna. Anonymisering har skett vad gäller person- och ortnamn, antal barn, åldrar och vissa andra omständigheter. Utvisningsland och asylskäl har vi försökt att återge autentiskt.

Familjen Malekzada (1)

Familjen Malekzada är en trebarnsfamilj som ursprungligen kommer från Afghanistan men som har levt i Iran i många år. Två av barnen är födda i Iran, 2006 respektive 2009; det tredje föddes i Sverige 2016. Pappa Mohammad är född 1983 och mamma Aisha 1987. Aishas föräldrar flydde till Iran när Aisha var cirka 14–15 år på grund av kriget i Afghanistan. Mohammad flydde till Iran på grund av en blodsfejd med grannar i hemlandet som tillhörde en annan etnisk grupp. Dessa hade mördat mannens båda föräldrar. Mohammad deporterades från Iran till Afghanistan flera gånger men flydde varje gång tillbaka till Iran. I Iran råkade han ut för en olyckshändelse som påverkat hans fysiska arbetsförmåga, men också minne och hjärnfunktion.

Familjen lämnade Iran 2015 och kom till Sverige i oktober samma år. När de bestämde sig för att lämna Iran berodde det på svårigheten att leva som papperslösa. Dessutom hade Mohammad ideligen hotats av iranska myndigheter att han skulle rekryteras till väpnade styrkor för att kriga i Syrien. Äktenskapet, som arrangerats av Aishas föräldrar, har präglats av problem och oenigheter från början, och strax efter sonens födelse 2016 i Sverige började makarna leva åtskilda. I juni 2018 lämnade de in en ansökan om äktenskapsskillnad.

Familjen fick avslag på sina ansökningar om uppehållstillstånd. Aisha ansökte om verkställighetshinder med hänvisning till att hon nu var ensamstående kvinna utan manligt nätverk i Afghanistan, och i september 2020 beviljades Aishya och barnen tre års uppehållstillstånd. De hade vid denna tidpunkt väntat ungefär fem år i Sverige. I denna undersökning är det Aishas och barnens akter vi analyserar.

Familjen Ahmad (2)

Familjen Ahmad är en sexbarnsfamilj från Syrien. Fyra av barnen var över 18 år när familjen flydde från hemlandet. De minderåriga barnen är födda 2002 respektive 2004. Mamma Maryam är född 1968 och pappa Adib 1965. Föräldrarna gifte sig i Syrien 1990 och har levt tillsammans sedan dess. Adib och sonen Hamid (född 1998) kom först till Sverige. I protokollet från registreringen i augusti 2015 står det att Adib förklarat att de flydde från Syrien till Sudan och att de sedan kom de med tåg till Sverige. På frågan varför de hade flytt berättar han att det råder krig: ”Jag är här för mina barns skull. Vi var tvungna att lämna vårt boende”. Adib och Hamid beviljades 13 månaders tillfälligt uppehållstillstånd som alternativt skyddsbehövande (160804), och tre år och nio månader efter att Adib och Hamid sökte asyl (180801) beviljades Maryam och de två minderåriga barnen uppehållstillstånd i 13 månader genom familjeåterförening (180801). Två vuxna döttrar, födda 1993 respektive 1995, flydde var och en för sig ensamma från Iran respektive Grekland och kom till Sverige 2019. De beviljades tillfälliga uppehållstillstånd i Sverige till mitten av 2022.

Familjen Mohammadi (3)

Familjen Mohammadi är en fyrbarnsfamilj som kommer från landsbygden i östra Afghanistan. Barnen är födda 2005, 2007, 2008 respektive 2010. Mamma Saiah är född 1988 och pappa Faraz 1979. Faraz och Saiah var småbönder i Afghanistan där de ägde lite mark och djur innan de flydde. Anledningen till flykten var, förutom den ständiga rädslan för talibaner, att de hotades till livet av släktingar på grund av en konflikt om mark. När de kom till Sverige i oktober 2015 var Saiah svårt traumatiserad, suicidal och passiv. Det framkommer senare att hon utsatts för betydligt mer våld än vad hennes make visste om. På grund av risken att Faraz, Saiahs egna släktingar och hela samhället skulle ta avstånd från henne tog det lång tid i Sverige innan hon vågade berätta för någon.

Familjen fick avslag eftersom Migrationsverket inte ansåg att de visat att hotet mot dem i Afghanistan är av sådan karaktär att de kan få skydd här. Genom en advokat som de själva bekostade ansökte de 2018 om verkställighetshinder. Under den nya asylutredningen 2019 fick Saiah möjlighet att tillsammans med stödpersoner berätta om det våld som orsakat hennes psykiska tillstånd. Efter 4,5 år i Sverige beviljades familjen i mars 2020 tillfälligt uppehållstillstånd i 13 månader dels på grund av Saiahs psykiska ohälsa och oförmåga att ta hand

om barnen, dels eftersom barnen anpassat sig till Sverige och funnit trygghet även utanför familjen. Familjen ansökte i april 2021 om förlängning av uppehållstillståndet.

Familjen Karzan (4)

Familjen Karzan är en kurdisk tvåbarnsfamilj från ett område i Irak där det råder väpnad konflikt. Barnen är födda 2006 respektive 2013. Pappa Niaz föddes 1979 och mamma Sarina 1978. Familjen sökte asyl i Sverige den 12 november 2015. Sarina berättade att de var en vanlig medelklassfamilj och att Niaz hade en kiosk. I samband med utbredningen av IS började han misstänka att han var övervakad och en dag väntade ett hotbrev på arbetsplatsen. Han hade då känt sig övervakad under några dagar. Hotet kom från IS-anhängare och Niaz anmälde det till polisen. Polisen grep då två av de tre män som hade hotat Niaz men den tredje gick fri. Från och med den dagen blev livet svårt för familjen. För barnens skull bestämde Sarina och Niaz att de måste fly, trots att de visste hur farlig resan skulle bli. Att stanna kvar var dock inte ett alternativ. Efter att de lämnat det tidigare hemlandet fick de dessutom veta att en släkting träffats av en bilbomb och dött.

Cirka tre år efter att familjen sökte asyl meddelade Migrationsverket avslag och de fick senare också avslag i migrationsdomstolen. Familjen är efter fem år och sju månader år i Sverige kvar i en limbosituation med stor rädsla för att tvingas återvända. Under vistelsen i Sverige har Niaz två bröder blivit tvungna att fly från Irak med sina familjer, eftersom samme man som hotade Niaz nu också har hotat hans bröder.

Familjen Zamami (5)

Familjen Zamami är en fyrbarnsfamilj som ursprungligen kommer från Afghanistan. Barnen är födda i Iran 2004, 2008 respektive 2009 samt i Sverige 2016. Mamma Karimah föddes 1987 och pappa Hafeez 1985. När Karimah och Hafeez var små flydde deras föräldrar först till Pakistan och senare till Iran. Karimah var bara två år gammal då och vet inte varför de lämnade Afghanistan. Hafeez, som var 7–8 år, berättade att hans föräldrar flydde för att det var krig men också på grund av en gammal marktvist. Karimah och Hafeez träffades i Iran och gifte sig där. De levde som papperslösa i många år men flydde från Iran efter att Hafeez vid flera tillfällen hade uppmanats av myndighetspersoner att åka till krigets Syrien och slåss på Assadregimens

sida. Det blev också allt svårare att leva som papperslös i Iran eftersom barnen inte fick gå i skolan, och familjen trakasserades av såväl myndighetspersoner som civila. Att återvända till Afghanistan, ett land som de knappast minns, var inte ett alternativ på grund av en individuell hotbild.

Familjen anlände till Sverige i oktober 2015. I juni 2017 meddelades avslag med hänvisning till att det var så länge sedan marktvisten inträffade så att den inte längre kan utgöra ett hot mot dem vare sig då eller i framtiden. Barnen ansågs också genom föräldrarna ha mer anknytning till Afghanistan, där de aldrig har varit, än till Sverige. I början av oktober 2020, fem år efter att asylansökan lämnats in, mördades Hafeez bror i Afghanistan. Han hade kommit tillbaka till Afghanistan från Iran och mördades troligtvis av samma personer som hotat Hafeez och hans familj. Familjen är kvar i Sverige i en limbosituation och mår psykiskt mycket dåligt och överväger vidare flykt (juni 2021).

Familjen Rashid (6)

Familjen Rashid är en fyrbarnsfamilj från Irak. Barnen är födda 2003, 2004, 2009 respektive 2014. Pappa Omar föddes 1969 och mamma Batoul 1983. Asylansökan lämnades in den 17 oktober 2015. Familjen kommer från ett område i Irak som sedan en tid varit ockuperat av IS. Batoul har gått grundskolan och arbetat som förskollärare, Omar är utbildad vid en teknisk högskola och i Irak arbetade han med jordbruk. Familjen ägde en del mark. När stridigheterna mellan lokal milis och IS eskalerade i deras bostadsområde blev Omar kallad till att gå med och strida för IS. En dag utsattes familjen för bombattentat utanför dörren till deras hus. I attentatet omkom Omars bror som var på besök. Till följd av detta bestämde sig familjen för att fly.

Migrationsverket och Migrationsdomstolen avslag deras begäran om uppehållstillstånd i Sverige med hänvisning till att de kunde bosätta sig på annan ort, det vill säga bli internflyktingar i Irak. Sommaren 2020 fick veta Omar veta att han med bild var efterlyst i en större dagstidning i Iran – dock oklart av vem och varför. Familjen har anlitat en advokat för att söka verkställighetshinder på grund av dessa nya omständigheter.

Familjen Karimi (7)

Familjen Karimi från Afghanistan består av mamma, Anoosha som är född 1976 och sju barn födda 1999, 2001, 2003, 2004, 2007, 2008 respektive 2014. Fyra av barnen och Anoosha sökte asyl i Sverige den 18 juni 2016. Under flykten på väg till Iran kom den yngsta dottern bort tillsammans med sin farfar och de båda blev kvar i Afghanistan. Två barn, födda 2003 och 2008, försvann från mamman och syskonen under flykten men lyckades ta sig till Sverige på egen hand och kom före de andra.

Anoosha kommer från en by på landsbygden i Afghanistan där hon bodde tillsammans med sina sju barn samt svärfar och svägerska. Hennes make, som jobbat inom den afghanska militären, hade varit försvunnen i cirka två år när familjen lämnade sitt hem. I asylutredningen berättade Anoosha hur talibanerna kom till familjens hus efter att hennes man försvunnit. De ville gifta sig med hennes döttrar samt rekrytera hennes 7–8-årige son som flera gånger varit utsatt för talibanernas våld. Hon berättar om dagliga trakasserier, våld och hot under två års tid, både från talibaner och IS, vilket till slut ledde till att hon flydde tillsammans med sina barn och sin svärfar. I november 2017 beviljades familjen asyl och fick ett treårigt uppehållstillstånd. Efter flera år av svårmanövrerad byråkrati, såväl i Sverige som i Afghanistan, lyckades familjen i början av 2020 få hit den yngsta dottern med hjälp av frivilligorganisationer. Flickan hade då levt med sin farfar under extremt osäkra förhållanden på flykt i krigets Afghanistan under fyra år. Farfadern fick stanna kvar i det krigshärjade landet.

Familjen Hadid (8)

Familjen Hadid är en syrisk tvåbarnsfamilj. Barnen är födda 2006 respektive 2009. Pappa Yasan föddes 1971 och mamma Hamida 1980. Familjen kommer från Damaskus men har bott utomlands stora delar av sina liv. Såväl Yasan som Hamida är välutbildade och familjen hade en förhållandevis god ekonomi. Från 1997 arbetade Yasan utomlands men han besökte Syrien regelbundet fram till 2011. Paret gifte sig 2005 och bosatte sig därefter i ett annat land i Mellanöstern, där Yasan var anställd i en chefsposition på ett större företag. Från 2011 kunde de inte längre komma in i Syrien på grund av striderna som pågick där.

Under perioden 2011–2015 upplevde de en hårdnande attityd mot syrier i deras dåvarande bostadsland och det blev allt svårare att förlänga arbets- och uppehållstillstånd. Många av deras

släktingar i Syrien har frihetsberövats eller mördats. Familjen tvingades lämna landet 2015 och tog sig till Sverige. Den 19 september 2015 sökte de asyl och fick sedan vänta i cirka ett år på asylutredning. En dryg månad efter asylutredningen meddelade Migrationsverket att familjen beviljats permanent uppehållstillstånd som alternativt skyddsbehövande.

Familjen Hashimi (9)

Familjen Hashimi är en sexbarnsfamilj från Afghanistan. Hösten 2015 anlände fem barn (födda 1997, 1999, 2000, 2002 och 2010) tillsammans med föräldrarna. En äldre myndig dotter som är gift hade kommit tidigare på egen hand. Mamma Sina är född 1976 och pappa Hamid 1974. Samtliga barn är födda i Iran, där familjen har levt utan uppehållstillstånd i många år. Mamma Sina var bara ett litet barn när hennes familj flydde till Iran på grund av kriget i Afghanistan. Familjen lämnade Iran framför allt eftersom deras son riskerade att tvingas till krigets Syrien för att strida på regeringens sida samt för att släktingar med vilka de hade en allvarlig konflikt hade mördat Sinas bror och sedan börjat söka efter dem.

Familjens asylansökan avslogs i alla instanser och de skrev själva flera verkställighetshinder. I ett av dessa angav de att deras ena dotter konverterat till kristendomen och att den andra hade flytt från sin man i Afghanistan och nu hade en ny man, och att dessa omständigheter gör att hela familjen är ännu mer hotad. Migrationsverket ansåg inte att detta är nya omständigheter utan endast en upptrappning. År 2018 ansökte en dotter, Zahra 16 år, om inhibition och förnyad prövning på egna skäl, nämligen att hon blivit sexuellt utnyttjad och att hon riskerar tvångsgifte med sin förövare om hon blir deporterad till Afghanistan. Att hon inte berättade om detta vid första mötet med Migrationsverket berodde på att hon var rädd att hennes föräldrar skulle förskjuta henne om de fick veta vad som hänt. Zahras ansökan avslogs 2019. Efter fem år i Sverige, i september 2020, flydde Sina och Hamid med de två yngsta barnen vidare till Tyskland. Ett starkt skäl att de lämnade Sverige var att dottern Zahra snart skulle fylla 18 år och då riskerade att ensam deporteras till Afghanistan, till mannen som våldtagit henne. Familjen som flydde tillsammans är nu splittrad och befinner sig i fyra olika EU-länder.

Familjen Sadiqi (10)

Familjen Sadiqi är på flykt från Iran men är medborgare i Afghanistan där de också har släkt som hotar att döda dem om de utvisas dit. De anlände till Sverige hösten 2015. Familjen består av mamma Khadeeja (född 1999) och hennes man Reza (född 1996) samt två barn födda i Sverige 2016 respektive 2018. Khadeeja är född i Iran och vet att hennes föräldrar flydde till Iran eftersom det var krig i Afghanistan.

Khadeeja och Reza flydde tillsammans efter att ha bott tio månader i Iran som gömda, eftersom Khadeeja hade rymt från sin make – en rik entreprenör och förhållandevis mäktig man från Afghanistan vars familj fanns i Kabul. Khadeeja blev andra hustru till denne man. Khadeeja opponerade sig mot äktenskapet, eftersom hon redan hade lovats få gifta sig med den unge pojkvännen, Reza, men äktenskapet med den äldre mannen genomfördes och paret bodde i Khadeejas föräldrars hus för att senare flytta till Afghanistan. Vid ett tillfälle försökte Khadeeja ta sitt liv. Khadeeja rymde av kärlek till Reza, i besvikelse och ilska över att pappan inte lät dem gifta sig.

I oktober 2017 meddelades avslag på asylansökan och när beslutet överklagades vann Khadeeja och Reza inget gehör. Under en tid bodde familjen kvar i Sverige men beslutade sig hösten 2020 – efter fem år i Sverige – för att fly vidare till Frankrike.

En utdragen väntan – sammanfattning

Två afghanska familjer vars akter vi läst har efter cirka fem års väntan i Sverige fått tillfälligt uppehållstillstånd i 13 månader respektive 3 år. Två andra familjer, också från Afghanistan, har vistats i Sverige i cirka fem år och sedan flytt på egen hand vidare till andra europeiska länder. Två afghanska och de två irakiska barnfamiljerna i vår studie befinner sig fortfarande efter 5,5 år i Sverige, i ett tillstånd av väntan. De två syriska familjerna har kunnat stanna, varav den ena med permanent och den andra med tillfälligt uppehållstillstånd. Under den långa väntan på beslut har de vuxna i familjerna varken tillåtits arbeta eller studera. Barnen har fått gå i skolan, även under tidsperioder när de saknat formella uppehållstillstånd.

För många barn – särskilt för de äldre barnen – uppfattar vi att väntan varit svår eftersom de har förstått situationen och oroat sig mycket för framtiden. Men även de yngre barnen har mått

psykiskt dåligt under asylprocessen, bland annat eftersom deras syskon och föräldrar varit så oroliga. Oron har ofta visat sig på barnens skolor där kuratorer och lärare har larmat om svårigheter. Barnen har också ofta fått ta ett ovanligt stort ansvar – ibland som tolkar vid svåra möten mellan familjen och myndigheter, ibland genom att axla hushållsarbete och andra sysslor som deras föräldrar inte har förmått utföra på grund av psykisk ohälsa eller av andra skäl. Barnens skolarbete har påverkats negativt av deras väntan, men de flesta har ändå klarat skolan bra. Flera av barnen har dock mått så dåligt att de vänt sig till barn- och ungdomspsykiatrisk klinik för att få hjälp. Ett av barnen har försökt ta sitt liv under väntan på asyl.

För de familjer som inte fick uppehållstillstånd blev det också en väntan som präglades av svåra ekonomiska omständigheter. För dem kom en tid med överklaganden – i vissa fall nya muntliga förhandlingar, nya domar med nya avslagsbeslut, ansökningar om verkställighetshinder av beslutet och så vidare – och för en del slutligen flykt från Sverige. Deras utvisningsbeslut har vunnit laga kraft men på grund av att gränspoliserna inte med tvång utvisar barnfamiljer eller de som av andra anledningar inte kan återvända, så blir de flesta kvar i en limbosituation i Sverige, där de vuxna inte kan arbeta eller studera och där de ofta hade blivit av med stora delar av sin dagersättning. Även om barnens dagersättning inte minskar, så innebär en åtgärd som minskar föräldrarnas inkomst att även barnen drabbas.

I detta avsnitt har vi kortfattat presenterat familjerna som har delat med sig av sina akter för denna rapport. I nästa avsnitt redogör vi för resultaten från den kvalitativa analysen. Med särskilt fokus på tid redovisar vi såväl viktiga teman som framträder i akterna, som de riktlinjer som tagits fram inom asylbyråkratin för att reglera och likforma tolkningar. Utöver de interna riktlinjerna pågår en stor mängd aktiviteter inom Migrationsverket som ska likforma verksamheten och ge stöd åt handläggarna, till exempel gruppmöten, e-postkorrespondens, cirkulationsbrev, informella samtal med mera. Dessa aktiviteter, som också är viktiga för att förstå asylbyråkratin och dess tidsstyrning, har dock inte omfattats av denna studie.

Kapitel 4 Tidsstyrningens praktiker

I detta kapitel beskriver vi utifrån fem teman hur den svenska asylbyråkratin styr med, och styrs av, specifika förståelser av tid samt vad detta har för konsekvenser för skyddssökande människors asylprocess. De fem temana är:

- jakten på den exakta kronologiska berättelsen
- tidskontroll som misstänkliggörande
- tidshets kontra väntan
- ohälsa och utdragen väntan
- barnens anknytning och framtid.

Vi refererar till ett urval med exempel från akterna, framför allt asylutredningsprotokollen, varvat med utdrag ur interna riktlinjer som utarbetats av Migrationsverket som utgör en form av stödstrukturer.

Tema 1: Jakten på den exakta kronologiska berättelsen

”Jag får inte heller ihop tidslinjen.”

Tidsbestämningar är viktiga för att koordinera och synkronisera aktiviteter och för att kunna orientera sig i tillvaron. Därför är det förståeligt att frågor om tid förekommer i asylutredningar som handlar om att göra bedömningar av berättelser om tidigare erfarenheter. Det är när tidsangivelser blir irrationella, obegripliga och får konsekvenser som är skadliga, till exempel ett felaktigt utvisningsbeslut, som systemfel uppstår.

Ofta står det i asylbesluten att den skyddssökandes berättelse inte har varit tillräckligt detaljerad och logiskt sammanhängande och därför inte anses tillförlitlig, eller att berättelsen har varit trovärdig för att den varit just logisk och sammanhängande och därför utmynnat i ett uppehållstillstånd. Den logiskt sammanhängande berättelsen är med andra ord mycket viktig för att göra en risk för förföljelse sannolik. Ett exempel bland många i vårt material på kraven att berätta kronologiskt förekommer i mamma Anooshas (familj 7) akt när handläggaren förklarar

att Migrationsverket fattar beslut utifrån de muntliga uppgifter som lämnats under asylintervjun, och sedan uttalar följande:

För att vi ska kunna lägga dina uppgifter till grund för bedömningen av din rätt till skydd krävs att dina uppgifter är tillförlitliga och i den bedömningen betraktar man om de är detaljerade och sammanhängande. (Anoosha, familj 7, asylutredning.)

Denna skrivning kan jämföras med Migrationsverkets interna riktlinjer för asylutredningar som anger följande angående kravet på koherens och exakta tidsangivelser:

Vi kan inte alltid förvänta oss att sökande ska kunna berätta sin historia i kronologisk ordning. När man är som mest engagerad i att berätta någonting som kanske väcker känslor av obehag eller spänning kan man komma att tänka på sådant som hör till en tidigare eller senare fas. Vi bör så långt som möjligt undvika att gå in och avbryta sökandes redogörelse. Det är bättre att vi antecknar de frågor som väcks av sökandes berättelse och först i nästa skede av utredningen ställa dessa och be om förtydliganden. Det kan också vara så att sökande längre fram i sin berättelse själv besvarar frågorna vi har. Alltför många avbrott i den fria berättelsen kan störa processen att minnas och berätta. (Ur internt dokument, *Handlägningsstöd vid asylutredningar*, Migrationsverket, odaterat, erhållet i april 2021.)

Av utdraget i handlägningsstödet framgår att Migrationsverket officiella uppfattning är att det inte anses helt enkelt att på ett logiskt och sammanhängande sätt redovisa erfarenhet av flykt. I akterna är ett genomgående tema inte desto mindre att den som söker skydd avkrävs en detaljerad och sammanhängande historia av asylhandläggaren om orsakerna till flykten. Detta förväntas dessutom som regel kunna ske vid ett enda tillfälle nämligen vid den första asylintervjun. Karimah (familj 5) får till exempel i sin intervju till att börja med information om att detta kan vara det enda tillfället då hon får berätta om sina asylskäl: ”Det är viktigt att samtliga asylskäl kommer fram under dagens utredning.”

Vidare anger Migrationsverkets interna riktlinjer att det är viktigt att inte ställa ledande frågor:

Vi kan riskera att påverka sökandes svar när vi ställer en fråga med flera svarsalternativ i sig, exempelvis: Hur länge satt du fängslad, var det ett, två eller tio år? En sådan fråga kan påverka den sökande att svara utifrån de givna alternativen även om hen inte vet den exakta tiden. (Ur internt dokument, *Handläggningsstöd vid asylutredningar*, Migrationsverket, odaterat, erhållet i april 2021.)

I protokollen från de asylintervjuer vi studerat uppmanas den sökande till följande i flera fall: ”Gå igenom allt igen i kronologisk ordning. Vad som hände? När det hände?” med flera efterföljande svarsalternativ. Förfarandet är, av protokollen att döma, ett helt annat tillvägagångssätt än handläggningsstödet ger vid handen att det bör vara. I praktiken varvas dessa krav på omfattande detaljbeskrivningar och kronologiska redogörelser med förväntningar om en specifik ordningsföljd. Handläggaren kan exempelvis, enligt utredningsprotokollet, säga att hen ”vill uppmana dig att berätta så detaljerat som möjligt och även att berätta om händelser i den ordning de skett”.

Det förekommer i vårt material att den skyddssökande helt på egen hand redogör detaljerat och i kronologisk ordning för orsakerna till flykten eller att de sökande ber om klagoranden. Exempelvis frågar en sökande vid ett tillfälle handläggaren vad det är hen ska berätta, varpå handläggaren svarar: ”Du ska få berätta fritt om varför du har lämnat Afghanistan och behöver skydd i Sverige.”

I akterna förekommer också flera exempel på hur den som sökt skydd förklarar, kanske utifrån villkoret att ”det är nu det gäller”, att det inte är så enkelt att få fram en logisk och sammanhängande berättelse. Exempelvis svarar Aisha (familj 1), när hon uppmanas ”berätta det som hänt dig i kronologisk ordning så jag kan följa med och skapa en tidslinje”, att det inte är så enkelt för hon har varit med om en incident: ”Om ni frågar mig och jag inte svarar så är det på grund av att jag har dåligt minne.” I samma intervju får Aisha frågan om vilka platser hon har bott på från det att hon föddes till att familjen kom till Sverige. Handläggaren förklarar: ”Jag är född i Stockholm, bodde där i tio år sedan flyttade jag till Malmö och bodde där i tio år. Kan du berätta på samma sätt?” När Aisha börjar berätta hur hon föddes i Afghanistan och sedan efter tio år reste till Iran så hejdar handläggaren henne och säger att det i registreringen av Aishas

asylansökan står att hon flyttade till Iran när hon var 14–15 år, varpå Aisha svarar (S = sökande, U = utredare):²

S: Jag sa att jag var 10–15 år när jag lämnade Afghanistan.

U: Du vet inte om du var 10 eller 15 år?

S: Jag var 14–15 år som sagt, jag säger det fortfarande.

U: Du har sagt att du bodde där i tio år?

S: Jag sa inte tio år.

U: Du bodde i Afghanistan tills du var 14–15 år?

S: Ja. (Aisha, familj 1, asylutredning.)

Detta intervjuutdrag är ett exempel på hur tidsstyrning kan innebära att sökanden avbryts i sin berättelse, vilket sedan i nästa steg följs av kontrollfrågor om tidpunkter och tidsperioder. Vidare illustrerar utdraget att frågor till de sökande bygger på ett antagande om tid ordnad i enheter som kan läggas efter varandra. Detta är, som redan nämnts, genomgående i akterna. När händelser inträffat och i vilken ordningsföljd är helt avgörande för bedömningen av trovärdighet och därmed för huruvida ett utvisningsbeslut eller uppehållstillstånd kommer meddelas. På samma gång är det uppenbart i akterna att de erfarenheter och händelser som föregick familjernas flykt i samtliga fall ägde rum i en kaosartad tillvaro av hot, konflikter, våld och rädsla.

I intervjun med pappa Niaz (familj 4), som genomförs 1,5 år efter att familjen har sökt skydd i Sverige, ser vi en tydlig konflikt mellan krav på överskådlighet å ena sidan och en erfarenhet av kaos och desperation å den andra. För att ge ett sammanhang till denna intervju börjar vi med ett längre citat från mamma Sarinas asylintervju där hon beskriver den rädsla hon och maken upplevde den sista tiden i Irak. Det följande är ett exakt utdrag från protokollet:

S: Det blev ett sånt tillstånd av rädsla och stress, så för det minsta som hände svimmade jag. [Sökanden börjar gråta.] Det var svårt, min man var rädd hela tiden. För det mesta låste vi in oss i hemmet. Sen har vi bestämt med min man att vi måste rädda barnen. De

² Vi använder genomgående bokstaven S för sökande och bokstaven U för handläggare vilket står för utredare. Det är också de beteckningar som återfinns i asylutredningsprotokollen.

måste kunna leva vidare. Vi visste att om vi stannar kvar kommer vi att dö. Vi ger oss i väg. Vägen är farlig också, det finns risker. Vi tänkte att det var bättre att dö tillsammans än att dö en och en. [...] När vi kom hit visste vi att mänskliga rättigheter respekteras i landet och barns rättigheter och att kvinnor har rättigheter i samhället också. (Sarina, familj 4, asylutredning.)

Sarinas berättelse om skälen för familjens flykt förbises i den senare asylintervjun med pappa Niaz. I denna intervju framträder i stället att byråkratin är fixerad vid kronologiska framställningar. Det utvecklas till en närmast aggressiv jakt på exakta tidsangivelser:

Till att börja med ställer handläggaren frågor om Niaz id-handlingar:

U: När utfärdades ditt id-kort?

S: Jag minns inte datumet, faktiskt.

[...]

U: Hur lång tid gick det från att du ansökte till dess att du fick ditt id-kort?

S: Några dagar.

Efter en liten stund övergår frågorna till det som familjens asylbedömning i huvudsak ska komma att kretsa kring, nämligen hoten från IS:

U: Hur länge har den här organisationen [Asaish] funnits?

S: Längre. Efter 2003 grundades den.

U: Hur länge har din bror och dina andra släktingar jobbat för den?

S: Han har varit 4–5 år för Asaish. Min bror har jobbat i tio år.

[...]

U: När de var där, hur länge stod de och spanade på dig?

S: Som jag sa, den här lokalen var inne i marknaden i stan. Folk kommer och går. Men de tittade på mig på ett speciellt sätt, eller annorlunda.

U: Men hur länge var de där och spanade?

[...]

U: Vilket datum kom de första gången?

S: Maj månad 2015. 17–18 nåt sånt. Jag har anmält detta [till polisen i Irak].

U: Hur många dagar gick från dess att de kom första gången till du gick och anmälde?

S: 2–3 dagar innan dess. Kanske 17 eller 18 som jag meddelade polisen.

U: Jag tyckte du sa att det var 17–18 som de kom första gången?

S: 17–18 gick jag och anmälde hos polisen.

U: När kom personerna till din butik första gången?

S: 2–3 dagar innan dess.

U: Kom de flera dagar i rad?

S: Ja.

[...]

U: Vilket datum var det alltså som du gick och gjorde anmälan?

S: 20 maj.

U: Du sa 17–18 att du gick till polisen, alldeles nyss?

S: 17–18 meddelade jag dem. När de har skickat brevet. 20 jag har gjort anmälan.

OB [offentliga biträdet]: så det var bara en anmälan?

S: När jag misstänker de här personerna har jag muntligen meddelat. När hotbrevet kom gick jag och gjorde en anmälan.

U: När fick du hotbrevet?

S: Dagen innan, 19:e. Under dessa dagar blev situationen förstörd.

Vad vi tolkar som en närmast besatthet av tidsangivelser i asylutredningen ovan står i bjärt kontrast till de minnen från ett kaos som Sarina beskrivit i sin intervju. Intervjun kan också jämföras med beskrivningar i Migrationsverkets handlägningsstöd om olika individers ”berättarkultur”:

Vi människor har olika berättarkulturer som kan påverka vårt sätt att berätta saker. Vissa börjar sina berättelser bakåt i tiden och rör sig framåt för att komma till en viss händelse och andra berättar utifrån en aktuell händelse och sedan rör sig bakåt i tiden för att komma fram till den bakomliggande orsaken till den aktuella händelsen.

(Ur internt dokument, *Handlägningsstöd vid asylutredningar*, Migrationsverket, odaterat, erhållet i april 2021.)

Bland de skyddssökande vars akter vi har analyserat förekommer fria, sammanhängande och detaljerade berättelser. Khadeeja (familj 10) berättar mycket utförligt och kronologiskt om varför hon och maken inte såg något annat val än att fly från Teheran där de gömt sig i många månader av rädsla för Khadeejas tidigare make som hon rymt ifrån. Khadeeja hade tidigare tvingats gifta sig med denne äldre man och bli hans andra hustru, trots att fadern lovat att hon skulle få gifta sig med Reza. När Khadeeja blev gravid med den förste maken rymde hon och gjorde abort, något hon beskriver i detalj i asylutredningen. Khadeeja har dock svårt att minnas vad hon fått berättat för sig om orsakerna till att familjen hamnade i Iran från första början, något hon också förklarar för handläggaren:

U: Hur kom det sig att dina föräldrar flyttade till Iran?

S: Detta var väldigt, väldigt många år sedan. Mina föräldrar med sina föräldrar flyttade till Iran. De säger [tolken förklarar här att det är hennes föräldrar som Khadeeja hänvisar till] vi har inte så mycket minnen kvar från Afghanistan.

U: Har du tillstånd för att vistas i Iran?

S: Nej.

U: Hur kommer det sig?

S: Pappa trodde vi skulle återvända till Afghanistan när som helst. Pappa tyckte att situationen där snart skulle bli lugnare och vi skulle kunna återvända.

I detta utdrag ser vi hur handläggarens frågor riktas mot något annat än de flyktskäl Khadeeja berättat i detalj om, nämligen flykten från maken. Handläggaren vill i stället veta varför hon hamnade i Iran från första början. Khadeeja förväntas kunna beskriva en tillvaro av osäkerhet och konflikter långt tillbaka i tiden – en tillvaro som präglades av ett hopp om att ”komma hem”. Detta hopp om att någon gång kunna återvända till det tidigare hemlandet syns i flera akter.

Längre fram i intervjun blickar handläggaren i stället framåt i tiden och fokuserar på återvändande. Efter att ha hört Khadeejas detaljerade berättelse om de traumatiska händelser som ledde fram till flykten verkar handläggaren nu inte helt bekväm, och att ställa frågor om återvändande ter sig närmast absurt. Kanske är det därför som handläggaren säger ”Jag ska ställa en fråga som vi ställer till alla asylsökande: Hypotetiskt sett, om du skulle återvända till ditt hemland Afghanistan – vad skulle du riskera då?”

Khadeeja förklarar att kvinnor inte har några rättigheter i Afghanistan och att hon är säker på att maken som hon giftes bort med och sedan flydde ifrån har anmält henne i Afghanistan och skickat fotografier så att de ska kunna hitta henne. Hon har vanhedrat hans heder: ”Jag har dödat hans barn, jag har varit otrogen.” Detta, förklarar Khadeeja, är något man kan bli stenad för i Afghanistan. Även barnet från det nya äktenskapet är i fara: ”Mitt barn är ett barn utanför äktenskap.” Eftersom Khadeeja varit otrogen är hennes barn också att betrakta som en otrogen, säger hon. Hon avslutar med att förklara: ”Att jag blir stenad eller blir avrättad och dör, det har ingen betydelse för mig. men jag tycker jättesynd för min son.”

Khadeejas berättelse illustrerar en inbyggd konflikt i asylbyråkratin mellan krav på att den skyddssökande avger detaljerade beskrivningar av erfarenheter långt tillbaka i tiden som inte är självupplevda (makens maktposition) men som ska kunna presenteras i detalj, och en framåtblickande bedömning av sannolika skyddsbehov, närmare bestämt skyddsbehov som den sökande ska göra sannolika. I Khadeejas utredning behövs inte många frågor om varför hon flydde från Iran. Hon redogör och förklarar i detalj.

Vad leder då en sådan redovisning av ett oordnat förflutet till? Ett viktigt resultat i vår undersökning är att detaljerade berättelser om asylskäl i vissa fall har en stor betydelse för utfallet i besluten men i andra fall ingen betydelse alls. En logisk och sammanhängande beskrivning av skyddsgrundande upplevelser leder inte med nödvändighet till asyl.

Vidare är det godtyckligt vad redovisningen tillmäts för vikt i bedömningen. I Khadeejas fall ser vi exempelvis att berättelsen spelar en underordnad roll för utfallet, även om den innehåller skyddsgrundande omständigheter. Avslagsbeslutet ger närmast intrycket av att vara förutbestämt.

Under rubriken *Bedömning av din rätt som flykting* i beslutet ifrågasätts inte Khadeejas berättelse om vad hon varit med om. Däremot menar Migrationsverket att hon inte i detalj har redogjort på ett tillförlitligt sätt för den tidigare makens maktposition i Afghanistan utan anser att hennes berättelse om vad den kan innebära för hennes del enbart är spekulationer. Ordvalet ”spekulationer” i detta och andra fall tolkar vi som ett uttryck för en särskild tidslogik som innebär att olika händelser som inträffat tidigare och lett fram till asylansökan i Sverige ligger till grund för en framåtsyftande bedömning av skyddsskäl.

Händelser som skett vid olika tidpunkter och på olika platser – i de afghanska familjernas fall är det ofta generationer eller till och med livstider av flykterfarenhet i olika länder – ligger alltså till grund för en bedömning av om individen skulle utsättas för förföljelse i landet där hen är medborgare. Med andra ord avkrävs den skyddssökande detaljerade beskrivningar av tänkbara framtida risker i ett land där hen kanske aldrig har levt. I Khadeejas beslut ser vi hur den detaljerade berättelsen om vad som har hänt ignoreras genom att hon bedöms enbart spekulera när det gäller vad som möjligtvis kan hända i framtiden i landet där hon aldrig bott. Utfallet kan med en sådan framåtblickande (ir)rationalitet utan problem bli ett avslag på asylansökan, oavsett tidigare trauman.

Tema 2: Tidskontroll som misstänkliggörande

”Exakt när hände det?”

”Även om du är analfabet antar jag att du ändå har en tidsuppfattning som alla andra.”

Som vi beskrivit ställer handläggarna många frågor till de skyddssökande om tidpunkter: restider, tid som gått mellan olika händelser, hur länge hot pågick, hur länge familjen upplevde rädsla och vilka tankar barnen och deras föräldrar har om framtiden. Dessa förment neutrala frågor utmynnar, som vi ska illustrera i detta avsnitt, i praktiken ofta i en form av misstänkliggörande. Genom frågor om tid kan enkelt ett frö av misstro sås, som i nästa steg används för att nå ett visst mål. Viktigt att komma ihåg är att den sökande har bevisbördan medan Migrationsverket har utredningsskyldigheten.

Först presenterar vi ett utdrag ur det interna handläggningsstödet om vikten av att vara tillmötesgående och återhållsam i mötet med asylsökande:

Om vi ställer en fråga som den sökande inte svarar på är det viktigt att vi inte intar en anklagande inställning och utgår ifrån att den sökande inte vill svara. [...] Vi ska undvika en konfronterande hållning gentemot den sökande. Det är viktigt att även här försöka behålla det förtroende vi har byggt upp mellan oss själva och den sökande. (Ur internt dokument, *Handläggningsstöd vid asylutredningar*, Migrationsverket, odaterat, erhållet i april 2021.)

I utdraget kan noteras att det finns ett antagande om att förtroende kan byggas upp och till och med har byggts upp. Dock framträder i läsningen av asylutredningarna en diametralt motsatt bild än den som presenteras i handläggningsstödet. Både mot enskilda individer och mot familjekonstellationen ser vi anklagelser och en misstro som är allt annat än neutral. Vårt första exempel på hur detta kan gå till gäller en sjubarnsmamma som flytt från Afghanistan med sina barn, Anoosha (familj 7). Utdraget nedan är från den inledande delen av intervjun, före det att Anoosha ska berätta fritt om varför familjen behöver skydd i Sverige:

U: Var är du född?

S: Kunduz.

U: Hur länge har du varit bosatt där?

S: Jag kommer inte ihåg exakt hur många år men det var krig och så, så jag kommer inte ihåg hur många år.

U: Ungefär?

S: Jag kommer inte ihåg för jag är från Afghanistan. Jag vet inte hur många år det gått.

Anooshas svar kan förstås både som en förklaring till varför tidsangivelser inte är så viktiga – så är det i hennes tidigare hemland, menar hon – och som en tänkbar protest mot asylbyråkratins tidsfixering. Det ligger nära till hands att tro att Anoosha under det dryga år hon och barnen har levt i Sverige har uppfattat att man här, och då särskilt i Migrationsverkets utredningar, har en annan fixering vid tid, särskilt linjär tid, än vad hon är van vid från sin barndom och ungdom.

Vi kan även tänka oss att förklaringen från Anoosha bottnar i en känsla av rädsla och osäkerhet för att säga fel, vilket vi menar manifesterar hur kännbara de maktasymmetrier som råder mellan

handläggaren och asylsökande är. Som vi ser i protokollet fortsätter handläggaren trycka på med sina frågor:

U: Skulle du säga att du var 5, 10, 15, 20 eller 25 när du flyttade?

S: Jag kommer inte ihåg. Vi var väldigt små och vi var barn. Mer än det kommer jag inte ihåg.

Lite senare under samma intervju, efter att asylskälen har behandlats, återkommer frågorna som ställs till Anoosha kring tid:

U: Hur gammal var du när du gifte dig?

S: Jag kommer inte ihåg, i Afghanistan man gifter bort barn när de är väldigt små men jag kommer inte ihåg hur gammal jag var.

U: Ungefär hur gammal kan du ha varit?

S: Jag kommer inte ihåg.

U: *Nån typ av tidsuppfattning måste du ändå ha.* Du måste veta om du var ungefär 15 eller 25 år gammal?

S: Jag kan inte säga något jag inte kommer ihåg, men om jag ska gissa kan jag ha varit runt 17–18 års ålder.

U: Enligt det du tidigare sagt så bodde du upp mot 20 år i Kunduz efter ni kom tillbaka från flykten ... Det går inte ihop med vad du nyss berättat ... *Tiden går fortfarande inte ihop.*

I utredningsprotokollet ser vi flera exempel på formuleringar från handläggarens sida som är direkt nedlåtande, till exempel: ”Någon sorts tidsuppfattning måste du ändå ha” och ”Tiden går fortfarande inte ihop.” Dessa påståenden kan läsas som konkreta utslag av misstro och misstänkliggörande av Anoosha som person. Men inte bara det; påståendet ”Någon sorts tidsuppfattning måste du ändå ha” är en aggressiv manifestation av att potentiellt dumförklara den asylsökande som därmed försätts i en förnedrande situation.

I den struktur av misstro som asylprocessen är (Elsrud, Gruber & Lundberg 2021, Khosravi 2010, Norström 2004) blir upplevelsen att tiden ”inte går ihop” ett påtagligt irritationsmoment för handläggaren. Det kan vara ett irritationsmoment även för en handläggare som i ett slags ovannämnda Webersk opartisk anda anstränger sig för att få fram skyddsgrunder i sin utredning, det vill säga att på ett opartiskt sätt göra en ordentlig utredning med bevisbördan placerad på den som är i underläge. Uttalandena behöver därmed inte innebära att handläggaren nödvändigtvis strävar mot avslag men i en misstänksamhetens kultur blir effekten av det som händer ändå en obehaglig, för att inte säga förnedrande, situation för Anoosha.

Handläggarens irritation kan sättas i relation till vedertagen kunskap om att det är svårt att berätta om trauman för den som varit drabbad av dem, vilket också lyfts i Migrationsverkets handläggningsstöd:

Inför en utredning är det viktigt att vara medveten om de omständigheter som kan komplicera utredningen, bland annat svårigheterna att kommunicera via en tredje part (tolk), de kulturella skillnaderna som kan finnas i våra sätt att uttrycka oss och att den vi träffar kan ha upplevt trauman på olika sätt. (Ur internt dokument, *Handläggningsstöd vid asylutredningar*, Migrationsverket, odaterat, erhållet i april 2021.)

Viktigt att komma ihåg är att protokollet från intervjun med Anoosha är ett helt avgörande underlag för Migrationsverkets bedömning av om familjen ska få stanna i Sverige. Liksom att tidigare trauman är en tänkbar förklaring till minnesluckorna är det möjligt att linjär tid inte har samma självklara plats för Anoosha när hon berättar om sitt förflutna som för en handläggare på en svensk förvaltningsmyndighet. Som vi tolkar exemplet tas inte berättarkultur, perspektiv på linjär tid eller betydelsen av tidigare trauman i beaktande. Utredningssamtalet blir i stället en manifestation av maktutövning, irritation och förnedring.

Ett annat exempel på ett ärende där misstänksamhet och tid länkas samman är familjen Karzan. (familj 4). I deras ärende sker misstänkliggörandet genom att de två makarnas berättelser ställs emot varandra. Först har mamma Sarina intervjuats en lång stund och sedan har hennes make

intervjuats. Handläggaren tar därefter en paus varefter Sarina kallas in för fler frågor. Hennes tidigare svar ställs nu mot detaljer i mannens berättelse:

U: Var du hemma i ditt hem hela perioden? ... När jag pratade med dig tidigare i dag fick jag intrycket av att ni hade bott hemma hela tiden. ... Varför berättade du inte att ni har flyttat runt? ... *Din man säger att ibland så var det bara han som var med släktingarna ... Du säger att ni var tillsammans hela tiden?* (Sarina, familj 4, asylutredning.)

Lite längre fram under intervjun förklarar Sarina att familjen var rädd hela tiden i Irak, och att föräldrarna måste rädda barnen. Det var därför de bestämde sig för att fly landet. Handläggaren ignorerar till synes detta för familjen avgörande skäl till att de flydde från sitt hem och styr i stället in förhöret på den polisanmälan som pappa Niaz har berättat om att han gjorde i Irak.

Frågorna om tid är många:

- "Efter hur många dagar gjorde ni polisanmälan?"
- "Hur många dagar efter att han hade sett dem gjorde han anmälan?"
- "När grep polisen dem?"
- "När började polisen spana?"
- "När exakt fick ni hotbreven?"
- "Gjordes polisanmälan före eller efter att ni fick hotbrevet?"
- "Vilken av anmälningarna var det som lämnades in 20 maj?"

Vid ett tillfälle bryter även det offentliga biträdet in och frågar, enligt protokollet: "Blir det inte lite förvirring här?"

Precis som i exemplet med Anoosha är frågorna många och inriktade på detaljer, och misstänkliggörandet framträder även genom typen av frågor som ställs. Frågan "Varför berättade du inte att ni har flyttat runt?" är ett ifrågasättande och en antydning om att familjen verkar ha "flyttat runt" snarare än att de har flytt för sin säkerhet. Sarina svarar på frågorna hur hon minns situationen: "Det gick väldigt snabbt." Hon berättar också om hur hon och hennes make agerat utifrån en rädsla för sina barns liv i Irak. Men att farhågor och panik mycket väl kan påverka vad

man minns och därmed kan återberätta av ett händelseförlopp är inget som handläggaren tar hänsyn till. Hen ter sig i stället fokuserad på att kontrollera exakt när olika saker skedde och i vilken ordning:

U: Den anmälan som lämnades in den 20 maj, vad gällde den? ... Vilken dag gjordes den första anmälan? ... Tiden efter att den andra anmälan hade gjorts, vad hände med familjen då? ... Hur länge bodde ni hemma efter hotbrevet? ... Under den här tiden, hur ni någon gång blivit utsatta för någon våldshandling? ... Har din man vid någon tidpunkt jobbat för dem? (Sarina, familj 4, asylutredning.)

Ett tredje exempel på hur misstänksamhetens logik framträder i akterna kommer från familjen Mohammadis (familj 3) utredning. Här gäller det en 14-årig markkonflikt som eskalerade 2015. Under alla år av konflikt hade föräldrarna Saiah och Faraz hotats och misshandlats av de släktingar som var involverade, men 2015 förvärrades situationen. När två släktingar en dag angrep Faraz slog han tillbaka, varvid den ene av de två angriparna skadades så svårt att han senare avled. Den överlevande angriparen svor att hämnas, och det var vid den tidpunkten som familjen insåg att de måste fly landet.

I protokollet från intervjun med Faraz ser vi hur handläggaren ifrågasätter uppgifter om tidsperioder och tidpunkter på ett sätt som vi tolkar som nedsättande:

U: Vilket år gifte du och din fru dig?

S: Datumet kan jag inte men det var 14 år sedan.

U: Hur gammal var du då?

S: Jag har inte räknat ut men jag vet att det var för 14 år sedan.

U: Hur gammal var du när du fick ditt första barn?

S: Jag har svårt för datum, kanske ett eller fyra år efter vi gifte oss.

U: Ett eller fyra år? *Även om du är analfabet så antar jag att du ändå har en tidsuppfattning som alla andra.*

S: Jag minns inte, men två eller tre år efter.

U: Minns du vilket år du lämnade Afghanistan och hur gammal var du då?

S: Jag har varit i Sverige i två år nästan, 1 år och 10 månader kanske.

U: Men du minns inte hur gammal du var när du lämnade Afghanistan?

S: Jag måste ha varit 37 år, jag minns inte exakt.

U: Står det någonstans i din tazkira när du är född? [Handläggaren visar bild på inskannad tazkira.]

U: *Men du är ju inte analfabet.* Du har ju läst för mig ur tazkiran.

S: Jag kan när jag läser på dari.

Längre fram under samma intervju frågar handläggaren när bråken började:

U: När började ni bråka?

S: Ungefär 10 år sedan.

U: Så fyra år efter din fars död?

S: Ja. ... Så här höll de på i 8 år. ... Efter åtta år blev det till slut riktigt allvarligt. ... X tog en sten och slog mig i huvudet. Jag gjorde allt för att försvara mig och tog till slut spaden och slog honom i huvudet med den. Hans huvud blödde. Jag flydde till Ghazni. Bad min systerson att hämta min familj.

U: Du berättade att X och Y började trakassera dig om marken först fyra år efter att din far dog?

S: Ja.

U: *Hur kommer det sig att de väntade i fyra år?*

S: De gjorde dem även under de fyra åren. [De kom och trakasserade oss även under de första fyra åren.]

U: *Men nu säger du emot dig själv.* Tidigare sa du att de sökte upp dig fyra år efter din far dog.

S: När min far levde visste dem att det inte gick att göra något. Under de första åren efter hans död var det inte lika allvarligt, de kom lite då och då men det blev mer seriöst först efter fyra år.

I exemplet ovan framträder konstaterandet att Faraz säger emot sig själv och frågan ”Hur kommer det sig att dom väntade i fyra år?” som ett direkt misstänkliggörande av hans berättelse.

När han berättar att hoten och trakasserierna pågick under denna tid tas den informationen till intäkt för att stärka misstänksamheten genom att lyfta fram motsägelser.

Exemplet illustrerar en spänning mellan asylbyråkratins jakt på specifika livsomvändande situationer som ledde till flykt (tema 1 ovan) och en verklighet där våld och hot eskalerar över tid med den ackumulerade effekten att de som utsätts till slut inte ser något annat val än att lämna sitt hem.

Faraz förklarar i utredningen varför han ena gången sagt 10 år och den andra gången 14 år. I ett kompletterande förhör får han ännu en gång frågor om dessa tidpunkter:

U: Förra gången sa du att det började efter fyra år [efter faderns död]) och *sedan ändrade du dig* och sa att det även pågick en konflikt mellan er de första fyra åren [efter faderns död] men att den inte var lika intensiv.

S: Under de här fyra åren sa dom det [att marken var deras] 1–2 gånger, men jag tog det inte på allvar då.

U: När var det ordet marken *kom ur deras mun*?

S: Jag minns inte exakt, jag är glömsk och har fått slag mot huvudet.

Även Faraz hustru Saiah beskriver i sin asylintervju en våldsam händelse då hon blev svårt misshandlad. Saiah beskriver hur en man slog henne hårt samtidigt som han frågade var hennes make befann sig. Hon blev så svårt skadad att hon inte kunde gå efter det inträffade. I asylintervjun uppehåller sig handläggaren vid hur lång stund som misshandeln pågick. Saiah svarar att hon inte vet, men att det var länge. Handläggaren insisterar på ett svar som är mer tidsbestämt och frågar om det var en timme eller mer. Saiah svarar än en gång att hon inte vet:

U: *Hur länge* slog X dig?

S: Det var under lång tid. Jag vet inte. Sedan lämnade han mig och gick.

U: Var det en timme eller mer?

S: Jag minns faktiskt inte.

U: Hur länge kändes det? Ungefär?

S: Jag vet inte. Jag tänkte inte på det.

Trots att dessa händelser har ägt rum långt tillbaka i tiden, fortlöper frågorna om detaljer:

U: Kommer du ihåg *när* X och Y började göra anspråk på er mark?

S: Nej, det kommer jag inte ihåg.

U: *Hur länge pågick den här konflikten* mellan din make och hans kusiner?

S: Jag minns inte, men väldigt lång tid. Jag minns inte riktigt hur länge, men flera år.

U: *Vilken tid på dagen* kom pojken från byn?

S: Det var på eftermiddagen.

...

U: *Vilken tid* kom Faraz systerson och hämtade er?

S: På natten/kvällen.

I Migrationsverkets beslut om att familjen ska utvisas anser beslutsfattaren att Saiah inte på ett självständigt och detaljrikt sätt kunnat berätta om den förhållandevis långa tid som mannen befann sig i hennes hus. Minnesbilden är att mannen var länge i huset, men när den lyfts ur sitt sammanhang blir det faktum att hon inte kunnat berätta mer om vad som hände något som hålls emot henne. I beslutet om avslag skriver Migrationsverket:

Förutom hennes egen utsaga om att [X] misshandlade henne har hon inte kunnat på ett självständigt och detaljrikt sätt berättat vad mer som sades eller hände under den förhållandevis långa tid [X] befann sig i deras hus [...] vad som har hänt och sagts mellan henne och förövaren [har] varit detaljfattig och saknat en självupplevd prägel. (Saiah, familj 3, Migrationsverket beslut den 14 juli 2017.)

I ett senare migrationsdomstolsavgörande syns återigen misstron gällande den incident Saiah berättat om under asylutredningen. Domstolen konstaterar i korthet att det inte finns något ”konkret som talar för att det finns en konkret hotbild mot henne.” (Dom 2018–05–07:6.)

Samtidigt, om vi går tillbaka till asylutredningsprotokollet för intervjun som domstolen tagit del av, så kan vi i detta läsa att Saiah grät oavbrutet och så var det även under domstolsförhandlingen. Hon led av posttraumatisk stress som hade bekräftats av läkare, och hon hade svårigheter att redogöra för våldet hon utsatts för utan att bryta ihop. I en tjänsteanteckning i akten gällande domstolsförhandlingen står det: ”Under den muntliga förhandlingen måste man leda ut Saiah ur rummet och avbryta förhören på grund av hennes mentala tillstånd.” (Tjänsteanteckning från Migrationsverkets processförare till förvaltningsdomstolen den 15 mars 2018.)

I Migrationsverkets avslagsbeslut gällande Faraz framträder misstron utifrån svårigheten att lämna uppgifter om exakt när konflikten började:

Migrationsverket noterade initialt att Faraz hade svårt att lämna uppgifter om *när konflikten började* och om det var strax efter att fadern dog eller om det var fyra år efter hans död som kusinerna började tala om marken. ... Det är för Migrationsverket påfallande att Faraz saknat egna reflektioner kring hur och när konflikten började då händelserna har haft en avgörande inverkan i familjens liv. Enligt hans egen utsaga var det av stor vikt att av kulturella och sedenliga skäl att värna om den mark han hade ärvt av sin far. Det bör således ha varit en stor omständighet i hans liv *när kusinerna gjorde anspråk på marken*. (Faraz, familj 3, Migrationsverket beslut den 14 juli 2017.)

I beslutet framgår inte att Faraz flera gånger i asylutredningen har sagt att konflikten eskalerade successivt och att han först inte tog hotet så allvarligt. Han har också berättat att familjen var beroende av marken för sin försörjning. Hur allvarligt hotet skulle bli kunde han inte veta från början. Mot denna bakgrund är det egendomligt att Faraz avkrävs en exakt tidpunkt gällande det första hotet, som handläggaren enligt protokollet uttrycker saken: ”När var första gången ordet ‘mark’ kom ur kusinens mun?”

Svar på vad vi ser som frågor om tid blir i familjen Mohammadis ärende en väsentlig faktor för att komma till slutsatsen att de skyddssökande inte har gjort sannolikt att de riskerar förföljelse efter utvisning. Så är det även i flera av de övriga familjernas akter. I familjen Karzans (familj 4)

utredning blir till exempel en fråga om tidpunkten för när ett hotbrev skickades en kritisk punkt. Närmare bestämt är det huruvida ett hotbrev skickades för mer än två år sedan som görs till en avgörande aspekt i avslagsbeslutet. Det hade gått ”för lång tid” sedan hotbrevet nådde familjen enligt Migrationsverket, för att brevet ska tillmätas betydelse i bedömningen av framtida skyddsbehov. I själva verket närmast undermineras familjens framtida skyddsbehov genom ett antagande om att de under en tidsperiod *inte* utsattes för hot. Efter hotbrev i maj 2015 när de bott växelvis i sin bostad och hos släktingar, skriver Migrationsverket att familjen:

... *inte [under den här tiden] utsatts för något ytterligare hot eller uppmärksammas* (på annat sätt). Vidare konstaterar vi att hotbrevet skickades för mer än två år sedan. Efter det har kontakter med kvarvarande familj inte indikerat nya hot. De har därför inte en välgrundad fruktan för förföljelse. (Familj 4, Migrationsverkets beslut den 11 januari 2018.)

Även för familjen Hashimi (familj 9), vars flyktskäl, förutom konflikten i Afghanistan, utgjordes av hot från släktingar på grund av en markkonflikt, ligger kontrollfrågor gällande tid till grund för att konstatera en bristande tillförlitlighet. Migrationsverket ifrågasätter inte marktvisten som sådan i sitt beslut men hotet om att marken skulle tas ifrån familjen avfärdas som ”otroligt”. Det är ett hot som enligt den asylsökande familjen baseras på blodshämnd eftersom Hamid har skadat en man.

Migrationsverket [finner] det *otroligt* att släktingarna *fortfarande* skulle vara oroliga för att Sina och Hamid skulle överta marken. Familjen har inte kunnat redogöra för varför släktingarna skulle ha ett intresse av att döda dem med anledning av markkonflikten om de återvände till hemorten *i dag*. (Familj 9, Migrationsverkets beslut den 15 oktober 2016.)

Att våld och hot om våld i samband med markkonflikter kan pågå i generationer är allmän kunskap för Afghanistankännare. Hotet kan kvarstå tills en balans har uppnåtts; ibland tar det mycket lång tid och uppnås genom att någon familjemedlem dödas eller att konflikten löses genom att en flicka gifts bort, vilket beskrivs i en UNHCR-rapport i Migrationsverkets databas

(UNHCR 2014). I handlägningsstödet framgår att det är handläggarens skyldighet att ha god kunskap om en asylsökandes ursprungsland:

Var påläst kring aktuell och relevant landinformation. För att kunna ställa relevanta frågor till den sökande i vår utredning är det viktigt att ha förståelse och god kunskap om det land och det sammanhang den sökande kommer ifrån. Exakt och aktuell information ska samlas in från olika källor om den allmänna situationen som råder i de asylsökandes ursprungsländer. Det framgår av asylprocedurdirektivet, artikel 8.b. (Ur internt dokument, *Handlägningsstöd vid asylutredningar*, Migrationsverket, odaterat, erhållet i april 2021).

Det är inte alltid som misstänkliggörandet sker så tydligt i utredningssamtalen som i ovanstående exempel; ibland kan vi se att handläggaren pratar mer indirekt kring en misstanke. Så är det i vårt avslutande exempel under detta tema, från familjen Sadiqi (familj 10) gällande Khadeejas ålder. Handläggaren förklarar först att det är viktigt om den skyddsökande är under eller över 18 år och har här också en uppgift att informera om medicinsk åldersbedömning:

U: Vi ska prata lite kort om din ålder. Hur vet du hur gammal du är?

S: Mamma sa till mig, jag vet att jag ungefär fyller 18 snart, tror det var 1378.

U: Du uppgav 1378-11-12 [afghansk tideräkning], vad baserade du det på?

S: Dag 12 månad 11 vet jag, en gång när jag rymt kom min mamma och vi räknade ut. Hon var inte jätteduktig på att räkna, 1377, 78 eller 79 var det.

U: Vet du hur din mamma höll reda på din ålder?

S: Hon gissade. *Det var inte jätteviktigt. Vi pratade inte jättemycket om ålder.*

U: Du har inte lämnat in ID, förutom det här intyget baserat på muntliga uppgifter.

S: Ja.

U: Därför är det väldigt svårt för MV [Migrationsverket] att säga om du är barn eller vuxen, och när vi bedömer att vi ifrågasätter att en person är minderårig så har jag en skyldighet att informera dig om något som kallas för medicinska åldersbedömningarna.

S: Ska jag bestämma själv?

U: Det är ditt beslut i slutändan, men du får diskutera med GM [god man] och OB [offentligt biträde].

S: Jag har hört från många att det här med medicinska åldersbedömningarna har fel marginal eller bedömning. Fel resultat.

U: Det kan vi inte visa exakt, men det är en sammantagen bedömning av dels det du berättat och dels vad den visar. Det är ett sätt för dig att göra sannolikt att du är ett barn.

S: Men jag har inte så lång tid kvar, om några månader fyller jag 18.

U: Det är därför viktigt att ni så fort som möjligt vänder er till mottagningen [för en åldersbedömning].

Exemplet ovan är ytterligare en manifestation av misstänkliggörande. I detta exempel ser vi hur handläggaren informerar om åldersbedömning. Efter att ha uttryckt osäkerhet över Khadeejas ålder får handläggaren det att låta som att hen ger allmän information om åldersbedömning – ”och när vi bedömer att vi ifrågasätter att en person är minderårig ... ”.

Khadeeja misstänks alltså vara äldre än vad hon uppgett men i detta fall sker misstänkliggörandet inte på samma påtagliga vis som i exemplen ovan, vilket möjligen är det som öppnar upp för Khadeeja att ifrågasätta informationen. Vi tolkar hennes invändning, där hon förklarar för Migrationsverkets handläggare att det ibland blir fel resultat, som en form av förhandling. Utdraget från protokollet visar att Khadeeja känner till de rättsosäkra medicinska åldersbedömningarna och att hon klargör detta. I beslutet verkar dock Khadeejas protest mot de medicinska åldersbedömningarna ligga henne i fatet. Khadeejas ålder fastställs till över 18 år, vilket innebär att ärendet prövas enligt den ordning som gäller för vuxna. I sitt beslut skriver Migrationsverket ”Du kan mycket väl vara äldre men Migrationsverkets uppgift är inte att fastställa en specifik ålder utan att bedöma om du är underårig eller inte.” Det är oklart varför denna förklaring presenteras då frågan enligt Migrationsverket nu är utredd och myndigheten har kommit till beslut. Uttryckssättet ”Du kan mycket väl vara äldre ...” förstärker närmast misstänkliggörandet av Khadeejas ålder där hon och hennes familjs utsagor ifrågasätts.

Tema 3: Tidshets kontra väntan

”Vi bad om ett beslut från Migrationsverket, även om det skulle bli ett negativt sådant, så att vi kunde planera våra liv.”

De tio familjerna vars akter vi analyserat har alla fått erfara väntetider – väntan på utredning, väntan på beslut, väntan på överklaganden, väntan på nya beslut och eventuellt väntan på deportation. Väntetiden mellan inlämnande av asylansökan och själva asylutredningen varierade mellan 5 och 18 månader i familjerna, där den vanligaste väntetiden var omkring 12 månader. Den kortaste väntetiden sågs hos en syrisk ung kvinna som kom ensam till Sverige och vars familj redan befann sig i landet. Längst fick en irakisk familj vänta på sin intervju. Vi såg inga tendenser gällande nationalitet när det gällde tid för kallelse till intervju utan det var troligtvis andra faktorer som avgjorde detta, till exempel när ansökan lämnades in, om det fanns önskemål om särskilt offentligt biträde eller liknande.

Tiden mellan den första asylutredningen och beslut var mellan 3 veckor och 18 månader. Här ser vi en tydlig tendens att de tre asylsökande familjerna från Syrien fick snabbare beslut än de irakiska och afghanska familjerna: 3 veckor, 6 veckor respektive 2 månader. Längst väntan på beslut hade de två irakiska familjerna, 14 respektive 18 månader, medan de afghanska familjerna fick vänta mellan 3 och 7 månader. För den irakiska familj som hade längst väntan från ankomst till första beslut var den totala tiden nästan tre år, medan två års sammanlagd väntan var vanlig för de afghanska familjerna.

Vi föreställer oss att väntan är en svår tid för de flesta asylsökande, men just denna väntan i asylprocessen präglas samtidigt förmodligen även av något annat, nämligen förväntan och framåtblickande – och kanske stundtals även tacksamhet över att vara framme i en trygg hamn. Att vara tacksam avspeglas i asylutredningarna genom att de sökande ibland ger uttryck för sådana känslor som svar på en helt annan fråga, som fallet med pappa Hafeez (familj 5) visar:

U: Finns det något Migrationsverket borde känna till om ditt hälsotillstånd?

S: Nej det är jättebra, för det första vill jag tacka svenska staten, under ett års tid har vi fått massor av hjälp och stöd och det är vi tacksamma för.

U: Har du några frågor till mig innan vi avslutar?

S: Det enda jag har att säga är att jag vill tacka svenska myndigheten och folket för att dom gett oss plats.

Att komma ur väntetiden och få börja sina liv är en längtan som de flesta som har erfarenhet av asylprocessen berättar om. För en splittrad familj är erfarenheten av väntan ofta ännu mer påtaglig, eftersom längtan efter familjemedlemmar känns outhärdlig för många. Detta innebär en särskilt hård press för familjerna att snabbt leverera bevis snabbt; annars kan väntan bli ännu längre. Det innebär att det blir en aggressiv reglering av deras tid.

I det följande beskriver vi hur konflikten mellan osäker väntan för de sökande och vad vi identifierar som en fartblindhet i handläggningen kommer till uttryck i våra akter.

”Lämna in det inom två veckor.”

Som en kontrast till den långa och utdragna processen av osäker och obestämd väntan identifierar vi en mer frenetisk tidsstyrning i asylutredningsprotokoll, inlagor och beslut. Denna styrning utgörs av en sorts hets som kan rama in hela processen eller ta sig plötsliga uttryck; i vissa situationer verkar den direkt sprungen ur en frustration hos handläggarna.

Ibland syns hetsen genom att en handläggare avbryter flera av personerna i de skyddssökande familjerna. Hetsen syns vidare genom formuleringar i protokollen som till exempel ”lämnar på grund av tidsbrist”, eller så kan den anas genom en notering i slutet av protokollen att ”ingen ytterligare utredning anses behövas”. En tolkning av hetsen är att handläggarnas arbetstid i en effektiv byråkrati ska utnyttjas på mest effektivt sätt. Det kan också vara så att handläggaren redan har bestämt sig för vad utfallet kommer bli och därför inte ser ytterligare frågor som viktiga att ställa.

Svensk lagstiftning är tydlig med att effektivitet i förvaltningen är viktigt. Idealet om effektiva handläggare syns även i det Weberska tjänstemannaideal som vi beskrev i inledningskapitlet. Enligt förvaltningslagen ska ett ärende handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts (9 § första stycket förvaltningslagen [2017:900]). Att

handläggarens tid ska nyttjas maximalt syns också i regleringsbrevet från regeringen till Migrationsverket, där följande framgår:

Myndigheten ska uppnå högre effektivitet inom verksamheten. Sökandes och andra aktörers behov ska vara utgångspunkten för arbetet. Migrationsverket ska förkorta kötiderna för öppna ärenden och öka andelen beslut som fattas inom författningsstyrd tid. (Justitiedepartementet, Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Migrationsverket, daterat den 22 december 2020.)

Även andra instanser med inflytande över asylprocessen har påtalat vikten av snabb handläggning. Justitieombudsmannen har under många år tagit emot ett mycket stort antal klagomål från människor som fått vänta orimligt länge på beslut (se JO 2015/16:326). JO har vid flera tillfällen också riktat kritik mot Migrationsverket för den långa väntetiden och för att myndigheten varit passiv i sin handläggning. Enligt JO är det ytterst en fråga för regering och riksdag att se till att Migrationsverket har resurser att fatta beslut inom rimlig tid och inom gällande tidsfrister (Se JO 2018/19:629, JO 2018/19:634). Det finns med andra ord ett uttalat krav på att skynda på i den förvaltningsstyrda tiden.

Ett tecken på detta krav i vårt material, som även visar att utredningen redan från början präglas av en sorts tidshets, är att handläggaren dokumenterar medan samtalet pågår. I början av intervjun flaggas för dessa simultana arbetsuppgifter, nämligen att intervjua och föra protokoll samtidigt:

U: Jag kommer skriva protokoll på datorn över allt vad som sägs här idag. Så om jag inte kollar på dig när du pratar så är det därför. Men jag lyssnar ändå på allting som du säger. (Zamami, familj 5, asylutredning den 18 maj 2016)

Det faktum att de asylsökande inte kan få ögonkontakt samtidigt som de uppmanas berätta om ofta kaotiska, traumatiska och intima upplevelser kan sannolikt vara stressande. I följande utdrag, från början av Batouls utredningsprotokoll (familj 6), beskriver hon effekterna av en pressad situation:

U: Ditt namn i passet stämmer ju inte överens med namnet vi har registrerat, var kommer det namnet från?

U: Födelsedatumet stämmer inte heller, hur kommer det sig?

S: Jag har registrerat den 14:e i id-kort och i passet men när jag kom hit efter elände och var trött psykiskt och fysiskt. I paniksituationen nämnde jag ... Mina barn var sjuka och vi skickades till sjukhus.

U: Så det är den 14 juli som stämmer?

S: Ja, jag var panikslagen och trött så jag nämnde mina barns födelsedatum fel också.

En situation som illustrerar ett samband mellan tidshetsen och hur asylskälen kan komma fram i utredningen ses i protokollet för pappa Hamid i familjen Hashimi (familj 9). När han berättar om den incident som ledde fram till familjens flykt avbryter handläggaren och säger:

U: Vänta lite bara. Jag förstår att du vill berätta detta, och det stämmer bra med vad din fru sagt och Migrationsverket ifrågasätter inte detta. Jag vill därför att vi pratar om problemen i Afghanistan och marken. Kan du berätta om när din fru och du deporterades till Afghanistan och kom tillbaka till hennes faster?

Lite senare i samma intervju berättar Hamid om hur kusinerna en natt attackerade familjen, vilket är väsentligt för att förstå och bedöma de hot som familjen skulle bli utsatt för om de återvänder. Även här avbryter handläggaren Hamid:

U: Jag tror det räcker här för den här händelsen.

Handläggaren hejdar således Hamid när han försöker förmedla det som ligger till grund för asylansökan. Att avbryta står i motsättning till den uppmaning som de asylsökande får att berätta fritt och detaljerat och att det är nu, vid dagens utredning, som det gäller att få fram hela sin berättelse. Vi kan inte utifrån vårt material veta med säkerhet vad Hamid skulle berätta, och det kan inte heller den beslutsfattare göra som avbröt honom och sedan meddelade avslag. Utdraget ur protokollet kan jämföras med handlägningsstödet, som anger följande:

Det är inte ovanligt att den sökande börjar berätta om händelser som för honom eller henne är viktiga medan vi bedömer dem som mindre viktiga för ärendet. Det beror på att den sökande inte alltid kan veta vad som är viktigt att berätta för oss. Det kan vara svårt för oss att avgöra hur viktigt det som sökande berättar är för asylskälen i helhet. Därför bör vi *undvika att avbryta den sökande innan vi är helt säkra på att det som den sökande berättar helt saknar relevans för ärendets utgång.*

Om vi bedömer att det som den sökande berättar helt saknar relevans för ärendets utgång är det bättre att vi hjälper den sökande att skifta fokus mot den information som vi behöver för ärendet. Sökande bör informeras om att det inte handlar om ett ointresse från oss utan snarare omtanke om att viktig och substantiell information kommer fram under utredningen. (Ur internt dokument, *Handläggningsstöd vid asylutredningar*, Migrationsverket, odaterat, erhållet i april 2021.)

Ibland påtalar de sökande själva att det kommer att bli svårt att hinna med att berätta allt av relevans för utredningen. I Khadeejas fall sker detta genom att hon påpekar att 2,5 timme som är avsatt för hennes utredning troligtvis inte kommer vara tillräckligt. Handläggaren svarar då:

U: Vi får se om vi behöver mer tid, i sådana fall får vi träffas igen eller prata längre tid i dag.

Khadeeja berättar sedan detaljerat och kronologiskt om självupplevda och intima händelser ur sitt liv. Efter den utlämnande berättelsen säger handläggaren att hon har några frågor till som hon, enligt protokollet ”måste hinna ställa bara”.

Även biträdet menar att det är tidsbrist genom att konstatera att det är ”... knappt om tid. Jag har fått svar på de flesta frågor.” I bitrådets kommentar om den knappa tiden anar vi att en del frågor möjligen kvarstår men att dessa slopas. Biträdet lämnar inte in någon komplettering i efterhand.

Khadeeja kallas inte till fler förhör. Så småningom får hon och resten av familjen avslag på sina asylansökningar. Efter en överklagan kommer migrationsdomstolen till samma slutsats som Migrationsverket, nämligen att Khadeeja endast ”spekulerar” kring hot i Afghanistan. En fråga som naturligtvis kan resas är om det hade hjälpt Khadeejas sak om hon hade fått mer tid till sitt förfogande eller om handläggaren hade kunnat ställa fler följdfrågor. Det är inte säkert men fallet visar tydligt hur tidspressad asylprocessen är.

Även ombuden omfattas av denna tidshets och tidsstyrning. För deras del syns tidsstyrningen genom att Migrationsverket konstaterar att de har lagt ner för mycket tid på sina klienter och därför i nästa steg gör avdrag på ombudens fakturor. Ett ombud i vår studie fick sin räkning nedsatt med 30 procent eftersom Migrationsverket menade att den tid hen lagt ner borde kunna rymma ”fler aktiviteter”.

Även i migrationsdomstolens handläggning har stressen visat sig vara ett problem. I en debattartikel våren 2021 lyfter 46 biträden fram ett allt vanligare agerande vid de muntliga förhandlingarna, nämligen att vardera part får 30–35 minuter på sig att ställa frågor. Meningen är att den asylsökande då ska korrigera brister som Migrationsverket har identifierat i den tidigare utredningen, som vanligtvis har uppgått till över två timmar. Med tolk halveras tiden. Endast 17,5 minuter som står till förfogande för att försöka uppfylla den sökandes bevisbörda gör uppdraget i princip omöjligt (Abdulhalim m.fl. 2021).

I familjen Hadids ärende illustreras en annan aspekt av tidshetsen i asylprocessen. Yasan (familj 8) är en syrisk, välutbildad man. Han har haft flera chefsanställningar utomlands och hans hustru Hamida har i sin utredning redovisat händelser utan att handläggaren avbrutit henne. Paret har mist sina pass på vägen till Sverige och handläggaren uppmanar dem flera gånger att ”inom två veckor” skicka originalpassen till Migrationsverket. I protokollet läser vi följande:

S: Självklart hade jag önskat att jag kunde skaffa fram våra pass, men jag hade inte kunnat be mina föräldrar kontakta myndigheterna i Syrien. Jag vet inte om du har förstått vad vi har gått igenom.

Handläggaren uppmanar nu ännu en gång Yasan att skicka handlingarna till Migrationsverket.

U: Har du något intyg som visar att du har blivit uppsagd eller att du inte kan få fler arbetstillstånd i K? Du kan lämna det till mottagningsenheten.

Handläggaren påtalar nu återigen vikten av att styrka sin identitet med ett giltigt pass och avslutar med uppmaningen: "Lämna in det inom två veckor."

Liknande tidshets kan utläsas i Anooshas fall (familj 7) i samband med att ett läkarintyg efterfrågas:

U: Har ni något läkarintyg till stöd för dotterns hälsobesvär?

S: Det slutgiltiga beskedet har vi inte fått än för hon är under behandling. Vi har inte fått något läkarintyg för det.

U: Jag vill uppmana dig att lämna in ett läkarintyg inom två veckor.

Ett liknande exempel på hur asylbyråkratin utövar en tidshets är när Hamida, Yasans hustru, ifrågasätter om hon ska klara att få fram de efterfrågade dokumenten som visar att uppehålls- och arbetstillstånd blev indraget. Följande är ett utdrag ur asylutredningsprotokollet:

S: Vi hade något beslut som styrker att det [uppehålls- och arbetstillstånd] blev indraget. Jag vet inte om pappret är försvunnet. Men ett sådant papper fanns det.

[U uppmanar S att lämna in det till Migrationsverket. S uppmanas även att kontakta myndigheterna i landet.]

S: Och om jag inte kan?

U: Det är viktigt att du styrker det du berättar för Migrationsverket. Likadant med barnens skolgång. Kan du lämna in dokument som styrker att deras skolgång stoppades?

S: Barnens skola, de hade stoppat buss och sådana saker. Vad skulle det vara för papper?

Hamida uppmanas efter denna dialog att lämna in dokumenten ”inom två veckor”. I protokollet står följande: ”U uppmanar nu S att få fram dokumenten inom två veckor och lämna in dem till Migrationsverket.”

Exemplet visar hur tidssynen i asylbyråkratin kan bli bisarr. Familjen har väntat i Sverige i över ett år på sin asylutredning och plötsligt får de nu två veckor på sig att leverera dokument som omöjligen kan anskaffas, åtminstone inte utan stort besvär och förmodligen också med risk för att framkalla fler skyddsskäl. Det sägs inte explicit, men det finns ett underliggande hot om att de måste kunna styrka vad de berättar med dessa dokument. Ytterligare press framkommer genom att makarna invaggas i tron att deras rätt till asyl äventyras utan dessa dokument.

Logiken i att begära dessa dokument och kräva åtgärder med så kort tidsfrist skulle kunna vara att handläggaren vill påskynda ärendets beslut, men ur den skyddssökandes perspektiv står frågan i skarp kontrast till den långa väntetiden. Vidare är det fråga om uppdrag som nästan är omöjligt att utföra. Gällande ett av dokumenten, om barnens stoppade skolgång, kan Hamida inte ens föreställa sig vilken typ av dokument som efterfrågas eftersom det var bussar som slutat gå som var orsaken till att barnen inte kunde gå i skolan. Anledningen till att bussen dragits in känner vi inte till, men den kan ha varit relaterad till landets ovilja att syrier skulle stanna i landet. Att neka deras möjligheter att ha barn i skolan var ett av flera sätt att driva ut dem.

Även Khadeeja som snart ska fylla 18 år försätts i tidspress när hon informeras om möjligheten, vilket i praktiken är ett krav, att genomgå medicinsk åldersbedömning. Ur Khadeejas perspektiv kan det vara en fördel att vara minderårig för asylprocessens utgång men hon har ingen önskan att bevisa att hon är minderårig. Hon invänder därför:

S: Men jag har inte lång tid kvar, om några månader fyller jag 18.

U: Det är därför viktigt att ni så snart som möjligt vänder er till mottagningen.

Av akten framgår att Khadeeja inte informeras om *varför* det är viktigt för henne eller för Migrationsverket att denna åldersbedömning görs. Det förefaller dock inte som något positivt om

hon tackar nej; tvärtom vill handläggaren att hon ska göra en åldersbedömning så snart som möjligt.

Avslutningsvis präglar asylbyråkratins tidshets också den tid en familj har på sig att frivilligt lämna Sverige när deras beslut har vunnit laga kraft, det vill säga när tiden för överklagande har gått ut. Tidsfristen för detta är fyra veckor, vilket måste ses som en mycket kort tid för att planera en flytt till ett i vissa fall helt nytt land, vilket det är fråga om i de afghanska familjerna som bott länge i Iran. Vid tiden för familjen Sadiqis avslagsbeslut är Khadeeja gravid med sitt andra barn och har en son som är 3 år gammal:

Du får en tidsfrist på fyra veckor för att frivilligt lämna landet. Det innebär att du ska resa från Sverige senast fyra veckor efter att det här beslutet har fått laga kraft. Beslutet får laga kraft när det inte längre kan överklagas eller när du förklarar att du godtar beslutet, oavsett om du redan överklagat eller inte. Om du inte lämnar Sverige inom fyra veckor kan du förbjudas återvända till Sverige under viss tid. Du registreras då på en spärrlista i SIS och får inte heller resa in i andra Schengenstater så länge förbudet gäller.

(Familj 10, Migrationsverkets beslut den 16 oktober 2017.)

Familjen ska således återvända antingen till ”ditt hemland Afghanistan” där Khadeeja aldrig har bott, ”eller till något annat land om du kan visa att landet tar emot dig”. Formuleringen ”något annat land” innebär att utvisningsbeslutet är ovillkorligt. Det låter den sökande förstå att om det anvisade utvisningslandet inte tar emot familjen så förväntas de hitta något annat land som gör det.

I ljuset av att den rådande världsordning som tillerkänner människor tillhörighet genom medborgarskap i ett land, och där nationalstaten har suveränitet, ter sig formuleringen ”att återvända till hemlandet eller ett annat land om du kan visa att det landet tar emot dig” helt ologisk. Det är nämligen just denna världsordning som ligger till grund för att afghanska medborgare meddelas utvisningsbeslut till Afghanistan även om de aldrig varit i landet. Det formella medborgarskapet ligger till grund för antaganden om deras tillhörighet, och om vi tar Migrationsverket på orden är tanken att familjen Sadiqi ska finna vägar för att kringgå logiken i

samma världsordning. Länder, vilka som helst, oavsett relationen med de berörda asylsökande, påförs med Migrationsverkets formulering ett ansvar som familjen inte rimligen kan påföras. Migrationsverket menar till synes att det är Khadeejas eget ansvar att finna ett sådant land. Uttrycket ”eller något annat land som vill ta emot dig” illustrerar hur stark utvisningslogiken är.

I akterna syns ibland att även asylsökande påverkar processen som en form av strategi, för att påverka väntetiden genom att försöka påskynda ärendet. Detta sker vanligtvis via det offentliga biträdet. 17-åriga Zahra (familj 9) från Afghanistan har angett egna asylskäl och begärt verkställighetshinder på grund av sexuellt utnyttjande och risk för tvångsgifte. Hennes ombud skriver till handläggaren på förmiddagen den 19 mars 2019 och undrar hur det går med klientens ansökan om ny prövning, det vill säga verkställighetshinder. Ett skäl till att det är bråttom är att Zahra ska fylla 18 och då provas hon inte längre som en del av familjen. Den nya omständigheten rör erfarenheter av våld hon inte tidigare har vågat berätta om. Samma dag fattas beslut i ärendet och Zahra får avslag. Migrationsverket finner i sitt beslut:

... inte sannolikt att [X] skulle utsätta Zahra för skyddsgrundande behandling. Endast din utsaga att [Y] utsatt dig för sexuella övergrepp är inte tillräckligt för att göra antagligt att du riskerar något till följd av detta vid ett återvändande till Afghanistan. (Zahra, familj 9, Migrationsverket beslut den 19 mars 2019.)

Beslutet innebär att Zahra i sin ansökan om verkställighetshinder inte enligt Migrationsverkets sätt att se på saken gjort tillräckligt sannolikt att hon kommer att beviljas asyl i en ny prövning. För Zahra innebär detta nya avslag på ansökan om prövning efter förnyat skyddsbehov även en annan stressfaktor, eftersom hon fyller 18 år inom ett år och därmed kan utvisas utan sin familj. Hon kan då komma att utvisas till det manliga nätverk hon har flytt från. Strax före Zahras 18-årsdag flyr familjen mer eller mindre i panik, mitt under pandemin, från Sverige till ett annat europeiskt land.

Även Yasan Hadid (familj 8) gör anspråk på att få svar från Migrationsverket. Genom sina kunskaper i engelska har mannen kunnat ha direktkontakt med handläggaren på Migrationsverket. Några veckor efter asylutredningen skickar Yasan e-post till handläggaren.

Han framför familjens stressade situation och önskan om att få ett besked om deras asylärende. Redan nästa dag fattas beslutet – ett beslut som innebar att familjen beviljas permanent uppehållstillstånd.

Våra två exempel på hur tidshets i vissa situationer kan utgöra en strategi från de asylsökande är dock undantag i de studerade akterna; sannolikt har påskyndandet inte påverkat utgången. Emellertid visar exemplen att handläggare inte är opåverkbara av motmakt, om än så liten, för att kunna avsluta väntan i en utdragen process.

Tema 4: Ohälsa och utdragen väntan

”Innan jag kom till Sverige var jag helt frisk.”

Den fysiska och psykiska hälsan hos skyddssökande människor påverkas av många faktorer som verkar på flera nivåer: erfarenheter av stress, exempelvis organiserat våld och uppbrott, socialt stöd, främst från familjen och eventuellt kvarvarande eller nya sociala nätverk, samt ett större socialt sammanhang där såväl situationen i exil (inklusive asylprocessen) som den politiska situationen i det tidigare landet har betydelse (Jeppsson & Hjern 2005).

Att väntan liksom en restriktiv tillämpning av asylrätten påverkar asylsökandes hälsa i negativ riktning har tidigare dokumenterats (Andersson m.fl. 2010; Juárez m.fl. 2019; SBU 2018). Hälsoeffekterna av väntan i asylprocessen kan i viss mån jämföras med att vara kroniskt sjuk. Heidegren skriver om den kroniska sjukdomen som liktydig med att försjunka och förlora sig ”i en ändlös, monoton tid” som ”bara blir längre och längre” (Heidegren 2014:18). Tiden släpar sig fram, tillvaron erbjuder ingen variation och känslan av leda är stark.

Vid plötsliga uppbrott, som när man måste lämna sitt hem på grund av hot och konflikter, kan känslan av utdragen tid intensifieras. Upplevelsen av tiden som utdragen präglas då av en akut smärta. Men det kan också vara så vid kronisk sjukdom som Heidegren diskuterar, att akuta faser driver iväg utan att den drabbade märker det. Det är som att röra sig genom en dimbank med mer eller mindre dåliga dagar (Heidegren 2014:19).

Beskrivningen av att vara kroniskt sjuk påminner om det vi ser i våra familjers ärenden. Enskilda som vid första mötet med Migrationsverket svarar att de mår bra och visar hoppfullhet inför framtiden, till exempel genom ett uttryckligt tack till svenska staten för att vara i trygghet, verkar i takt med asylprocessen allt mer nedstämda. Genom att läsa akterna kan vi ana hur hoppfullhet förvandlas till depression, självmordstankar och i något fall också till psykos.

Akterna illustrerar att den långa väntan på asyl har en negativ effekt både på barnen och de vuxna föräldrarnas hälsa. Sonen i familjen Ahmad från Syrien (familj 2), som väntat på återförening med sin familj i två år, sätter ord på sin frustration kring väntan, med följande svar på en fråga om resan:

S: Resan kanske det inte är mycket att berätta men jag tänker särskilt på den här intervjun. Under två års period har jag kommit på intervju under många gånger och jag är trött på intervju. Det är kanske deras första gång, mina syskon, men jag själv har varit många gånger och jag orkar inte mer. *Jag önskar besked i mitt fall.*

När pappa Adib (familj 2) från Syrien får frågor om sin hälsa, svarar han att han mår bra:

S: ... men psykiskt mår jag inte bra på grund av den långa väntetiden att få återförenas med familjen. Jag är ju också här för att kunna arbeta.

Adibs väntan blir trots allt inte så lång eftersom Migrationsverket fattar ett snabbt beslut då han:

Vid en framåsyftande bedömning ... riskerar att drabbas av den nu beskrivna situationen vid ett återvändande” (Migrationsverkets beslut den 4 augusti 2016).

De långsiktiga möjligheterna att få stanna i Sverige beror dock fortsatt på vad som händer i Syrien. Familjens framtid är villkorad av omständigheter bortom Adibs kontroll.

Hälsofrågor förekommer i samtliga protokoll från utredningarna i våra akter. De skyddssökande får frågor om hur de mår, om de behöver vård, om kontakter de haft med sjukvård har hjälpt och om de behöver behandling. Vi tolkar detta som en uppenbar signal till dem som söker asyl att deras hälsa kommer beaktas i asylprocessen. Om det framkommer något som tyder på sjukdom så uppmanas den som söker asyl att lämna in ett läkarintyg, eller i varje fall informeras personen om möjligheten att lämna in ett sådant intyg.

Fysisk och psykisk ohälsa vid rätt tidpunkt

Tidpunkten för när ett sjukdomstillstånd inträder kan i asylsammanhang vara avgörande för ett beslut, vilket ses i fallet med Saiah Mohammadi (familj 3). Migrationsverket skriver i sitt beslut som fattas efter att familjen lämnat in flera läkarintyg om en svår hälsosituation:

Av nu ingivna läkarintyg framgår att S. varit inlagd på slutenvårdspsykiatri under perioden 2018-06-03 – 2018-06-20 på grund av starka suicidtankar och hög suicidrisk. ... Migrationsverket noterar emellertid att migrationsdomstolen meddelade sin avslagsdom ... i relativt nära anslutning till att S. blev inlagd. Utifrån kopplingen mellan Migrationsverkets avslagsbeslut och då S. sökt vårdkontakt förefaller insjuknandet i juni följa samma tendens: *att S tillstånd försämrats kort efter dom varigenom familjen fått negativt besked avseende deras rätt till vistelse i Sverige. Migrationsverket bedömer därför att det inte är visat att den psykiska ohälsan saknar direkt koppling till utvisningsbeslutet*” (Familj 3, Migrationsverkets beslut den 15 oktober 2019.)

Formuleringen från domstolen är klar men också obegriplig. Argumentet är att det inte får finnas misstanke om att den psykiska ohälsan är relaterad till negativt asylbesked för att asyl ska beviljas. Vad får domstolen, med sin begränsade medicinska kompetens, att resonera på det här sättet? Svaret finns i domstolens avgörande, genom referens till några meningar från en av Migrationsöverdomstolens vägledande domar som förekommer på flera ställen i de beslut vi har analyserat:

Handlingar eller uttalanden med självdestruktiv innebörd kan emellertid i en del fall mer vara uttryck för besvikelse eller desperation efter ett besked om avvisning eller utvisning

än för svår psykisk ohälsa. I sådana fall kan handlingarna eller uttalandena inte ges samma tyngd vid prövningen av rätten till uppehållstillstånd. (MIG 2007:35.)

Den vikt som domstolen ger tidpunkt, baserat på det vägledande avgörandet från Migrationsöverdomstolen, illustrerar hur tolkningar av olika rättsliga instanser ser ut och kan flytta fram rättsutvecklingen i restriktiv riktning. Från att den psykiska ohälsan, så som den kommer till uttryck i handlingar eller uttalanden, inte kan ”ges samma tyngd” ser vi att tidpunkten för svår ohälsa ges *all* tyngd i detta avgörande. Att, som i Saiahs fall, psykisk ohälsa på grund av händelser tidigare i livet förvärras här den sökande får veta att hen riskerar att utvisas till platsen för traumat borde framstå logiskt även i sammanhang med begränsad medicinsk kompetens. Här gör inte desto mindre överdomstolen tolkningen att den psykiska ohälsan är orsakad av svikna förhoppningar eftersom den har förvärrats i samband med avslagsbeslut, och därför kan domstolen bortse från hälsosituationen.

Så småningom beviljas Saiah och hennes familj uppehållstillstånd i Sverige, men Migrationsverket ändrar inte sin ståndpunkt gällande att familjen saknar hotbild i Afghanistan. Men nu har den psykiska ohälsan, som Migrationsverket och domstolen alltså först ansåg hade koppling till avslagsbeslutet, ändrats till att den anses vara kopplad till en händelse i Afghanistan. Den långa väntan i osäkerhet har lett till ytterligare försämring av Saiahs hälsotillstånd.

Migrationsverkets bedömning är dessutom att Saiahs föräldraförmåga brister på grund av ohälsa. Detta, i kombination med barnens anpassning till Sverige efter 4,5 år och det faktum att de finner trygghet i Sverige utanför familjen, leder till slutsatsen att det har blivit ”orimligt att utvisa familjen”. Dock får familjen endast 13 månaders tillfälligt uppehållstillstånd, vilket möjligen kan förnyas när denna tid har gått. Med den nya lagstiftningen som trädde i kraft sommaren 2021 kan familjen barnen komma att leva i Sverige med tillfälliga uppehållstillstånd resten av sina liv.

När det gäller psykisk sjukdom hos barn är kraven, liksom för vuxna, mycket högt ställda för att de ska beviljas uppehållstillstånd. En 14-årig flicka i familjen Malekzada (familj 1) har efter fyra år regelbundet varit inskriven på barn- och ungdomspsykiatri (BUP) efter ett självmordsförsök. I ett sjukintyg från överläkaren på BUP angående två av de barn vars akter vi studerat står det:

Jag bedömer att det är helt givet att det blir ytterligare sämre om hon och familjen inte kan tillåtas att få en trygg och långsiktigt hållbar situation i Sverige. Tyvärr är största riskfaktorn för självmordsförsök att man tidigare också gjort försök samt att det saknas en långsiktig trygg miljö att leva i. [F:s] mående är präglad av depressiva tankar med återkommande funderingar om att livet är meningslöst, oro/ångest och mardrömmar på natten om hennes rädslor som beskrivits ovan (dödas i Afghanistan, giftas bort). Vid ytterligare belastningar och stress är det en stor risk att hon gör nya allvarliga självmordsförsök med allt vad det kan innebära av i värsta fall livslångt lidande eller att hon avlider.

I dagens läge kvalificerar [F] till diagnosen blandade ångest- och depressionstillstånd F41.2 enligt ICD-10, vilket i praktiken är förlängningen på en utdragen stress- och krisreaktion relaterat till flykten till Sverige och senaste årens asylprocess. (familj 1, intyg från överläkare, BUP, den 3 december 2019.)

Migrationsverket skriver i sitt beslut om detta intyg:

En grundläggande förutsättning [för att beakta intyget] är att hälsotillståndet måste vara tillfredsställande dokumenterat och styrkt genom läkarintyg. ... Intyget bör, förutom diagnos, innehålla en framtida prognos om vilket vårdbehov eller psykosocialt stöd som kan finnas och om det i så fall är långvarigt samt även konsekvenserna av utebliven vård. Migrationsöverdomstolen har även fäst särskild vikt vid att läkarintyg utformas enligt den modell som föreskrivs i Socialstyrelsens föreskrifter. ...

Migrationsverket bedömer inte att det har framkommit att [A:s] och [B:s] hälsotillstånd är så pass allvarligt att det är praktiskt omöjligt att genomföra en verkställighet. ... De nu ingivna läkarintygen utgörs bara av en generell beskrivning av hälsotillståndet och bygger enbart på [A:s] och [B:s] egna uppgifter. ... [Därför] förefaller hälsotillstånden, däribland självmordstankar, huvudsakligen ha uppkommit och förvärrats i slutfasen av

asylprocessen och efter att de erhållit sitt utvisningsbeslut. (Familj 1, Migrationsverkets beslut den 14 februari 2020.)

Överläkarens intyg avvisas som synes av Migrationsverket för att det inte följer den rätta formen. Att det handlar om två barn mellan 10 och 14 år, varav det ena försökt begå självmord, ignoreras. Resonemanget om att psykisk ohälsa inte får vara relaterat till tidpunkten för utvisningsbesked diskuteras på samma vis som om det hade varit en vuxen person.

Sammanfattningsvis är hälsa beroende av ett komplext samspel mellan tidigare erfarenheter, mottagande och möjligheten att tänka sig en framtid. Det kan inte nog poängteras hur riskerna för psykisk ohälsa ökar med långa, osäkra väntetider. Citatet nedan beskriver en slutsats som återkommer i flera statliga utredningar (se SOU 2009:19, 77–78, även SOU 2006:114):

En utdragen och innehållslös väntan under tiden är enligt all erfarenhet starkt negativ för möjligheterna till senare framgångsrik integration. Risken för ohälsa och mänskligt lidande, med konsekvenser för samhället, till exempel ökade kostnader för sjukvård och komplikationer i samband med återvändande efter avslag på ansökan.

Det är svårt att dra några långtgående slutsatser om asylprocessens effekter på hälsan för just de familjer vars ärenden vi har studerat; för att göra det skulle vi behöva en annan sorts materialinsamling än den vi har gjort. Emellertid ser vi i våra akter att ohälsa är en konsekvens av utdragen väntan som inte har en tydlig slutpunkt och att de asylsökande personerna i familjerna ofta bär på trauman från det tidigare hemlandet. Det är ofta så allvarliga skador att de lett till posttraumatiskt stressyndrom med följden att det är svårt att berätta om upplevelserna. Ännu svårare är det för barn och deras familjer med trauman att berätta detaljerat i kronologisk ordning.

Tema 5: Barnens anknytning och framtid

”Vad menar du med att din framtid skulle bli förstörd?”

I vår analys av asylutredningsprotokollen framkommer att frågor kring barnens tillvaro i Sverige, deras hälsosituation och deras framtid, finns med i intervjuerna med både barnen och de vuxna. Frågor kring vardagstillvaron och hälsa är ytterst kortfattade och handläggaren går sällan in på djupet om vad en framtid i Sverige skulle kunna innebära. Frågor som ställs till föräldrarna om barnen rör i huvudsak identifikation, om barnen har några ”egna asylskäl” och hur de mår.

Mycket sällan ställs följdfrågor till föräldrarna om barnens hälsa. Det är dock vanligt med frågor om vad som skulle hända om barnen och deras föräldrar skulle, som det vanligen uttrycks, ”åka tillbaka”. Föräldrarna svarar på liknande sätt i alla utredningar – att deras barn i Sverige kan utvecklas och ha framgång och att barnen bör få slippa uppleva det som föräldrarna har upplevt.

I detta avsnitt lyfter vi fram några iakttagelser från framför allt våra läsningar av barnintervjuerna. I samtliga familjer har barnen blivit intervjuade av en handläggare, vilket ingår i löftet om att barn blir hörda under asylprocessen (FN:s barnkonvention 1989, artikel 12). Hur dessa samtal genomförs har länge varit en viktig fråga för svenska myndigheter. Migrationsverket har en tydlig barnpolicy som ska ”stärka barnets rättigheter i alla beslut och åtgärder som verket har ansvar för” (Migrationsverket, GDA nr 6/2011). I ett internt handlägningsstöd står följande att läsa:

Migrationsverket har som huvudregel att erbjuda asylsökande barn möjligheten att samtala om sin situation. Det ska tillämpas ett barnperspektiv både i arbets- och beslutprocessen. Barn har rätt att betraktas som experter på sin egen situation och att förstås utifrån både ett socialt, emotionellt och historiskt perspektiv. (Ur internt dokument, *Asylutredning med barn*, odaterat, erhållet i augusti 2021.)

Samtidigt återkommer följande mening i flera interna styrdokument och domar vilket vi tolkar som ett uttryck för den gränsvaktande funktionen hos handläggarrollen:

Det är viktigt att lyfta fram att enbart egenskapen att vara barn i sig inte utgör ett kriterium för att beviljas uppehållstillstånd. (Migrationsverket, *Handbok i*

migrationsärenden/särskilt ömmande omständigheter, 13 maj 2012; se också RS009/2020, sidan 6 och prop. 1996/97:25, sidan 225.)

Utredningssamtalen med barnen är ofta mycket kortfattade, både i de frågor som handläggaren ställer men också i de svar barnen ger. De barn som sitter i dessa samtal har ofta såväl själva genomlidit svårigheter som sett sina föräldrars rädslor och misär både genom flykten och under den osäkra situation som väntan på asyl innebär. I en av utredningarna vi studerat protesterar också 14-åriga Mohsen (fam 2) när han får frågor kring utredningen:

U: *Hur känns det att komma på utredning?*

S: Känslan är så att jag har bott i två år i Sverige och hela tiden jag springer till Migrationsverket för intervju. Jag är trött på en massa intervjuer och hoppas det är den sista. Mina kompisar som jag ser och som jag känner, deras intervju är slut. I mitt fall pågår det fortfarande intervju. *Jag hoppas det är den sista intervjun i dag, annars kommer jag inte komma på nästa.*

Lite längre fram återkommer Mohsen till hur jobbig asylutredningen har varit för honom:

U: Är det något annat från resan du vill berätta för mig?

S: Jag upplevde döden under resans gång. Det tog två månader. Jag har gått igenom svåra situationer. Och det tar väldigt lång tid att berätta och skriva ner.

U: *Är det något du känner att du vill berätta för mig i dag?* Du behöver inte om du inte vill.

S: Resan kanske inte är mycket att berätta men jag tänker särskilt på den här intervjun. *Under två års period har jag kommit på intervju många gånger och jag är trött på intervju. [...] Jag önskar besked i mitt fall.*

I de allra flesta av asylutredningssamtalen med barn ger deras svar intryck av en stark medvetenhet om att de befinner sig i ett rum med vuxna som besitter makt över deras och deras familjs framtid. I fallet ovan ser vi hur Mohsen markerar mot handläggaren genom att göra motstånd mot den situation Migrationsverket har försatt honom i.

Vilka andra frågor ställs då till barnen? I den kurdiska tvåbarnsfamiljen Karzan (familj 4) får Munzur (född 2006) direkta frågor om hur han tänker kring framtiden. Till att börja med ställs frågor om hur det är att bo i Sverige, om Munzur är frisk, vilken klass han går i, vilket som är hans favoritämne, fritidsintressen och vad han vill bli när han blir stor om familjen får stanna i Sverige. Munzur svarar ”att han vill bli läkare eller något liknande”. Därefter ställs i nästa steg frågor om hans tidigare erfarenheter:

U: Kommer du ihåg hur det var att bo på din hemort i Irak?

S: Lite grann.

U: Var bodde ni, gick du i skolan?

S: Ja men senaste tiden gick jag inte i skolan.

U: Vet du varför du inte gick i skolan?

S: Jag vet inte. Men mina föräldrar vara rädda. Jag var rädd också för att de var rädda.

U: Berättade dina föräldrar för dig varför de var rädda, eller vet du ingenting?

S: Jag vet ingenting.

U: Vad skulle du säga är de största skillnaderna mellan att bo i Sverige och att bo i Irak?

S: I Irak var det explosioner och man var rädd hela tiden. Det var skottlossningar. Men här är det lugnt. Man lever för sig själv.

U: Vad skulle du känna inför att flytta tillbaka till Irak?

S: Det blir svårt.

U: Är det något som du vill göra eller absolut inte vill göra?

S: Jag vill åka tillbaka men absolut inte bo där.

U: Varför vill du inte bo där?

S: Jag kan inte gå i skolan till exempel.

U: Hur tror du att ditt liv skulle se ut om du återvände till Irak?

S: Det blir jobbigt.

U: Har du kompisar kvar i Irak?

S: Jag hade tre kompisar kvar bara.

U: Har ni haft någon kontakt efter att du kom till Sverige?

S: En av dem har jag kontakt med.

U: Jag ska prata med dina föräldrar om varför de behöver skydd i Sverige och inte kan bo i Irak. Jag tänkte fråga dig också: Finns det några särskilda skäl till att inte du kan bo i Irak? Har du några särskilda skyddsbehov?

S: Som jag sa vill jag gå i skolan. Där kan jag inte gå i skolan. Här kan jag gå i skolan utan att mamma och pappa följer med. Här känner man sig fri. Så är det inte där.

U: Vad har du för framtidsplaner om du skulle bo i Irak?

S: Ingen ...

Även intervjun med 13-åriga Jemila i familjen Rashid (familj 6) sammanväger handläggaren en eventuell framtid i Irak respektive Sverige. På frågan om återvändande svarar Jemila att det inte är ett alternativ:

S: Jag tror vi kommer att dö. Vi kan inte bo kvar där. De låter oss inte bo kvar.

U: Vilka är de?

S: Isis, miliser och sådana typer.

...

U: Har du några tankar om din framtid om du skulle åka tillbaka till Irak?

S: Nej, men jag tror att jag blir förstörd, det finns ingen utbildning kvar där och vi har ingen bostad.

U: Vad har du för framtidsplaner om du och din familj skulle bo i Sverige?

S: Jag vill studera och komplettera min utbildning och vill bli lärare. Livet blir bättre här.

Ett annat exempel är utredningen med 14-åriga Ammar som senare får ett utvisningsbeslut med motiveringen att det finns möjlighet till internflykt. När Ammar får frågan av handläggaren om vad han tror skulle hända om familjen skulle åka tillbaka och bo i Irak, svarar han: "Då kommer min framtid bli förstörd. Livet. Kanske får jag en sån situation att jag skadar mig själv. Det är omöjligt att åka till Irak."

U: Vad menar du med att din framtid skulle bli förstörd?

S: Jag kan inte fortsätta med utbildningen, det är stor sannolikhet att de dödar oss.

...

U: Har du några tankar kring att åka tillbaka och bo i Irak?

S: Nej.

U: Vad har du för framtidsplaner om du och din familj skulle bo i Sverige?

S: Jag önskar att jag blir ingenjör. Jag vill också bli fotbollsspelare, jag gillar mycket idrott. Jag spelar jämt här på min fritid.

U: Vad gjorde du på din fritid i Irak, innan bomben skedde?

S: Ingenting, satt bara hemma.

U: Hur kommer det sig?

S: Det fanns ingen tillgång, jag kunde inte spela. De vuxna spelade och de placerade en bomb där, 100 meter bort. Vissa dog och vissa blev förlamade. Ibland såg jag på tv.

U: Vad har du för framtidsplaner om du och din familj skulle åka tillbaka till Irak?

S: Inget. Om det inte finns utbildning kan jag inte bygga min framtid. Särskilt under den tiden.

I de tre exemplen ovan ser vi hur handläggaren ställer frågor om barnens tankar sina liv och framför allt uppmanas de att jämföra de olika länderna. För barnen själva verkar frågorna om återvändande helt ovidkommande eftersom de inte ser återvändande som ett alternativ, men dessa frågor ställs ändå i nästan alla intervjuer med barnen. Det är märkbart hur viktigt det är för många av barnen att lyfta fram hur omöjlig deras tillvaro skulle bli om de skickas tillbaka, inte minst på grund av de små möjligheterna att kunna gå i skolan.

I exemplen blir det även tydligt att barnen uppvisar en stark medvetenhet kring hur mycket som står på spel i intervjun med Migrationsverket. Vikten av att gå i skolan och att visa vad man vill bli när man blir stor kan både tolkas som ett uttryck för framtidsdrömmar men det kan också vara ett led i hur man förväntas prata med vuxna som besitter makt, det vill säga visa att man är duktig eller möjligen att man är värd att få stanna i Sverige.

Vad innebär det för barnen att i en intervjusituation få frågor om att jämföra sina potentiella liv i Sverige och det land som de tillsammans med sina familjer flytt ifrån? Vilka processer sätter dessa frågor igång hos barnen? Vem tar ansvar för deras mående efter intervjun? I någon mån följer utredningssamtalen principen om att barns röster ska bli hörda men samtidigt är det svårt

att riktigt förstå vad dessa samtal ska leda till. Någon vidare betydelse för utfallen i ärendena har inte barnens utsagor i denna undersökning. De berättelser som enligt riktlinjerna uppges vara så viktiga ur ett barnrättsperspektiv verkar närmast ignoreras i praktiken.

Att jämföra en möjlig framtid i Sverige med det tidigare hemlandet är ven ett inslag i föräldrarnas utredningar. En standardfråga som ställs i de flesta asylutredningar med föräldrar är om barnet har så kallade egna asylskäl i förhållande till det tidigare hemlandet. Dessa inslag i utredningen kallas för barnfokuserade föräldrasamtal och ska enligt Migrationsverkets interna dokument genomföras i akt och mening att

... få information från föräldern/vårdnadshavaren om barnet. Det är barnets situation som står i fokus. Under samtalet ska vi tala om barnets hälsa och kortfattat om barnets egna och/eller barnspecifika asylskäl (om det är ett normalärende) eller skäl mot att överföras till annan medlemsstat (om det är ett Dublinärende). Samtalet ska protokollföras i mallen för barnfokuserat samtal och ska registreras i barnets ärende. (Utdrag ur internt dokument Migrationsverket, *Barnfokuserat samtal med förälder i initialprocessen*, erhållet den 23 december 2020.)

I praktiken kan barnfokuserade utredningssamtal se ut som följer i nedanstående exempel:

Utdraget är från intervjun med Aisha Malekzada (familj 1):

U: Hur ser du på barnens framtid här i jämförelse med Afghanistan?

S: Jag ser mina barns framtid som ljus här. Jag ser den som noll i Afghanistan, där har de ingen framtid. Vi valde Sverige därför att det är en bra plats för barnens framtid.

U: Har barnen möjlighet att gå i skola i Afghanistan?

S: Våra möjligheter är min make och marken. Om vi blir av med min make, han blev hotad ...han kommer att bli dödad och vi har inga möjligheter längre.

U: *Men kan barnen gå i skolan i Afghanistan?*

S: Nej.

U: Varför inte?

S: Jag var liten när jag lämnade Afghanistan. Mina barn har ingen framtid där och min man har fiender.

U: *Har barnen möjlighet att gå i skola i Afghanistan?*

S: Nej det finns ingen skola i Afghanistan, det är krig.

Vår tolkning av detta utdrag är att handläggaren vill att Aisha ska förklara om det finns några hinder för barnen att genom skolgång komma in i det afghanska samhället och om det finns något som gör att det kan bli svårt. Aisha svarar utifrån att hennes ”barn har ingen säkerhet på grund av kriget”. Sedan följer några frågor som rör om barnen har en hotbild. Aisha förklarar att om mannen eller kvinnan har en hotbild så drabbas hela familjen. Hon förklarar också att hotet om att döda uttryckligen rör henne och barnen.

I familjen Hadid ser vi ett liknande samtal om barnens tillvaro och framtid med pappa Yasan:

U: Barnens asylskäl, har de några särskilda?

S: Var ska de ta vägen? Vad ska de lära sig också?

U: Hypotetiskt, vad skulle de riskera vid ett återvändande?

S: *Självklart omöjligt.* Jag ska inte låta dem få uppleva detta även om det är hypotetiskt. Ingen tar sina barn till kriget.

U: Hur ser du en eventuell framtid för barnen i Syrien respektive Sverige?

S: Det finns ingen jämförelse mellan Sverige och Syrien. Sverige är självklart mycket bättre.

Det orimliga i tanken på ett återvändande framträder tydligt i Yasans svar på handläggarens frågor. Inte ens hypotetiskt är återvändande ett alternativ ur hans perspektiv.

Detta syns också i flera andra protokoll. Pappa Hafeez Zamami (familj 5) svarar på frågan ”På vilket sätt skulle det vara problematiskt för barnen att återvända till Afghanistan?”, att hans barn är födda i Iran, och förklarar sedan att det vore som att handläggaren skulle åka till Afghanistan:

S: Vi som vuxna har heller inte sett Afghanistan på 20 år. Så för mig är det samma sak som för dig, som att någon skulle säga till dig att du ska åka till Afghanistan. Man vill inte att ens barn ska vakna mitt i natten på grund av explosioner eller riskera att dödas av explosioner.

...

U: Vad tror du kommer att hända Afghanistan?

S: Jag tänker inte på hur det kommer att gå för mig, jag är mest rädd för att barnen ska fara illa, de har aldrig bott i Afghanistan. Det är min största fruktan.

Exemplet kan jämföras med Migrationsverkets interna checklista för barnkonsekvensanalyser. Efter barnfokuserade föräldrasamtal och barnutredning ska en checklista fyllas i för att säkerställa att vissa frågor har utretts. I samma dokument finns ytterligare frågor som ska redovisas när beslut tas och därefter några speciella frågor om huruvida synnerligen ömmande omständigheter är en bedömningsgrund, och där ska land annat en barnspecifik landinformation redovisas. Ambitionen ser ut att vara hög från myndighetens sida, men i våra akter avspeglas inte detta i praktiken med de korta frågor som ställs till föräldrar och barn – frågor som har avgörande betydelse för barnens framtida liv. Men checklistan är ifylld.

Anknytningen, åldern och utvisningsbarheten

Hur länge ska man ha varit i Sverige för att anses ha utvecklat anknytning och hur mäts denna? Dessa frågor har betydelse för utfallen i familjerna vars akter vi har analyserat. Aspekter som aktualiseras i Migrationsverkets bedömningar är barns ålder, synen på barns utveckling (kulturell, psykosocial, biologisk), efter hur lång tid ett barn anses vara anpassat till en viss kontext samt synen på barn som individer i sin egen rätt eller del av familjen. Ett tydligt resultat i vår studie är att dessa bedömningar bär på en godtycklighet. Det är svårt att få grepp om exakt vad som styr utfallet när anknytning, i kombination med situationen i medborgarskapslandet och hälsotillstånd, vägs samman. I dessa bedömningar finns ett mått av godtycke.

Ett exempel på hur anknytning bedöms slumpmässigt är när familjen Mohammadi (familj 3) meddelas utvisningsbeslut av Migrationsverket och migrationsdomstolen. Migrationsverket

menar i ett beslut om avslag på ansökan om verkställighetshinder att ”barnen är i den ålder att de har sin starkaste anknytning till sina föräldrar. De har därför en stark anknytning till Afghanistan”. Sista gången detta skrivs är den 15 oktober 2019, när barnen är 10, 11, 12 respektive 14 år och har bott i Sverige i fyra år. Efter en förnyad asylprövning, där Migrationsverket godtar Saiahs skäl för att få stanna på grund av sjukdom efter hedersrelaterat våld i hemlandet, kommer ett nytt beslut i mars 2020. Nu anser Migrationsverket att barnen har anpassat sig till svenska förhållanden och anses finna trygghet och stöd även utanför familjen, vilket vägs in i beslutet. Migrationsverket verkar anse att enorma förändringar har skett på fem månader, vilket vi menar tyder på en godtycklighet.

Denna syns än tydligare vid en jämförelse med ett beslut gällande familjen Zamami (familj 5). Efter en ansökan om verkställighetshinder i september 2020 anser Migrationsverket att de tre yngsta barnen:

... enligt rättspraxis ännu inte kommit upp i den formativa ålder då barn utvecklas mycket socialt, samt börjar skapa sin egen identitet (jfr MIG 2015:4 och avgörandet Osman mot Danmark, Europadomstolens dom den 14 juni 2011, app. nr 38058/09). Barnen är fortfarande så små att deras starkaste band får anses vara till föräldrarna och inte de band de har till Sverige. Arman är som sextonåring i den, enligt rättspraxis, formativa ålder då barn utvecklas mycket socialt, samt börjar skapa sin egen identitet. *Familjen har dock inte under någon period under vistelsetiden i Sverige haft uppehållstillstånd i landet ... Arman och hans föräldrar måste därmed anses ha varit medvetna om att deras vistelse i Sverige varit ytterst osäker.* (Migrationsverkets beslut den 2 september 2020, vår kursivering.)

Arman hade vid beslutstillfället varit i Sverige i fem år och han var 16 år gammal. I beslutet görs han ansvarig för vilken legal status familjen har haft under tiden i Sverige; det är alltså vistelsens legalitet som avgör om han får stanna, inte själva anknytningen.

Detta kan jämföras med domen gällande familjen Mohammadi (familj 3) som innehåller en hänvisning till Migrationsöverdomstolens uttalande om att ett barn har ”bristande möjligheter att påverka sin egen situation” och att detta bör beaktas i den sammantagna bedömningen av barnets

bästa (MIG 2020:24). En relevant fråga är om den flytande gränsen för när barn anses ha rotat sig i Sverige tillräckligt mycket för att det ska kunna beviljas uppehållstillstånd används som ett tänjbart redskap för att fatta beslut i helt olika riktning.

Det förekommer också i akterna vi studerat att anknytning förbises helt. När exempelvis Zahra (familj 9) får avslag den 19 mars 2019 är hon 17 år och har varit i Sverige i 3,5 år. Hon har inte fått möjlighet att berätta om tidigare traumatiska erfarenheter. I hennes beslut och domstolsavgörande står ingenting att läsa om Zahras formativa ålder.

En aspekt av tid som är närliggande den om anknytning rör förståelsen av barnens psykosociala utveckling. I beslutet för familjen Rashid (familj 6) står det att familjen har vistats i Sverige sedan den 17 oktober 2015: ”De kommer från Irak och familjemedlemmarna har under merparten av sina liv varit bosatta där.” Vidare anges att familjen även har sin sociala och kulturella kontext i Irak eftersom släktingar är kvar där. De kan mot denna bakgrund enligt Migrationsverket inte anses ha fått någon sådan anpassning till svenska förhållanden som avses i 5 kap. 6 § utlänningslagen: ”Det kan inte heller anses skada barnens psykosociala utveckling att återvända till Irak tillsammans med sina föräldrar.”

Liknande formuleringar finner vi i beslut, såväl från Migrationsverket som från migrationsdomstolen rörande familjen Malekzadas (familj 1) tre barn:

Amina och Yasmin är födda i Iran och Ali är född i Sverige, men de bedöms ha sitt språkliga och kulturella ursprung från Afghanistan. ... Det finns inga omständigheter i ärendet som visar att ett återvändande till Afghanistan skulle ge en bestående skada för Amina, Yasmin och Alis psykologiska utveckling (Migrationsverkets beslut den 12 april 2017.)

Det har inte framkommit att Amina, Yasmin eller Ali lider av allvarliga hälsoproblem. De kan inte heller anses ha anpassat sig till Sverige på ett avgörande sätt ... Även om inget av barnen är fött i Afghanistan är de uppvuxna i en afghansk kontext.

[Migrationsdomstolen] MiD anser att det inte kan strida mot principen om barnets bästa

att barnen etablerar sig fritt i sitt hemland tillsammans med sina föräldrar. (Familj 1, migrationsdomstolens avgörande den 14 december 2018.)

Det är viktigt, för att förstå resonemangen i besluten och domstolsavgörandena ovan, att veta att barnen som tar emot dessa beslut aldrig har varit i Afghanistan. Bedömningarna tyder därmed på ett såväl orientalistiskt som essentialistiskt synsätt i asylbyråkratin.

Familjen Malekzada åberopar i en ansökan om verkställighetshinder på grund av nya omständigheter att Aisha nu är ensamstående mor och saknar nätverk i Afghanistan, att hon riskerar att barnen tas ifrån henne samt att döttrarna riskerar att bli bortgifta om de återvänder eftersom hon saknar möjlighet att skydda dem [från till exempel talibaner eller fordringsägare]. Ombudet poängterar också att barnen aldrig varit i Afghanistan.

Trots att barnen är 3,5, 10 respektive 13 år och har varit i Sverige i 4 år och 7 månader, det vill säga i 55 månader, skrivs ingenting om anpassning. Det kan jämföras med familjen Malekzada (familj 1) där barnen, som var i ungefär samma ålder, hade varit i Sverige i 4 år och ansågs ha utvecklat anknytning.

I exemplen från beslut och domar väcks många frågor om vad handläggaren lägger för betydelse vid uttryck som social och kulturell kontext, anpassning till svenska förhållanden samt begreppet psykosocial utveckling. I akterna framkommer inte hur handläggaren kommit fram till att barnen inte skulle ta någon psykosocial skada av att återvända, vilket är särskilt intressant med tanke på att intervjuerna med barnen, som är en viktig grund för dessa bedömningar, varit så kortfattade och ytliga.

När ett barn anses ha rotat sig i Sverige och har en större tillhörighet till Sverige än till det tidigare hemlandet måste enligt regelverket avgöras från fall till fall. När vi läser akterna noggrant vid upprepade tillfällen kan vi dock inte finna något som avslöjar hur man resonerar i de olika fallen, vilket är anmärkningsvärt eftersom det gäller dessa barns hela framtid och liv.

Kapitel 5 Avslutande reflektioner

Vi har i denna rapport analyserat Migrationsverkets akter rörande tio familjer som sökt en fristad i Sverige. Dessa akter innehåller en omfattande dokumentation från asylutredningen i varje familjs ärende, från det att asylansökan lämnades in 2015 eller 2016 till och med februari 2021. Analysen av materialet har skett genom ett slags tidslins, vilket innebär att vi har fokuserat på betydelsen av tid (hur tid styr verksamheten inom Migrationsverket), vilka antaganden om tid som tonar fram, samt hur tid används i handläggningen (hur tid används för att styra). I det följande sammanfattar vi våra resultat och pekar på några effekter av den temporala styrningen i den sociojuridiska process av (villkorad) regularisering respektive irregularisering som skyddssökande barn och deras familjer genomgår i asylprocessen.

Till att börja med har vi identifierat stora skillnader mellan det internt utvecklade handlägningsstödet och dokumentationen i akterna. Denna diskrepans förstår vi i förhållande till Arendts diskussioner om den våldsamma byråkratin och en inneboende mål-medel-logik som vi känner väl igen. Arendt menar att våldshandlingens mest grundläggande särdrag är ”att målen löper risk att korrumpas av medlen som de rättfärdigar och som krävs för att uppnå dem” (Arendt 2008:10).

Om vi översätter Arendts resonemang till asylprocessen så är det uttalade målet i denna process enligt Migrationsverkets måldokument (exempelvis budgetpropositionen och regleringsbrev) att värna asylrätten (Budgetpropositionen för 2021, utgiftsområde 8:5). Vidare klargörs i regleringarna att ”sökandes och andra aktörers behov ska vara utgångspunkten för arbetet” (Justitiedepartementet 2021). Den avslagslogik vi och andra forskare har identifierat står i skarp kontrast till dessa målformuleringar. I stället för asylrätt och behovsstyrd rättsanvändning ser vi ett antal instrument, inklusive tidskontroll, som innebär att målet att värna asylrätten, för att återknyta till Arendt, korrumpas av medlen. Detta menar vi är centralt att inse för att man ska förstå avslagslogikens effekter.

Löften om barnfokuserade asylfrågor får, i ljuset av uppgiften att slå hål på den skyddssökandes berättelse, mycket liten betydelse i såväl processen som utfallet av bedömningarna. Det officiella målet att värna asylrätten korrumpas av medlen i form av en misstänksamhetens tidskontroll

kombinerat med en tidshets. Handläggarna arbetar i ett sammanhang där utvisningsbeslutet ska kunna motiveras i en rättssäker process där den enskilda personen har bevisbördan, och det *förutsätter* en misstänksamhet gentemot de människor som söker skydd.

Denna misstänksamhet genomsyrar dessutom alla nivåer av asylprocessen. På samhällsnivå är ett uttryck för misstänksamhetens kultur en extremt stram asylpolitik, något som migrationsminister Morgan Johansson har framhävt med stolthet. Frågor om hur människor på flykt ska kunna beredas en fristad och om hur väntan på att kunna skapa sig ett tryggt liv ska bli så kort som möjligt, liksom hur Sverige kan bidra till att motverka själva orsaken till att människor tvingas på flykt, finns inte på agendan. Denna brist i det offentliga samtalet handlar delvis om en begränsad förståelse av asylbyråkratins temporala styrning och dess följder. Förhoppningsvis kan barnens tillvaro och framtid genom denna studie, som en del av de granskningar som kommit under senare år av den svenska asylprocessen, få uppmärksamhet. Tid är något alla kan relatera till och se värdet av.

Ett talande resultat i studien är att den kaosartade tillvaro som familjerna berättar om, och som föregick deras flykt, med svårighet kan anpassas till byråkratins jakt på kronologiska redogörelser. Samtidigt är kraven höga på de sökande att under utredningen redovisa just ett kronologiskt detaljerat händelseförlopp. I handläggningsstöd finns skrivningar om att Migrationsverkets uppdrag präglas av svåra överväganden och att de inte ska inta, som det uttrycks, ”en anklagande position”. I praktiken kräver handläggarna, stundtals aggressivt, att den sökande berättar *både* ordnat *och* fritt om händelser vid specifika tidpunkter som markerar en tydlig början och slut.

Frågor om tidsperioder under vilka hot och trakasserier har pågått, hur lång tid ett traumatiskt övergrepp pågick, när de sökande hade kontakt med anhöriga senast, hur gamla de var exakt vid ett specifikt tillfälle, med mera, är vanligt förekommande i akterna. Även tidpunkten för när berättelsen redovisas är viktigt: Den första asylintervjun är helt avgörande för utfallet. I flera ärenden informeras den skyddssökande om att denna intervju kan vara den enda chansen att föra fram sina skyddsskäl.

Vår tolkning av dokumentationen i familjernas akter är dels att asylprövningen ramas in av ett antagande om att bakgrunden till flykten har en specifik början och ett specifikt slut, dels att beslut fattas på basis av detta förlopp genom en bedömning av framtida behov av skydd. Det som hände i det förflutna, enligt ett bestämt förlopp, lägger handläggaren till grund för den framåtblickande bedömning som leder fram till beslut. Den sökande förväntas *dels* berätta sammanhängande och detaljerat om tidigare erfarenheter, *dels* – och utan att spekulera – redogöra för och göra ett skyddsbehov sannolikt genom vad de menar kommer att ske om de utvisas till det land som de är medborgare i; det kan dessutom vara ett land där personen aldrig har bott.

När det förflutna och framtiden sammanvägs inför att beslut ska fattas blir det närmast omöjligt att framstå som tillräckligt trovärdig, dels eftersom framåtblickande inte kan vara annat än mer eller mindre välgrundade gissningar, del på grund av en misstänksamhetskultur i ett sammanhang där den som har bevisbördan befinner sig i underläge. Alla involverade påverkas av misstron – de skyddssökande familjerna misstror migrationsbyråkratin, vilken i sin tur präglas av en misstro gentemot asylsökande.

Bevisbördan för att det sannolikt finns en risk att utsättas för förföljelse har lagstiftaren placerat på den skyddssökande individen. Därmed har lagstiftaren arrangerat processen så att den skyddssökande formellt sett "äger problemet" och samtidigt i praktiken är beroende av den välvilliga byråkraten som har makten över tolkningsutrymmet. Den underordnade positionen av att ha sökt skydd förstärks av att inte känna till regelverket, vara utlämnad till det offentliga biträdet, som Migrationsverket i de flesta fall utsett, tidigare trauman, saknad efter familjemedlemmar i andra länder, med mera. Med denna logik krymper utrymmet för att framställa legitima anspråk på skydd, vilket i förlängningen innebär en urholkning av asylrätten.

I de fall en detaljerad och sammanhängande berättelse kan presenteras av den skyddssökande individen leder det inte nödvändigtvis till ett utfall som är begripligt för de berörda. Detta menar vi är ett uttryck för ett annat rättssäkerhetsproblem i asylprocessen. En detaljerad och sammanhängande berättelse om trauman i det förflutna når sällan upp till tröskeln för att erhålla

formellt skydd. Undantagsvis sker detta, vilket ska noteras, men godtycket är omfattande och i samtliga fall präglas asylprocessen av en osäkerhet.

Den starka spänningen mellan tidigare kaos och hårda krav på en ordnad redogörelse och framåtsyftande bedömning förstår vi som relaterad till de västerländska linjära tidsregimer som sociologen Barbara Adam identifierar.

I några fall i vår studie uppvisas ett närmast frenetiskt intresse för att fastställa tidpunkter för olika händelser. Byråkraterna som skriver protokoll är påtagligt företagsamma vad gäller att genomföra utredningarna inom de givna tidsramarna, vilket vi menar är ett skäl till den stundtals hetsiga stämningen. I akterna syns hur handläggare kan bli stressade av att den sökande berättar ”för fritt”, vilket tar för mycket tid i anspråk, eller blir frustrerade över att berättelsen inte är tillräckligt kronologisk. Vi menar vidare att två dominanta och motstridiga erfarenheter av tid kan identifieras i akterna:

- å ena sidan en utdragen osäker väntan
- å andra sidan en tidshets som lätt blir kontraproduktiv.

Konsekvensen av de olika positionerna i mötet mellan de skyddssökande och asylbyråkratin är ibland bisarra, till exempel när en person som väntat i över ett år plötsligen ska få fram intyg eller handlingar på ett par veckor. Följden blir att den utdragna väntan utsätts för ett oförutsägbart brott som kräver en snabb anpassning. Detta leder till stress och i vissa fall trauma, enligt tidigare studier (Juárez 2019; SBU 2018). I akterna ser vi dock att asylsökande, trots den strikta tidsstyrningen, ibland försöker att själva ta makten över sin tid, bland annat genom att påtala att de måste få besked i sitt ärende.

Utvisningslogiken i vårt material kan kopplas till en linjär tidsuppfattning utifrån en ”fixerad framtid” som vi förstår i ljuset av en alltmer aggressiv återvändandepolitik och den rådande tidsandan. Den är också en av två versioner av den linjära tidsuppfattning som präglar många västerländska byråkratier. Med fixerad menas här att tiden förstås som ett irreversibelt förlopp i

riktning mot ett bestämt slutmål. ”Nuet måste därför rättfärdiga sig i termer av att vara ett steg på vägen mot det nödvändiga slutmålet.” (Heidegren 2014:41).

Även för de skyddssökande är framtiden sluten, i bemärkelsen att det inte finns något annat alternativ än att stanna kvar i den tillfälliga fristaden. För barnen och deras familjer är återvändande inte ett alternativ. Således möts två olika (fram)tidslogiker i akterna: Å ena sidan familjerna som inte ser något annat alternativ än att undkomma deportation, och å andra sidan en byråkrati som till varje pris ska mana fram ett självmant återvändande. Vidare är det den ena sidan, byråkratin, som har allt utrymme att tolka såväl den sociala verkligheten, när handläggaren väljer ut relevanta sakomständigheter, som innebörden av rätten i förhållande till det urval av sakomständigheter som gjorts. När den fixerade framtiden blir omöjlig att förhandla, eller förhandlingen i hög grad präglas av ojämlika styrkepositioner, blir byråkratin våldsam.

Misstänksamhetens kultur påverkar även självbilden och hälsan hos de skyddssökande. När hoppet om ett liv i trygghet och förväntan om att skapa en framtid för sina barn övergår i en utdragen osäker väntan utan slut är det förödande, inte minst ur ett hälsoperspektiv. Plötsliga avslagsbeslut i en annars utdragen och innehållslös väntan skapar en stor stress. Dessutom motverkar den osäkra tillvaron rehabilitering från tidigare trauman. I det material vi studerat syns det inte på djupet vilka hälsoeffekter asylprocessen har men det förekommer dokumentation om traumatiska erfarenheter. Vi vet också att flera personer i våra familjer flytt från Sverige till något annat europeiskt land för att undgå deportation till landet de flytt ifrån.

Trots en osäker väntan och hotet om utvisning knyter många asylsökande an till nya sammanhang genom nya relationer. Anpassningen är särskilt tydlig i barnens vardagstillvaro eftersom de går i skolan, finner vänner och skapar sig nya tillhörigheter. Det finns också utrymme enligt lagstiftning att tillmäta anpassning en betydelse. Även här slår avslagslogiken igenom och har på ett särskilt sätt anknytning till den rådande signalpolitiken från etablerade politiska partier att framtida asylsökande kommer att hållas borta. I den nuvarande lagstiftning, som trädde i kraft sommaren 2021 är ”tillgodoräkningsbar tid” nyckelord som kan få till följd att personer som vistats mycket länge i Sverige inte anses ha uppnått en sådan anknytning att den tillmäts betydelse. Så var fallet även i våra inledande exempel om Hadicha och Arman.

Som vi visat lyfts skolan och möjligheter till utbildning upp av både handläggarna och föräldrarna; fokus är därmed barnens framtid och vad de förväntar sig av den. Inte sällan görs denna koppling även av barnen själva. Mot bakgrund av barns medvetenhet om vuxnas framtidsorienterade agendor kan konflikten om den dagliga tidsanvändningen, som kan genomsyra relationen mellan vuxna och barn, ha djup betydelse för barns subjektiva upplevelser av tiden. Enligt Adam Phillips (1998:17) är det inte barnet som tror på något som kallas utveckling, eftersom vuxenlivet från ett barns perspektiv är "efterlivet" (Phillips 1998:16), det vill säga en form av liv som kan signalera eller involvera slutet på egna önskningar och intressen. Men just i asylprocessen blir framtiden så central att även barnen känner av dess vikt och hur pass mycket den påverkar huruvida deras familjer får stanna eller inte.

Föräldrarna i de familjer vars akter vi tagit del av för fram i asylutredningarna att de önskar sina barn trygghet. De påtalar vikten av att deras barn ska få stanna för att få en bättre framtid i Sverige och många berättar att de flydde för sina barns skull. För asylbyråkratin är den framtidsorienterade bedömningen av delvis annat slag – den riktar in sig på behovet av skydd i framtiden. Faktum är att oavsett trauman i det förflutna är det sannolikheten för att utsättas för förföljelse i framtiden som kan leda till ett uppehållstillstånd. Denna bedömning sker på basis av den sökandes berättelse och olika landinformatiönsdokument, och som påtalats är bevisbördan den enskildes.

Ett dilemma i detta sammanhang är trovärdighetsbedömningen. Om du inte bedöms vara trovärdig kan du inte heller anses vara i behov av skydd, och för att vara trovärdig måste spekulativa uttalanden undvikas. Samtidigt är ett visst mått av spekulatiön nödvändigt för att sja om framtiden och ens behov av skydd i ett framtidsperspektiv.

Framtiden – de skyddssökandes och Sveriges – är central i ett tidsstyrningsperspektiv. Även existentiella aspekter som tar sig uttryck i perspektiv på tid och barndom från den vuxnas position, får betydelse för vilka frågor (vuxna) asylbyråkrater ställer till barn som söker skydd. Intervjuerna med barnen är som vi har visat kortfattade; handläggaren ställer sällan ingående frågor vare sig om barnens erfarenheter, deras nutida situation eller om deras framtid. När

framtidsfrågor ställs görs det vanligen i anslutning till frågan om hur det varit på den plats familjen flytt ifrån eller hur det kan bli om familjen får åka tillbaka. Barnens svar på dessa frågor spelar dock mycket begränsad roll för utfallet i besluten, utan handläggarnas frågor tycks mest ha ställts av pliktskäl.

Utöver de logiker, institutioner och praktiker som utgörs av den formella asylprocessen är staters tolkningar och användande av tid för att begränsa tillgång till rättigheter viktiga för att förstå konsekvenserna på lång sikt av tidsstyrning så som vi identifierat denna (Lori 2020:121). Genom att koppla rättigheter till en specifik juridisk status och räkna tiden för olika juridiska status på olika sätt, kan stater avbryta, sakta ner eller påskynda kronologisk tid för att utesluta, fördröja eller påskynda möjligheter att göra anspråk på rättigheter (Lori 2020:120). Tid som styrinstrument uppfattas dessutom ofta som okontroversiellt och allmänt accepterat, eftersom tid antas vara tillgängligt på lika villkor för alla. Stater kan alltså utan särskilt stora protester använda tidsperioder och datumgränser som en form av valuta för rättigheter (Cohen 2015).

Asylbyråkratins tideräkning och tidsstyrning manifesterar sig sammanfattningsvis på en mängd olika vis, vilket vi har synliggjort i denna rapport. Den avancerade tidsbyråkratin, som Noora Lori synliggör i sin forskning om tid och gränser, är en aspekt av en ökande och tidigare utforskad växelverkan mellan migrationsregleringar och välfärdsrättigheter (se även Kjellbom & Lundberg 2018, Lundberg & Kjellbom 2021, Schultz 2020). Viktigt att förstå är hur detta samspel mellan olika rättsområden, vars omfattning och syfte skiljer sig i grunden, och dess temporala dimensioner får konsekvenser för samhället, det vill säga för såväl medborgare som personer som sökt skydd eller av andra skäl vistas och lever i ett annat land än där de är medborgare.

Genom att undersöka icke-medborgarens legala position kan tillgången till rättigheter generellt, medborgare eller inte, analyseras. Enligt Bridget Anderson är människor i asylprocessen bland de mest utsatta för de temporala restriktioner som omger tillgången till många rättigheter för såväl medborgare som för andra (Anderson 2019:11).

Lori tar resonemanget ett steg längre och pekar på en annan dimension av detta samspel, nämligen hur byråkratins tideräkning och en auktoritär samhällsutveckling sammanhänger. Hon menar att strävan efter en effektiv migrationskontroll skapar ett sluttande plan som man helst bör undvika – ett sluttande plan mot en auktoritär samhällsordning. Inramningen i detta sammanhang är ofta stegvisa (till synes godartade) lagändringar som presenteras som nödvändiga för att skydda nationen från ”olagliga” infiltratörer (Lori 2020:129). Loris historiska analys av ”migrationsspöket som ett säkerhetshot” illustrerar hur säkerhetsorienterade regleringar av mobilitet har använts frekvent för att legalisera och legitimera auktoritära styrelseskick. Migrationsspöket som ett nationellt säkerhetshot syns i liberala demokratier, och ingenting tyder på att det kommer spela någon annan roll i dessa än i auktoritära samhällssystem (Lori 2020:130). En relevant fråga som resonemanget reser är om demokratiska stater egentligen är så annorlunda och mer lagenliga än sina mindre demokratiska motsvarigheter, genom sina ständiga skapande av zoner för upphävande av lagen och sin aggressiva tidsstyrning.

Vi har identifierat en tydlig avslagslogik i akterna. Denna kan betraktas som ett uttryck för en strävan att skydda ”nationen Sverige” mot invandring – ett intresse som har koppling till den rådande tidsandan, där volymmål blivit helt oproblematiskt att hänvisa till samtidigt som väpnade konflikter och behov i kölvattnet av dem inte går att planera. När vi läser akterna i denna studie, som gäller asylsökande efter 2015, är det en byråkrati som verkar sträva mot utvisningar. Kronologi och kontroll genom tid blir då behändiga redskap för att ifrågasätta vissa berättelser, samtidigt som andra berättelser skapas. Handläggarna konstruerar de asylberättelser som de behöver utifrån givna direktiv och under mer eller mindre omedvetet inflytande av asylbyråkratins institutionella habitus. Denna bygger i sin tur på ett misstroende gentemot de asylsökande som baseras på en vittnesorättvisa med utgångspunkten att asylsökandes berättelser – just på grund av deras position som asylsökande – inte bedöms som relevanta eller pålitliga (Fricker 2017). En outtalad uppgift för att nå fram till avslag är att slå håll på asylberättelser och visa att den asylsökande inte har rätt att vistas i Sverige.

Referenser

Litteratur

- Abdulhalim, Sara m.fl. (2021). Bristande rättssäkerhet i migrationsdomstolarna, *Magasinet paragraf*, den 3 februari. <https://www.magasinetparagraf.se/nyheter/debatt/202820-bristande-rattssakerhet-i-migrationsdomstolarna/> (hämtad 2021-05-23).
- Adam, Barbara (1990). *Time and Social Theory*. Philadelphia: Temple University Press.
- Adam, Barbara (1994). Beyond boundaries: reconceptualizing time in the face of global challenges. *Social Science Information*, 33(4): 597–620.
- Anderson, Benedict (1992). *Den föreställda gemenskapen: reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*. Göteborg: Daidalos.
- Anderson, Bridget (2013). *Us and Them?: The Dangerous Politics of Immigration Control*. New York, Oxford: Oxford University Press. DOI:10.1093/acprof:oso/9780199691593.001.0001.
- Anderson, Bridget (2019). New directions in migration studies: towards methodological de-nationalism. *Comparative Migration Studies* 7 (36):1–13. <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0140-8>. (hämtad 2021-05-23)
- Andersson, Hans; Eastmond, Marita och Björnberg, Ulla (2010). Introduktion. I: Andersson, Hans; Ascher, Henry; Eastmond, Marita och Björnberg, Ulla. *Mellan det förflutna och framtiden: Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande*. Göteborg: Centrum för Europaforskning, Göteborgs universitet (CERGU).
- Arendt, Hanna (2008). *Om Våld*. Göteborg: Daidalos. (Översättning år 2008 av Sven Hallén, första utgåvan av Arendt utkom 1970).
- Atkinson, Will (2019). Time for Bourdieu: Insights and oversights. *Time & Society*, 28 (3): 951–970.

Bauman, Zygmunt (1991). *Auschwitz och det moderna samhället*. Göteborg: Daidalos.
(Översättning Gimdal, Gustaf och Gimdal Rickard).

Bendixsen, Synnøve och Eriksen, Thomas Hylland (2018). Time and the other: Waiting and hope among irregular migrants. I: Janeja, Manpreet K. och Bandak, Andreas (red.). *Ethnographies of Waiting: Doubt, Hope and Uncertainty*. London: Routledge, 87–112.

Bhatia, Monish och Canning, Victoria (red.) (2021). *Stealing Time: Migration, Temporalities and State Violence*. Palgrave Macmillan.

Birth, Kevin (2016). Calendar Time, Cultural Sensibilities, and Strategies of Persuasion. I: Hom, Andrew; McIntosh, Christopher; McKay, Alasdair och Stockdale, Liam (red.). *Time, Temporality, and Global Politics*. Bristol: E-International Relations www.E-IR.info, 73–86.
<https://www.e-ir.info/wp-content/uploads/2016/07/Time-Temporality-and-Global-Politics-E-IR.pdf> (hämtad 2021-05-23).

Bourdieu, Pierre (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge, London, New York, Melbourne: Cambridge University Press.

Bourdieu, Pierre (1990). *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.

Bourdieu, Pierre (1993). *Sociology in Question*. London: Sage.

Bourdieu, Pierre (2000). *Pascalian Meditations*. Cambridge: Polity Press.

Braun, Virginia och Clarke, Victoria (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology* 3 (2), 77–101.

Cohen, Elizabeth F. (2015) The Political Economy of Immigrant Time: Rights, Citizenship, and Temporariness in the Post-1965 Era. *Polity* 47 (3), 337–351.

Cwerner, Saulo B. (2001). The Times of Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27(1): 7–36. DOI: 10.1080/1369183002002484.

Deer, Cecile (2008). Doxa. I: Grefell, Michael James (red.) *Pierre Bourdieu: Key Concepts*. Durham: Acumen, s. 119–130.

De Genova, Nicholas P (2002). Migrant ”illegality” and deportability in everyday life. *Annual review of anthropology* 31(1): 419–447.

De Genova, Nicholas P (2013). Spectacles of migrant ”illegality”: the scene of exclusion, the obscene of inclusion. *Ethnic and Racial Studies*, 36(7): 1180–1198.

Djampour, Pouran (2018). *Borders Crossing Bodies: The Stories of Eight Youth with Experience of Migrating*. Ph.D. Diss. Malmö universitet, Fakulteten för hälsa och samhälle (HS), Institutionen för socialt arbete (SA). <http://mau.diva-portal.org/smash/record.jsf?dswid=-6842&pid=diva2%3A1404215> (hämtad 2021-05-23).

Duncan, David Ewing (1998). *The Calender: The 5000-Year Struggle to Align the Clock and the Heavens – and What Happened to the Missing Ten Days*. London: Forth Estate Limited.

Elsrud, Torun; Gruber, Sabine och Lundberg, Anna (red.) (2021). *Rättssäkerheten och Solidariteten – vad hände? En antologi om mottagande av människor på flykt*. Linköping: Linköpings universitet, Asylkommissionen.

Eule, Tobias G.; Borrelli, Lisa Marie; Lindberg, Annika och Wyss, Anna (2019). *Migrants Before the Law. Contested Migration Control in Europe*. London: Palgrave Macmillan.

Fricker, Miranda (2017). *Epistemisk orättvisa: Kunskap, makt och etik*. Stockholm: Thales.

Foucault, Michel (1993). *Övervakning och straff. Fängelsets födelse*. 2:a upplagan. Lund: Arkiv.

Gren, Nina (2020). Living Bureaucratisation: Young Palestinian Men Encountering a Swedish Introductory Programme for Refugees. I: Abdelhady, Dalia; Gren, Nina och Joormann Martin (red.). *Refugees and the Violence of Welfare Bureaucracies in Northern Europe*. Manchester: Manchester University Press.

Grefell, Michael James (red.) (2008). *Pierre Bourdieu: Key Concepts*. Durham: Acumen.

Griffiths, Melanie; Rogers, Ali och Anderson, Bridget (2013). *Migration, Time and Temporalities: Review and Prospect*. COMPAS Research Resources Paper March. Oxford: University of Oxford, 1–31.

Griffiths, Melanie (2017). The changing politics of time in the UK's immigration system. I: Mavroudi, Elizabet; Christou, Anastasia och Page, Ben. *Timespace and International Migration*. Cheltenham och Camberley, England: Edward Elgar Publishing.

Gupta, Akhil (2019). Låt tåget drivas av papper, *Fronesis*, nr 62–63: 50–56.

Gustafsson, Hilda (2021). Om väntan och makt i migrationsprocessen, blogginlägg, <https://blog.liu.se/asylkommissionen/2021/04/19/om-vantan-och-makt-i-migrationsprocessen/>, (hämtad 2021-05-23). Se även om Gustafssons doktorandprojekt här: <https://mau.se/en/research/projects/vantan-pa-familjeaterforening/> (hämtad 2021-10-23).

Hansen, Peo (2021). *A Modern Migration Theory: An Alternative Economic Approach to Failed EU Policy*. Newcastle upon Tyne: Agenda Publishing Ltd.

Hassan, Robert (2012). *The Age of Distraction. Reading, Writing, and Politics in a High-Speed Networked Economy*, New Brunswick & London: Transaction Publishers.

Hedlund, Daniel (2017). Constructions of credibility in decisions concerning unaccompanied minors. *International Journal of Migration, Health and Social Care* 13(2): 157–172.

Heidegren, Carl-Göran (2014). *Tid: Sociologiska Perspektiv*. Stockholm: Liber.

Heidegren, Carl-Göran (2017). Social tid och social acceleration. I: Salomon, Kim (red.) *Tiden*. Stockholm: Makadam förlag, 97–106.

Jacobsen, Christine M.; Karlsen, Marry-Anne och Khosravi, Shahram (red.) (2020). *Waiting and the Temporalities of Irregular Migration*. London: Routledge.

James, Allison och Prout, Alan (2003). *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Routledge.

Jeppsson, Olle och Hjern, Anders (2005). Traumatic stress in context. I: Ingleby, David (red.). *Forced Migration and Mental Health: Rethinking the Care of Refugees and Displaced Persons*. Boston, MA: Springer, 67–80.

Johannesson, Livia (2017). Doktorsavhandling. *In Courts We Trust: Administrative Justice in Swedish Migration Courts*. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.

Juárez, Sol Pía; Honkaniemi, Helena; Dunlavy, Andrea C.; Aldridge, Robert W.; Barreto, Mauricia L.; Katikireddi, Srinivasa Vittal och Rostila, Mikael (2019). Effects of non-health-targeted policies on migrant health: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet Global Health*, 7(4), e420– e435.
[https://www.thelancet.com/pdfs/journals/langlo/PIIS2214-109X\(18\)30560-6.pdf](https://www.thelancet.com/pdfs/journals/langlo/PIIS2214-109X(18)30560-6.pdf) (hämtad 2021-05-23).

Kamali, Masoud och Jönsson, Jessica H. (red.) (2018). *Neoliberalism, Nordic Welfare States and Social Work: Current and Future Challenges*. Milton Park, Abingdon och Oxfordshire: Routledge.

Kazemi, Baharan (2021). Doktorsavhandling. *Unaccompanied Minors (un-)made in Sweden. Ungrievable Lives and Access to Rights Produced through Policy*. Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete.

Khosravi, Shahram (2010). *"Illegal" Traveller: An Auto-Ethnography of Borders*. London: Palgrave Macmillan.

Khosravi, Shahram (2020). Afterword: Waiting, a state of consciousness. I: Jacobsen, Christine M.; Karlsen, Marry-Anne och Khosravi, Shahram (red.). *Waiting and the Temporalities of Irregular Migration*. London: Routledge, 202–207.

Kjellbom, Pia och Lundberg, Anna (2018). Olika rättsliga rum för en skälig levnadsnivå?: En rättskartografisk analys av SoL och LMA i domstolspraktiken. *Nordisk socialrättslig tidskrift*, 17–18:39–71.

Lindgren, Anne-Li och Halldén, Gunilla (2001). Individuella rättigheter; autonomi och beroende. Olika synsätt på barn i relation till FN:s barnkonvention. *Utbildning och demokrati* 2:65–79.

Lori, Noora (2020). Migration, time, and the shift toward autocracy. I: Shachar, Ayelet. *The shifting border: legal cartographies of migration and mobility*. Manchester: Manchester University Press, 118–138.

Lundberg, Anna (2009). Principen om Barnets Bästa i Asylprocessen – ett konstruktivt verktyg eller kejsarens nya kläder? Malmö: Malmö University, Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM).

Lundberg, Anna och Kjellbom, Pia (2021). Social work law in nexus with migration law. A legal cartographic analysis of inter-legal spaces of inclusion and exclusion in Swedish legislation, *Nordic Social Work Research*, 11(2): 142–154. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1861071>

Lundberg, Anna och Neergaard, Anders (2020). En långsiktigt hållbar migrationspolitik.

Remissvar SOU 2020:54. http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2020/09/SOU_2020_54_webb.pdf (hämtad 2021-10-03)

Maton, Karl (2008). Habitus. I: Grefell, Michael James (red.) *Pierre Bourdieu: Key Concepts*. Durham: Acumen, 49–65.

Mossige-Norheim, Randi (2021). Hadicha och barnkonventionen. Sveriges Radio P1 Morgon, den 8 april 2021. <https://sverigesradio.se/artikel/hadicha-och-barnkonventionen>.

Muftee, Mehek (2014). "That will be your home": Resettlement preparations for children and youth from the Horn of Africa. Ph.D. Diss. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för tema, Tema Barn.

Mulinari, Paula (2020). Rasifierade och könade tidsojämlikheter: om att skapas som den andra arbetskraften. I: Keisu, Britt-Inger (red.). *Att arbeta för lika villkor: ett genus- och maktperspektiv på arbete och organisation*. Lund: Studentlitteratur AB, 2020, 1, s. 171–191.

Månsson, Per (red.) (1991). *Moderna Samhällsteorier: Traditioner, Riktningar, Teoretiker*. Stockholm: Prisma.

Norström, Eva (2004). Doktorsavhandling. *I väntan på asyl. Retorik och praktik i svensk flyktingpolitik*. Lunds universitet. Avdelningen för etnologi.

Phillips, Adam (1998). *The Beast in the Nursery: On Curiosity and Other Appetites*. New York: Vintage.

Sager, Maja (2011). *Everyday Clandestinity: Experiences on the Margins of Citizenship and Migration Policies*. Lund: Lunds universitet.

Sandholm Associates (2014). LEAN – skapa mer kundvärde och resurseffektiva resurser och flöden. <https://sandholm.se/wp-content/uploads/Lean-skrift.pdf> (hämtad 2021-05-23).

Scarpa, Simone och Schierup, Carl-Ulrik (2018). Who undermines the welfare state? Austerity-dogmatism and the U-turn in Swedish asylum policy. *Social Inclusion*, 6(1):199–207.

Schinkel, Willem (2015). The sociologist and the state. An assessment of Pierre Bourdieu's sociology. *The British Journal of Sociology*, 66(2): 215–235.

Schultz, Jessica (2020). An end to asylum?: Temporary protection and the erosion of refugee status. I: Jacobsen, Christine M.; Karlsen, Marry-Anne och Khosravi, Shahram (red.). *Waiting and the Temporalities of Irregular Migration*. London: Routledge, 170–185.

Scocco, Sandro (2019). *Och några, antar jag, är ok!* Stockholm: Atlas, 2019.

Sellerberg, Ann Marie (2008). Waiting and rejection: An organizational perspective – "Cooling out" rejected applicants. *Time & Society*, 17(2–3):349–362.

Sontowski, Simon (2018). Speed, timing and duration: contested temporalities, techno-political controversies and the emergence of the EU's smart border. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44(16):2730–2746.

Therborn, Göran (2018). *Kapitalet, överheten och alla vi andra: klassamhället i Sverige: det rådande och det kommande*. Lund: Arkiv.

Thomson, Patricia (2008). Field. I: Grefell, Michael James (red.) *Pierre Bourdieu: Key Concepts*. Durham: Acumen, 67–81.

Wacquant, Loïc (1992). Toward a Social-Praxeology: The Structure and Logic of Bourdieu's Sociology. I: Bourdieu, Pierre och Wacquant, Loïc. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: University of Chicago Press, 1–60.

Wacquant, Loïc (2019). Tre steg mot en historisk antropologi över faktiskt existerande nyliberalism, *Fronesis*, Nr, 62–63:166–180.

Weber, Max (1987). *Ekonomi och samhälle: Förståendesociologins grunder 3*. Lund: Argos.

Rapporter, konventioner, Statens offentliga utredningar, riksdagstryck

EBCG-förordningen 2019/1896. *Europeiska unionens officiella tidning*, 14 november 2019.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R1896&from=EN>

International Organisation for Migration (2021). *The Missing Migrants Project*.
<https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean> (hämtad 2021-09-23).

Justitiedepartementet (2020). *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Migrationsverket, 2020–12–22*. <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=21201> (hämtad 2021-04-03).

Justitiedepartementet. 2019. *Redogörelse 2018/19:JO1.Justitieombudsmännens ämbetsberättelse*.
<https://data.riksdagen.se/fil/D2C92C71-6F9B-4CA3-92A3-6A76DDF037B0> (hämtad 2021–05–23).

Proposition 1996/97:25. *Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv*.

Proposition 2020/21:1. *Budgetpropositionen för 2021*.

SFS 2017:900. *Förvaltningslag*.

SOU 2006:114. *Asylsökande barn med uppgivenhetssymtom – ett svenskt fenomen år 2001–2006*.

SOU 2009:19. *Aktiv väntan – asylsökande i Sverige*.

SOU 2020:46. *En gemensam angelägenhet. Betänkande av Jämlikhetskommissionen*. Vol. I.

SOU 2020:54. *En långsiktigt hållbar migrationspolitik*.

http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2020/09/SOU_2020_54_webb.pdf (hämtad 2021-05-23).

UNHCR (2014). United Nations High Commissioner for Refugees, Division of International Protection. *CORI Thematic Report Afghanistan; Blood Feuds*.

<https://www.refworld.org/pdfid/53199ef64.pdf> (hämtad 2021-05-23).

UNICEF Sverige (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*.

<https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen> (hämtad 2012-05-23).

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) (2018).

Stöd till ensamkommande barn och unga – Effekter, erfarenheter och upplevelser. Systematisk litteraturöversikt och etiska och samhällsliga aspekter. Stockholm: SBU-rapport nr 294.

Avgöranden från Migrationsöverdomstolen och material från Migrationsverket

MIG 2007:35. *Bestämmelsen i 5 kap. 6 § utlänningslagen om synnerligen ömmande omständigheter är av undantagskaraktär*.

MIG 2020:24. *Dom angående tillämpning av barnkonventionen*.

Migrationsverket (2012). *Handbok i migrationsärenden: Synnerligen ömmande omständigheter/särskilt ömmande omständigheter*, 2012-05-23.

Migrationsverket (2011). *Policy för Migrationsverkets arbete med barn*. GDA nr 6/2011.

Migrationsverket (2020). *Rättsligt ställningstagande: Prövning av barns bästa*, RS/009/2020, 2020-06-24.

Migrationsverket. *Asylutredning med barn*, internt dokument, odaterat, erhållet den 15 augusti 2021.

Migrationsverket. *Barnfokuserat samtal med förälder i initialprocessen*, internt dokument, odaterat, erhållet den 23 december 2020.

Migrationsverket. *Handläggningsstöd vid asylutredningar*, internt dokument, odaterat, erhållet i april 2021.

Migrationsverket. *Tjänsteanteckning från Migrationsverkets processförare till förvaltningsdomstolen*, 2018-03-15, familj 3.

Nyhetsartiklar

Hjärpe, Jan (2020). Kommunal muslimmobbing. *Arena idé*. 20 februari.

<https://www.dagensarena.se/opinion/kommunal-muslimmobbing/> (hämtad 2021-11-23)

Metodappendix och etiska överväganden

Att studera asylbyråkratin i en omvälvande tid är alltid förenat med svårigheter och ojämlika maktrelationer, problem gällande representation, förtroende och mänskliga rättigheter. Detta projekt har därför medfört utmaningar kopplade till forskningsetik. En sådan utmaning har rört frågan om insamlingen av den forskningsdata som står i fokus för detta projekt i förlängningen riskerar bidra till att ytterligare förstärka statens kontroll av migration, vilket vi menar skulle vara negativt för människor som söker skydd. En annan tänkbar konsekvens har handlat om risken för att, genom en analys av utdrag ur asylutredningsprotokollen blottlägga enskilda människors trauman, hälsosituation och mående och känsla av otrygghet och osäkerhet. Denna risk föreligger även om det är så att vi studerar Migrationsverkets handlingar, eftersom dessa rör enskilda asylsökande och deras familjer. Utmaningar av detta slag har hanterats framför allt genom två åtgärder: *För det första* genom att vi har anonymiserat den insamlade datan för att den inte ska kunna kopplas till specifika personer och studien därmed inte ska utgöra någon risk för familjerna vars akter vi analyserat. Alla personnamn, namn på platser och verksamheter eller annan information som kan röja individers identitet, har ersatts med fingerade uppgifter. *För det andra* har projektmedarbetarna kontinuerligt och noggrant utvärderat projektets forskningsdesign med särskilt fokus på frågan om urval av de avsnitt som presenteras i denna rapport.

Projektet är en del av Asylkommissionens arbete med att granska utvecklingen på det asyrlrättsliga området efter 2015, och har godkänts av etikprövningsmyndigheten (Dnr 2019-05363). Det innebär att vi också har vinnlagt oss om att projektet inte innebär några risker för att resultatet kan tänkas skada vissa grupper andra än de forskningspersoner som ingår i forskningsprojektet.

Indirekt kan en påverkan på migrationspolitiken komma att bli ett resultat, eftersom syftet med projektet är att peka på hur asylbyråkratin använder lagstiftning i praktiken.

Arbetet med rapporten har varit en delvis kollektiv och delvis individuell process. Inledningsvis begärde Anna Lindberg ut allt material från Migrationsverket. Genom sina tidigare kontakter med de familjer som rapporten handlar om, gav dessa familjer Lindberg fullmakt att begära ut akterna. Därefter delade vi upp akterna mellan oss i forskningsgruppen för att sedan inleda ett

tematiskt analysarbete under två veckor där vi på heltid arbetade med att identifiera teman samt hade återkommande dagliga muntliga diskussioner.

Vi har använt oss av en öppen tematisk analysmetod (Braun & Clarke, 2006) för att sortera materialet i relevanta teman. Först läste vi akterna i deras helhet och sedan läste vi vid upprepade tillfällen protokoll från intervjuerna, inlagor från de offentliga biträdena och besluten i familjernas asylärenden. Vi läste även domstolsavgöranden och minnesanteckningar som upprättats inom Migrationsverket. Dessa delar av akterna var betydelsefulla för att få en uppfattning om processen i varje enskilt ärende samt hur migrationsbyråkratins tidssyn och användning av tid användes och fick betydelse. Den djupare analysen har dock avgränsats till beslut, protokoll från asylintervjuer samt inlagor från de skyddssökandes offentliga biträden. Den tematiska analysen stimulerades av vår kollektiva arbetsprocess och återkommande workshops.

När vi påbörjade arbetet med att identifiera och definiera teman i det empiriska materialet framträdde tidsaspekter som helt centrala. I nästa steg fortsatte analysprocessen genom att Lindberg och Lundberg satte empiriska data i dialog med teorier. Vi lät oss vägledas av materialet, det vill säga vi arbetade induktivt, och fann då att begreppen byråkrati, handlingsutrymme och våld visade sig vara fruktbara för att begripliggöra innehållet i vårt material. Dessa begrepp har, tillsammans med fältbegreppet, bidragit i vår analys genom att de avtäcker hur erfarenhet av väntan och stress, tidsbestämningar som kontrollinstrument och en misstänksamhetens kultur verkar inom asylbyråkratin.

Vårt arbete strukturerades kring å ena sidan olika teman, å andra sidan på olika delar i det empiriska materialet (beslut, protokoll, inlagor med mera).

Efter arbetet med teorier, det vill säga när en bearbetning av teori var färdigställd, inledde vi i ett tredje steg en kontextualiseringsprocess genom ytterligare materialinsamling. Lindberg begärde nu ut riktlinjer som utarbetats inom Migrationsverket till handläggare.

I arbetet med att skriva klart rapporten har vi haft återkommande återkopplingsmöten i hela forskningsgruppen.

Sammanfattningsvis har rapporten skrivits tillsammans, med hänsyn tagen till projektets resurser. Ett mindre stipendium från Åke Wibergs stiftelse (huvudsökande Anna Lundberg) har fördelats så att Anna Lindberg erhållit två tredjedelar och Mehek Muftee en tredjedel. Anna Lundberg har arbetat med rapporten på fakultetsfinansierad forskningstid. Medan Anna Lundberg och Anna Lindberg har stått för en övervägande delen av skrivandet av rapporten (jämnt fördelat mellan sig), har analysen av det empiriska materialet skett kollektivt i hela forskargruppen.

Sammanfattning

I denna rapport presenteras en studie av den svenska asylprocessen efter 2015. Syftet är att belysa tiden som asylprocessen tar, vilka antaganden om tid som finns i denna process och hur tid används som kontrollinstrument. Rapporten pekar även på några av konsekvenserna av tidsanvändningen för skyddssökande barn och deras familjer. Med asylbyråkrati menas här involverade aktörer samt de praktiker och logiker som utspelar sig framför allt på Migrationsverket men även i migrationsdomstolarna. Med tidsstyrning menas hur tid används och vilka antaganden om tid som är styrande i processen, med särskilt fokus på Migrationsverket och migrationsdomstolarna.

Materialet i studien är tio familjers hela asylakter, cirka 5 000 sidor. I akterna ingår dagboksblad, registreringar av asylansökningar, intervjuprotokoll, minnesanteckningar av handläggare, inlagor från offentliga biträden, överklaganden, domar med mera. Materialet kompletteras med utdrag ur internt handläggningsstöd på Migrationsverket som har till syfte att skapa kvalitet och likformighet i processen. Det kan exempelvis vara riktlinjer om hur den som söker asyl ska kunna berätta så fritt som möjligt om varför personen behöver skydd, och samtidigt skapa en kronologisk tidslinje över händelseförlopp. Det interna handläggningsstödet används i studien för att belysa hur handläggningen är tänkt att gå till.

I de familjer vars akter vi har analyserat ingår 38 barn och ungdomar. De har flytt från sina hem i Afghanistan, Iran, Irak och Syrien för att sätta sig i säkerhet. I akterna har vi identifierat fem tids-teman som framträdande:

1. Jakten på den exakta kronologiska berättelsen.
2. Tidskontroll som misstänkliggörande.
3. Tidshets kontra väntan.
4. Ohälsa och utdragen väntan.
5. Barnens anknytning och framtid.

Varje tema illustrerar specifika former av tidsstyrning samt (till del) vad den får för konsekvenser för skyddssökande människors tillvaro och för utfallet i deras asylprocesser.

Vår undersökning visar att frågor om tid är ett dominerande verktyg i asylbyråkratin för att fastställa händelseförlopp och omständigheter i det förflutna (*Jakten på den exakta kronologiska berättelsen*, tema 1), för att sedan i nästa steg göra en framåtsyftande bedömning av om den asylsökande lyckats göra sannolikt att hen har ett skyddsbehov. Viktigt här är att den asylsökande inte får spekulera eftersom det framstår som mindre trovärdigt vilket i nästa steg är avgörande för om man ska anses ha gjort skyddsbehov sannolikt.

Vidare används kontroll av tidpunkter och frågor om tid för att påvisa ofullständigheter och motsättningar i de berättelser som ligger till grund för bedömningen av om en person ska få stanna eller inte – en praktik som förstärks av den misstänksamhetens kultur som råder inom Migrationsverket (*Tidskontroll som misstänkliggörande*, tema 2). Vår slutsats är att frågor om tid i ett sammanhang av misstro försvagar möjligheterna för enskilda individer att få skydd.

Familjerna är samtidigt försatta i en passiv, osäker och ofta mycket utdragen väntan, vilken tidigare forskning har visat påverkar dem på ett nedbrytande vis. Situationen förvärras av att det inte finns något slutdatum för dem att förhålla sig till och av att föräldrarna i de flesta fall inte tillåts arbeta. Särskilt drabbas föräldrarna genom att de hindras från arbete och utbildning. De erkänns med andra ord inte vare sig som aktörer (i samhället) eller som bärare av kunskap (i asylprocessen). Misstänksamhetens kultur kommer alltså fram både genom att människor utesluts från samhälleligt deltagande och genom att de inte anses trovärdiga och därför inte beviljas asyl. Därmed ser vi i asylprocessen en form av vittnesorättvisa enligt filosofen Miranda Frickers tankegod, där marginaliserade grupper på grund av fördomar inte erkänns som bärare eller förmedlare av relevant kunskap.

Den ojämlika styrkepositionen mellan asylbyråkratin och enskilda skyddssökande blir särskilt tydlig i det tredje temat (*Tidshets kontra väntan*, tema 3), där den ena parten, handläggaren, har ett omfattande inflytande över den andra partens tid. Från byråkratins sida kan den långa utdragna väntan för den individ som sökt skydd plötsligen avbrytas, exempelvis genom krav på att skicka in dokumentation som intyg eller id-handlingar inom extremt kort tid. Vi ger i rapporten också exempel på att tidshets i utredningssituationen för med sig att barnen och deras

föräldrar avbryts, ibland bryskt, när de berättar om intima traumatiska upplevelser som måste betraktas som viktiga för att avgöra om det finns ett skyddsbehov, åtminstone ur den sökandes perspektiv. Detta kan leda till att skyddsgrundande omständigheter inte kommer fram.

Den utdragna väntan på asyl, i bemärkelsen av att vara i ett tillstånd av begränsat livsutrymme med inskränkta rättigheter och ovisshet om hur länge det tillståndet ska pågå, är något som påverkar människors hälsa negativt (*Ohälsa och utdragen väntan*, tema 4). I akterna syns inte på djupet hur familjerna mår eller har det, eftersom den kunskapen inte förmedlas i dokumenten. Att belysa konsekvenserna för hälsan skulle kräva en annan form av studie där de berörda kom till tals. Denna studie handla om att granska byråkratin. Inte desto mindre framkommer i akterna att många familjemedlemmar – såväl barn som vuxna – har traumatiska erfarenheter bakom sig. I flera familjer rör det sig om svåra trauman från det tidigare hemlandet och har diagnostiserats med posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). Dessa trauman, vilka skulle kunna ligga till grund för asyl, kommer inte fram och bedöms inte – delvis på grund av tidsbrist och stress på Migrationsverket – men även för att den som bär på trauman av medicinska skäl inte förmår berätta, eller för att handläggare eller offentliga biträden inte lyssnar, möjligen på grund av trötthet eller rädsla för att inte kunna hantera vad som ska komma.

Vårt avslutande tema är *Barnens framtid och anknytning* (tema 5). Anknytningen kan vara till människor, sammanhang och platser i Sverige. Ett antal exempel i asylutredningsprotokollen och de beslut som analyserats synliggör hur relationen mellan barnens tidigare erfarenheter, väntan på att skapa sig ett liv i Sverige samt framtiden, hanteras i asylbyråkratin. Vi noterar att det i samtliga fall är ett otänkbart alternativ ur barnens perspektiv att åka tillbaka till det land som familjen flytt ifrån.

Även om anknytning enligt Migrationsverkets riktlinjer och regelverk är en aspekt som ska beaktas, särskilt när barn är i en formativ ålder, så upptar den aspekten mycket lite tid i asylutredningen och har endast undantagsvis betydelse för utfallet i besluten. I praktiken blir omfattande riktlinjer i handlägningsstöd kring barnfokuserade föräldrasamtal samt hur intervjuer med barn ska genomföras några kortfattade frågor kring vad som kan komma att hända

i framtiden om familjen ”åker tillbaka”. Med andra ord: Det som är tänkt att få ta tid ges lite tid i vardagens praktik.

Resultaten i undersökningen ramas in teoretiskt av Bourdieus fältbegrepp samt Hannah Arendts och Loïc Wacquants reflektioner kring den ansiktslösa, våldsamma byråkratin. Vidare ger begreppen handlingsutrymme och byråkrati i denna studie en förståelse för *varför* styrningen tar vissa specifika former. Den jakt på kronologiska redogörelser som framträder förstår vi i relation till västerländska kapitalistiska tidsregimer. I akterna framträder också en tydlig utvisningslogik som vi menar är ett uttryck för en irrationell strävan efter att skydda Sverige mot ett ”migrationsspöke”. Denna logik syns även i det offentliga samtalet om asylrätt, och den visar sig genom att frågor om tid återkommer i akterna som ett verktyg för att underblåsa misstro. Misstänkliggörandet påverkar i sin tur hälsan på individnivå och försvagar utrymmet för att framlägga skyddsgrunder på strukturnivå. Hoppet om ett liv i trygghet, och förväntan om att kunna börja skapa en framtid, övergår i flera fall till en nedbrytande väntan som motverkar möjligheten att rehabiliteras från tidigare traumatiska upplevelser, och det skapar i sig själv ohälsosamma villkor.

Sammanfattningsvis är rapporten en kritisk reflektion kring hur reglering av tid och praktiker verkar bestämmande över människors trygghet och tillvaro. Tidslinsen hjälper oss att förstå betydelsen av tid i asylprövningen och vad det får för effekt för såväl processen som utfallet i ärendena. Ur ett samhällsperspektiv är asylpolitiken mer restriktiv i dag än på mer än 40 år – något som den tidigare migrationsministern har framhållit att han är stolt över. Debatten bortser dock från den viktiga frågan om hur människor på flykt ska kunna beredas en fristad.